

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

PUNA-ARMEIJAN OPERATIIVISEN AJATTELUN KEHITTYMINEN 1917-1941

Ylemmän korkeakoulututkinnon
opinnäytetyö

Kapteeni
Juhani Länsiö

Täydennyskoulutusosasto
Sotahistorian laitos

Elokuu 2001

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Ylemmän korkeakoulututkinnon täydennys	Linja Sotahistorian laitos
Tekijä Kapteeni Juhani Länsiö	
Tutkielman nimi Puna-armeijan operatiivisen ajattelun kehittyminen 1917-1941	
Oppiaine, johon työ liittyy Historia	Säilytyspaikka Kurssikirjasto (MpKK:n kirjasto)
Aika: Elokuu 2001	Tekstisivuja 71 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Tutkimus keskittyy puna-armeijan operaativisen ajattelun murroskohtiin vuosien 1917-1941 aikana sekä niihin liittyneisiin operatiivisen ajattelun suuntauksiin. Päättökäsittelemänä on selvittää minkälaisista operatiivisista periaatteista puna-armeijassa keskusteltiin 1920- ja 1930-luvuilla ja miten ne näkyivät puna-armeijan vuoden 1936 väliaikaisessa kenttäohjesääntössä. Tutkimuksen näkökulmaksi on valittu operatiivinen taso, koska se edustaa puna-armeijan sodankäyntitaidossa sen tärkeimpiä kokoonpanoja armeijaa ja rintamaa.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä on käytetty teoreettista kirjallisuuteen perustuvaa kuvailevaa tutkimusta. Käsitteiden ja tapahtumien analysoinnissa on käytetty venäläistä aikalaiskirjallisuutta sekä myöhempiä tutkimuksia. Näin saatua tietoa on verrattu länsimaisiin tutkimustuloksiin. Tällä tavoin pyritään rakentamaan kronologisesti etenevä kokonaisuus, jossa lähdekritiikki toteutetaan varmentamalla tieto eri lähteistä.</p> <p>Kehityksen murroskohtia olivat Neuvosto-Venäjän sisällissota (1918-1921), puna-armeijan sotilaallinen reformi (1924-1928), vuoden 1929 kenttäohjesääntö, vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö, Stalinin puna-armeijaa koskeneet puhdistukset (1937-1941) sekä vuoden 1940 joulukuussa pidetty puna-armeijan ylimmän johdon neuvottelukokous. Tärkeimpiä operatiivisia teorioita olivat kulutussodankäynti, tuhoamissodankäynti, peräkkäisten operaatioiden teoria, syvän taistelun oppi sekä syvät operaatiot.</p>	
Avainsanat Neuvostoliitto, puna-armeija, operaatiotaito, liikesodankäynti, syvän taistelun oppi	

LYHENTEET

BT	Bystrohodnyj tank, nopeakulkuinen panssarivaunu
GENSHTAB	Generalnyj shtab, yleisesikunta
GPU	Gosudarstvennoe polititsheskoe upravlenie, yhdistetty valtion poliittinen hallinto
KGB	Komitet gosudarstvennoj bezopasnosti, kansallisen turvallisuuden komitea
KPSS	Kommunistitsheskaja partija Sovetskogo Sojuza, Neuvostoliiton Kommunistinen puolue
KUVNAS	Kursy usovershenstvovaniija vysshego natshalstvujushego sostava, ylemmän päällystön täydennyskoulutuskurssit
MMS	Motomehanizirovanoe soedinenie, moottoroitu-mekanisoitu yhtymä
MS	Mehanizirovanoe soedinenie, mekanisoitu yhtymä
NEP	Novaja ekonomitsheskaja politika, uusi talouspolitiikka
NKO	Narodnyj komissar oborony, puolustusasiain kansankomissaari
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennih del, sisäasiain kansankomissariaatti
OGPU	Obedinennoe gosudarstvennoe polititsheskoe upravlenie, yhdistetty valtion poliittinen hallinto
ORGBYRO	Organizatshoe byro, organisaatiobyroo (puolueen hallinto)

POLITBYRO	Polititsheskoe byro, poliittinen byroo (puolueen johto)
PU	Polevoj ustav, kenttäohjesääntö
RKKA	Rabotshe-Krestjanskaja Krasnaja Armija, työläis-talonpoikainen puna-armeija
RKP (b)	Rossijskaja Kommunistitsheskaja partija (bolshevikov), Venäjän Kommunistinen puolue (bolsevikit)
RSDRP (b)	Rossijskaja sotshial-demokratitsheskaja rabotshaja partija (bolshevikov), Venäjän sosiaali-demokraattinen työväen puolue (bolsevikit) 1912-1918
RSR	Revoljutshionnyj sovet respubliki, tasavallan vallankumousneuvosto
RVSR	Revoljutshionnyj voennyj sovet respubliki, tasavallan vallankumoussotilasneuvosto
SNK	Sovet narodnyh komissarov, kansan komissaarien neuvosto
SNK RSFSR	Sovet narodnyh komissarov Rossijskaja Sovetskaja Federativnaja Sotshialitsheskaja Respublika, Neuvosto-Venäjän Federatiivisen Sosialistisen Tasavallan kansankomissaarien neuvosto
SRiKO	Sovet Rabotshej i Krestjanskoj Oborony, työläis-talonpoikaisen puolustuksen neuvosto
SSSR	Sojuz Sovetskih Sotshialitsheskikh Respublik, Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liitto (SNTL)
T	Tank, panssarivaunu
TDD	Tanki dalnego dejstvija, kaukotoimintapanssarivaunut

TDPP	Tanki dalnej podderzhki pehoty, jalkaväen kaukotulitukipanssari- vaunut
TNPP	Tanki neposredstvennoj podderzhki pehoty, jalkaväen välittömät tulitukipanssarivaunut
VK	Voennyj komissar, sotakomissaari
VK	Voennyj komissariat, sotakomissariaatti
VNO	Voенно-наутshnoe obshestvo, sotatiedeyhteisö
VTshIK	Vserossijskij tshentralnyj ispolnitelnyj komitet, yleisvenäläinen toimeenpaneva keskuskomitea
VTshK	Vserossijskaja tshrezvytshajnaja komissija po borbe s kontrrevoljut- shiej i sabotazhem (1917-1922), Vastavallankumouksen ja sabo- taasin vastaisen kamppailun erityiskomissio, Suomessa tunnetaan parhaiten nimestä Tseka
VVS	Vyshij voennyj sovet, ylin sotilasneuvosto

1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen yleinen tausta ja merkitys	1
1.2 Tutkimuksen rajaukset, menetelmät ja translitterointi	2
1.3 Tutkimusongelmat	3
1.4 Aikaisemmat tutkimukset	3
1.5 Lähdemateriaali ja -kritiikki	5
1.6 Keskeisimmät käsitteet	6
2. OPERATIIVISEN AJATTELUN PERUSTEIDEN SYNTY	14
2.1 Vuoden 1917 Lokakuun vallankumous ja puna-armeijan rakenteen syntyminen	14
2.2 Vuosien 1918-1921 sisällissota	19
2.3 Sisällissodan vaikutteet operatiivisen ajattelun kehittymiselle	20
3. SUUNTALINJOJEN ETSINTÄÄ 1920- LUVULLA	23
3.1 Sisäpoliittinen valtataistelu	23
3.2 Yhtenäinen sotilasdoktriini	25
3.3 Sotilaallinen reformi 1924-1928	27
3.4 Sotatiedeyhteisön muodostaminen ja kenttäohjesäännöt vuoteen 1928	30
3.5 Kulutus- ja tuhoamissodankäynnin teoriat	31
4. ULKOMAISET VAIKUTTEET	36
4.1 Doktriinin kehitys muissa suurvalloissa 1920- ja 1930- luvuilla	36
4.2 Neuvostoliiton ja Saksan sotilaallinen yhteistyö vuosina 1920-1933	39
5. OMAN OPERATIIVISEN AJATTELUN MUOTOUTUMINEN	41
5.1 Peräkkäisten operaatioiden teoria ja vuoden 1929 kenttäohjesääntö (PU 29)	41
5.2 Syvän taistelun oppi ja syvät operaatiot	47
5.3 Vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö (PU 36)	52
6. KEHITYKSEN TAANTUMA JA UUSI SUUNTA	55
6.1 Stalinin puhdistukset puna-armeijassa 1937-1941	55
6.2 Kehitys puhdistusten aikana Suomen talvisotaan asti	57
6.3 Syvän taistelun opin uudelleen hyväksyminen	59
7. YHDISTELMÄ	66

VIITTEET

LÄHTEET

PUNA-ARMEIJAN OPERATIIVISEN AJATTELUN KEHITTYMINEN 1917-1941

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen yleinen tausta ja merkitys

Tämä tutkimus liittyy Neuvostoliiton asevoimien sodankäyntitaitoon. Työ tarkastelee puna-armeijan maavoimien operatiivisen ajattelun kehittymistä vuoden 1917 Lokakuun vallankumouksesta aina Saksan aloittamaan operaatio Barbarossaan saakka. Kyseinen aikaväli on merkityksellinen Neuvostoliiton sodankäyntitaidon kehityksessä, koska sen aikana syntyneet ajatussuunnat vaikuttivat puna-armeijassa aina Neuvostoliiton valtion hajoamiseen asti, joka tapahtui vuonna 1991.¹ Samoin Neuvostoliiton harjoittaman ulkopoliitikan kautta nämä ajatussuunnat vaikuttivat toisen maailmansodan jälkeiseen perinteisen sodankäynnin kehitykseen sekä antoivat toimintamalleja vallankumoukselliselle sodankäynnille ja terrorismille.²

Neuvostoliiton asevoimien sotilasstrategia erosi koko Neuvostoliiton olemassaoloajan länsivaltioiden vastaavista. Strategian katsottiin suurelta osin perustuvan 1920- ja 1930-luvuilla syntyneen syvän taistelun oppien pohjalle. Tunnusomaisiksi piirteiksi nähtiin massamainen tulen ja joukkojen keskittäminen taistelun painopisteeseen, alajohtoportaita holhoava johtamistapa ja voimasuhteiden laskemiselle perustuvien normien noudattaminen. Panssarivaunujen ja moottoroidun jalkaväen osuus asevoimien kokoonpanossa oli huomattavan suuri. Taistelulajeista hyökkäys oli tärkein. Puolustukseen ja viivytykseen ryhdyttiin vain äärimmäisen pakon edessä ja tällöinkin näillä taistelulajeilla pyrittiin luomaan edellytykset hyökkäyksen jatkamiselle. Sotataidon kehittämisessä olivat keskeisellä sijalla armeijan, armeijaryhmän ja rintaman operaatiot. Ydinaseiden käyttö nähtiin todennäköisenä.³

Neuvostoliiton asevoimien tehtävien perusteena korostui poliittinen ideologia. Tämä ideologia perustui marxilaiseen sotatieteeseen, jossa ratkaisevia tekijöitä olivat valtion yhteiskunnallinen rakenne ja maan taloudellinen suorituskyky. Sodankäynnin muoto oli luokkataisteluperiaate, jolloin kansalliset ja valtiolliset rajat eivät olleet rajoittavia tekijöitä.⁴

Historiallisen kehityksen näkökulmasta tarkasteltuna venäläinen sodankäyntitaito noudatteli länsieurooppalaisia suuntalinjoja Pietari Suuren ajasta aina ensimmäiseen maailmansotaan asti. Pietari Suuren aikana vaikutteita tuli Ruotsista (Suuri Pohjan sota 1700-1721), Katariina II aikana Preussista (Seitsen vuotinen sota 1756-1763), Aleksanteri I aikana Ranskasta (Napoleonin Venäjän vastaiset sodat 1812-1814) sekä Nikolai I aikana Englannista (Krimin sota 1853-1856). Ensimmäisessä maailmansodassa Venäjän armeija noudatti länsimaiden tapaan lutussodankäynnin periaatetta.

Neuvostoliiton oman sodankäynnin teorian muodostaminen syntyi tarpeesta luoda suoja sosialistiselle yhteiskunnalle sekä vuosien 1918-1921 käydyin sisällissodan vaikutuksista. Neuvostoliittolaiset sotateoreetikot, kuten M. V. Frunze, A. A. Svetshin, V. K. Triandafillov sekä M. N. Tuhatshevskij kehittävät strategian ja taktiikan väliin sijoittuvan operaatiotaidon, jonka kautta edelleen syntyivät syvän taistelun oppi ja maavoimien yleistaistelu. Nämä sodankäyntiteoriat edustivat aikanaan hyvin modernia näkemystä sodan kuvasta ja tänäkin päivänä niiden vaikutus on yhä nähtävissä nykyisen Venäjän asevoimissa.

1.2 Tutkimuksen rajaukset, menetelmät ja translitterointi

Tutkimuksen painopiste on ajallisesti sijoitettu 1920- ja 1930- lukuihin, jolloin puna-armeijan sotilasajattelu ja erityisesti operaatiotaito kokivat kehityksensä merkityksellisimmät murroskohdat ennen toista maailmansotaa. Tutkimuksen näkökulmaksi on valittu operatiivinen ajattelu, koska se edustaa sodankäyntitaidossa puna-armeijan tärkeimpiä kokoonpanoja armeijaa ja rintamaa. Poliittinen ideologia jätetään tutkimuksessa pienemmälle huomiolle.

Tutkimuksen luonne on teoreettis-käsitteellinen. Käsitteiden ja tapahtumien analysoinnissa on käytetty venäläistä aikalaiskirjallisuutta. Näin saatua tietoa on verrattu länsimaisiin tutkimustuloksiin. Tällä tavoin pyritään rakentamaan kronologisesti etenevä kokonaisuus, jossa tuodaan esille operatiivisen ajattelun eri suuntauksia ja yhdistetään ne operatiivisen ajattelun kehittymisen murroskohtiin.

Venäjällä siirryttiin 1. helmikuuta 1918 juliaaniseen kalenterista gregoriaaniseen kalenteriin 1:stä suoraan 14. päivään. Tuohon päivämäärään asti on tässä tutkimuksessa Venäjän osalta käytetty juliaanista kalenteria, siitä eteenpäin taas yksinomaan gregoriaanista.

Kyrillisten kirjainten suhuäänteisten konsonanttien osalta on käytetty seuraavanlaista translitterointia:

- ж = zh
- ц = tsh
- ч = tsh
- ш = sh
- щ = sh

1.3 Tutkimusongelmat

Päätutkimusongelmana on selvittää minkälaisista operatiivisista periaatteista puna-armeijassa keskusteltiin 1920- ja 1930- luvuilla ja miten ne näkyivät puna-armeijan vuoden 1936 väliaikaisessa kenttäohjesäännössä. Seuraavat kysymykset tukevat päätutkimusongelman selvittämistä:

- miten puna-armeijan operaatiotaito syntyi
- mitkä ovat operaatiotaidon kehityksen murroskohdat aikavälillä 1917-1941
- miten vuosien 1918-1921 aikana käyty sisällissota vaikutti operaatiotaidon sisältöön
- keitä olivat tärkeimmät operaatiotaidon kehittäjät 1920- ja 1930- luvuilla ja mitä eri ajatusmalleja he edustivat
- miten sotatekniikan kehittyminen vaikutti operatiiviseen ajatteluun
- mikä oli ulkomaisten vaikutteiden osuus operaatiotaidon kehittämisessä
- mikä ajatusmalli hyväksyttiin puna-armeijan vuoden 1936 väliaikaiseen kenttäohjesääntöön
- miten Stalinin käynnistämät puhdistukset puna-armeijassa vaikuttivat operaatiotaidon kehittymiseen ja
- miten puna-armeijan omat sekä ulkomaiset taistelukokemukset ennen toista maailmansotaa vaikuttivat operaatiotaidon kehittymiseen.

1.4 Aikaisemmat tutkimukset

Puna-armeijan operatiivisen ajattelun suuntaukset vuosina 1917-1941 ovat jääneet Suomessa vähälle tutkimukselle. Tähän on saattanut vaikuttaa suomalaisten omat sotakokemukset ja niistä saadut suorat taistelutekniikkaa koskevat johtopäätökset. Puna-armeijan operatiivista ajatte-

lua koskevissa tutkimuksissa korostuvat vallankumous ja siitä seurannut sisällissota, 1920- ja 1930- lukujen aikana tapahtunut panssarikaluston kehitys, syvän taistelun opin teorian syntyminen sekä Stalinin terrori asevoimien päällekkäisyyttä kohtaan 1930- luvun lopulla. Suomalaisissa tutkimuksissa ei ole koettu tarpeelliseksi selvittää läheskään kaikkia taustatekijöitä operatiivisen ajattelun murroskohdista tai selittämään kehitykseen vaikuttaneiden tekijöiden syy-seuraus suhteita. Seuraavat suomalaiset opinnäytteet ja teokset ovat esimerkkejä tutkimuksista, joissa yllämainittuja tekijöitä käytetään kunkin tutkimustyön johtopäätösten tukena:

- Mäkinen, Einar: Venäjän kenttäohjesääntö, SKK:n diplomityö n:o 10/1926
- Kuussaari, Eero: Venäläinen strategia (Kriittinen tutkielma historiallisella pohjalla venäläisen sodankäynnin erikoispiirteitten kehityksessä, niitten teoriasta ja käytännöllisestä soveltamisesta), SKK:n diplomityö n:o 36/1927
- Leppälä, I.: Neuvostoarmeijan taktillisten ohjesääntöjen kriittinen arvostelu, SKK:n diplomityö n:o 358/1948
- Järvinen Y. A.: Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa, WSOY, Porvoo 1948
- Seppälä, Helge: Puna-armeijasta sotilasmahdiksi. WSOY, Juva 1978
- Lahdenperä, Jyrki: Yleisesikunnan sotilaspoliittisen tilannearvion kehittyminen 1930- luvulla, SKK:n diplomityö n:o 1912/1995
- Toveri, Pekka ja Välivehmas, Heikki: Syvän taistelun oppi ja sen toteutus venäläisessä operaatiotaidossa. Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikanlaitoksen julkaisusarja 1 n:o 1/95, Helsinki 1995 ja
- Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikanlaitoksen julkaisusarja 1 n:o 1/96, Joutsa 1996.

Yhdysvaltalaiset ja englantilaiset tutkimukset ovat hyvinkin seikkaperäisesti selvittäneet puna-armeijan ja sen operaatiotaidon synty- ja kehitysvaiheita. Tutkimuksissa on myös esitetty länsimaisia tulkintoja venäläisten sotateoreetikoiden ajatussuunnista. Seuraavat teokset edustavat tyypillistä länsimaista tutkimusta:

- Glantz, David: The Military Strategy of the Soviet Union, A History. Frank Cass & Co. Ltd. London 1992
- Paret, Peter (toim.): Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age. Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1986 ja
- Scott, Harriet - Scott, William: The Soviet Art of War, Doctrine, Strategy and Tactics. Westview Press Inc. Colorado 1982.

Länsimaisten tutkimusten tunnuspiirteenä on se, että niissä on käytetty lähteinä huomattavaa määrää venäläistä aikalaiskirjallisuutta sekä -lehtiartikkeleja. Ne osoittavat myös sitä kiinnostusta, mitä länsimaissa tunnetaan venäläistä sodankäyntitaitoa kohtaan. M. V. Frunzen, A. A. Svetshinin, V. K. Triandafillovin ja M. N. Tuhatshevskijin tärkeimmät teokset ovat käännetty englanninkielelle. Tämä on luonnollisesti helpottanut länsimaisten tutkijoiden työtä heidän etsiessään yhtymäkohtia länsimaisten ja venäläisen sotateoreetikoiden ajatuksista. Länsimaissa tutkimuksissa käytetään esimerkiksi Clausewitzin teosta *Vom Kriege* ja Svetshinin teosta *Strategia* saman tasoisina tiedonlähteinä. Suomessa jokainen taktiikkaa ja strategiaa tutkiva henkilö on varmasti perehtynyt Clausewitziin, mutta ei välttämättä tiedä Svetshinistä yhtään mitään.

Venäläiset itse ovat kaikkein runsaimmin tehneet tutkimuksia puna-armeijan operaatiotaidosta vuosina 1917-1941. Tämä materiaali voidaan karkeasti jakaa ajanjaksoa käsitteleviin tapahtuma historiikkeihin, muistelmateoksiin sekä varsinaisiin tutkimuksiin. Tutkimusten yhteisinä piirteinä ovat tapahtumien yksityiskohtaiset kuvaukset ja Neuvostoliittolaisen sotilasajattelun ylivoimaisuuden korostaminen sekä sen todistaminen toisen maailmansodan voittojen kautta. Seuraavat teokset edustavat tyyppiesimerkkejä kirjallisesta tuotannosta:

- Stokov, A. A.: *Istorija voennogo iskusstva* (Sotataidon historia). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1966.
- Zhukov, G. K.: *Vospominanija i razmyshlenija* (Muistelmia ja mietteitä). Izdatelstvo agentstva petshati Novosti, Moskva 1969 ja
- Korotkov, I. A.: *Istorija sovetskoj voennoj mysl 1917-1941* (Neuvostoliittolaisen sotilasajattelun historia 1917-1941). Akademija nauk SSSR, Institut voennoj istorii, Ministerstva oborony, Moskva 1980.

1.5 Lähdemateriaali ja -kritiikki

Julkiset kirjalliset lähteet muodostavat tämän tutkimuksen keskeisimmän lähdeaineiston. Ne voidaan jakaa aiheita käsittelevään venäläiseen aikalaiskirjallisuuteen ja olemassaoleviin tutkimuksiin venäläisestä operaatiotaidosta. Muita tekijään vaikuttaneita lähteitä ovat 1920- ja 1930- luvun Neuvostoliitosta kertova kirjallisuus sekä televisiossa esitetyt dokumentit. Näitä lähteitä on käytetty parantamaan tekijän kykyä muodostamaan kokonaiskuvaa tutkittavasta ajanjaksosta ja ympäristöstä. Niitä ei ole otettu mukaan lähdeluetteloon, koska niiden arvo operatiivisen ajattelun näkökulmasta on hyvin pieni.

Lähdeaineiston venäläinen aikalaiskirjallisuus muodostuu vuosina 1917-1941 julkaisuista operaatiotaitoa käsittelevistä kirjoista ja sanomalehtiartikkeleista sekä kenttäohjesäännöistä. Näiden julkaisujen ulkoinen lähdekritiikki (lähteen syntyäika- ja paikka, laatija sekä kenelle se on tarkoitettu) pystytään tekemään ilman ongelmia, koska 1920- ja 1930- lukujen aikana syntyi suuri määrä operaatiotaitoon liittyvää julkista kirjallista jäämistöä. Suurin osa tästä jäämistöstä liittyy suoraan puna-armeijan luomiseen ja kehittämiseen. Myöskin sotatieteellisen tutkimustyön käynnistyminen avasi mahdollisuuden eri tasoisille sotilasjohtajille ottaa avoimesti kantaa julkiseen keskusteluun operaatiotaidon kehittämisestä. Tämä avoimuus päättyy vasta vuoden 1937 aikana, jolloin Stalinin aloitti puhdistukset puna-armeijaa piirissä. Aikalaiskirjallisuuden sisäinen lähdekritiikki toteutuu siten, että on selvitetty lähteen laatijan asiantuntemus sotilasalalla ja mitä varten lähde on laadittu.

Aiheeseen perehtymisessä on käytetty länsimaisia tutkimuksia, koska ne muodostavat huomattavasti objektiivisemmän näkökulman käsiteltävään aiheeseen kuin vastaavat venäläiset. Länsimaiset tutkijat ovat arvostettuja sotahistorian, strategian ja operaatiotaidon asiantuntijoita. Heidän tutkimuksissa on käytetty venäläistä aikalaiskirjallisuutta ja suoritettu sen vertaamista vastaavan ajan länsimaiseen tietoon. Näin on saatu muodostettua neuvostoliittolaista historiankirjoitusta monipuolisempi kuva menneisyydestä. Neuvostoliittolainen sotahistorian tutkimus joutui aina ottamaan huomioon poliittiset ja kansalliset etunäkökohdat, jolloin tutkimustuloksista piti jättää pois valtion kannalta epätarkoituksenmukainen aineisto.⁵ Tämä näkyy toisen maailmansodan jälkeisissä historiantutkimuksissa tapahtumien tai henkilöiden vähättelynä tai kokonaan unohtamisena. Esimerkiksi niinkin oleellisesti Neuvostoliiton historiaan kuuluvaa henkilöä kuin Trotskia ei mainita vuoden 1983 Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liiton puolustusministeriön sotahistorian instituutin julkaisemassa sotilasensyklopedia sanakirjassa.

Tässä tutkimuksessa ei ole voitu käyttää hyväksi entisen Neuvostoliiton tai nykyisen Venäjän sotakoulujen oppilaiden tekemiä tutkimuksia käsiteltävästä aiheesta. Operatiivisen ajattelun kehitystä kuvaavien tunnuslukujen, kuten joukkojen kokoonpanojen henkilöstö- ja kalustomäärien tai kenttäohjesäännöissä esitettyjen eri taistelulajien rakenteiden osalta tutkimus jää vajaaksi vertailussa saman ajanjakson muiden suurvaltojen operatiivisen ajattelun kanssa.

1.6 Keskeisimmät käsitteet

Tutkimuksessa käytetyt keskeiset käsitteet on pyritty määrittelemään aina kun mahdollista venäläisten lähteiden perusteella, jotta asiasisältö säilyisi mahdollisimman alkuperäisenä:

Doktriini:⁶

- doktriini (turvallisuuspolitiikan ja strategian alalla) on oppi tai toimintaperiaate, jonka puitteissa ohjataan suunnittelua ja käytännön toimintoja
- doktriini voidaan jakaa strategiseen eli turvallisuuspolitiikan, ulkopolitiikan ja maanpuolustuksen tasoon sekä
- operatiivis-taktiseen (taisteluopin) tasoon.

Kulutussodankäynti (izmor):⁷

- vuonna 1927 A. A. Svetshin julkaisi kirjansa "Strategia" (1923) täydennetyn painoksen, jossa hän esittää tuhoamis- ja kulutussodankäynnin periaatteet
- kulutussodankäyntiteoriassa on olemassa samat operatiiviset elementit kuin hänen kehittämissään tuhoamissodankäynnissäkin
- riittävät resurssit ovat edellytys vihollisen voittamiseksi
- taistelun päämäärä ei tarvitse olla vihollisen tuhoamisessa kerralla, vaan tehtävä voidaan jakaa osatavoitteisiin
- johtajan tulee kyetä jakamaan voimansa oikein eikä pelkästään keskittää sitä yhteen pisteeseen
- johtajan tulee reagoida tilannemuutoksiin tehtävän suorittamisen aikana
- kulutussodankäynnissä voidaan käyttää sekä hyökkäys- että puolustustaistelua.

Kulutusteoria, kulutussodankäynti (attrition theory, izmor):⁸

- kulutusteorian mukaan käytävien taistelujen päämääränä on saavuttaa ylivoima kuluttamalla vastustajan joukkoja nopeammin kuin omat joukot kuluvat
- liikkeen päämäärä on saattaa joukot edulliseen taisteluasetelmaan
- vastustaja pakotetaan hyökkäämään ottamalla haltuun sen kannalta tärkeitä maastonkohtia
- vastustajan kuluessa hyökkäyksissä voimasuhteet kehittyvät puolustajan kannalta edullisiksi
- tätä länsimaisessa kirjallisuudessa käytettyä käsitettä on venäläisessä sotatieteessä lähinnä A. A. Svetshinin käyttämä kulutussodankäynti.

Liiketeoria, liikesodankäynti (manoeuvre theory, glubokoj boj):⁹

- liiketeoriassa sodankäynnin päämäärä on joukkoja siirtämällä luoda asetelma, jossa vastustajan on mahdotonta jatkaa taistelua
- vastustajan sitomiseen käytetään mahdollisimman pientä voimaa nopeasti liikkuvien ja tulivoimaisten joukkojen tunkeutuessa samanaikaisesti vastustajan syvyyteen

- syvyydessä pystytään tuhoamaan vastustajan johtamis-, tulituki- ja huoltojärjestelmät suhteellisen pienin omin tappioin ja valtaamaan tärkeitä maastonkohtia
- maastonkohdilla ei ole merkitystä sotatoimelle, elleivät ne ole tärkeitä vastustajan voimankäytölle tai oman liikkeen jatkamiselle
- päämääränä on vastustajan saattaminen sellaiseen asetelmaan, että sen on mahdotonta jatkaa taistelua
- tätä länsimaisessa kirjallisuudessa käytettyä käsitettä on venäläisessä sotatieteessä lähinnä termi syvä taistelu ja saksalaisessa sotatieteessä termi salamasota.

Luokkataistelu:¹⁰

- Karl Marxin (1818-1883) ja Friedrich Engelsin (1820-1895) yhdessä kehittämä teoria, jonka mukaan maailman historian erillaiset yhteiskuntamuodot ovat aina olleet seurausta luokkataistelusta
- luokkataistelussa jako liittolaisiin ja vihollisiin tapahtuu sen perusteella, mihin yhteiskuntaluokkaan kuulutaan
- pyrkimyksenä on saada ensin eri valtioiden porvarit sotimaan keskenään, jonka jälkeen sodan uuvuttamissa valtioissa työväki nousee valtaan vallankumouksen kautta tukien toisiaan yli valtiollisten rajojen.

Maavoimien yleistäistelu (obshevojskovojoj boj):¹¹

- taistelu, johon osallistuvat kaikki maavoimien aselajit sekä tietyt ilmavoimien osat
- taistelu suoritetaan yhtymäkokoontamissa
- vihollisen tuhoamiseen käytetään kaikkien käytettävissä olevien asejärjestelmien tulta
- taistelutavat ovat hyökkäys ja puolustus
- vuonna 1940 puna-armeijan Yleisesikunta-akatemiassa käytettiin seuraavaa määritelmää: "Nykyaikainen sota koskettaa kaikkia aselajeja ja sitä tullaan käymään maalla, merellä ja ilmassa. Menestys taistelussa riippuu jalkaväen, tykistön, panssarivaunujen, lentokoneiden, kemiallisten-, pioneeri- sekä muiden erikoisjoukkojen onnistuneesta yhteistoiminnasta. Tällä tavoin organisoitua taistelua kutsutaan maavoimien yleistäisteluksi".

Marxilainen sotatiede:¹²

- Marx ja Engels ennustivat yhteiskunnallisen ja teknisen kehityksen muuttavan sodankäynnin luonteen koko valtiota koskettavaksi totaaliseksi sodaksi
- tällöin ratkaiseviksi tekijöiksi nousevat valtion yhteiskunnalliset rakenteet, kansantalouden suorituskyky ja kansalaisten tyytyväisyys

- oleellista on jatkuva yhteydenpito yli kansallisten rajojen samaa yhteiskuntaluokkaa olevien kanssa
- sotilaallista voimaa tarvitaan vallankumouksen suorittamiseen omassa valtiossa sekä muiden valtioiden vallankumousten tukemiseen.

Mekanisoidut yhtymät ja moottoroidut-mekanisoidut yhtymät:¹³

- yhtymään kuuluu panssarivaunuja, moottoroitua tykistöä ja puolipanssaroiduissa maastovau- nuissa kuljetettavaa jalkaväkeä
- yhtymä voi toimia itsenäisesti ilman muiden aselajien apua, mutta myös yhteistoiminnassa näiden kanssa
- yhtymän perustoimintamuotona taistelussa on panssarivaunuhyökkäys, jota tuetaan järjestel- mällisellä tykistön epäsuoralla tulella ja ilmavoimien pommituksilla.

Moottoroidut joukot:¹⁴

- osasto on moottoroitu, mutta siihen ei kuulu orgaanisesti panssarivaunuja
- osastoon kuuluu pääasiassa jalkaväkeä, jonka kalustona ovat autot tai kevyesti panssaroidut ajoneuvot
- ajoneuvoja käytetään kulkuvälineinä ja
- kevyesti panssaroiduilla ajoneuvoilla voidaan taistelu suorittaa jalkautumatta, mikäli viholli- nen on heikko.

Operaatio (operatshija):¹⁵

- 1920- luvulla venäläisessä sotilaskielessä määriteltiin sana operaatio seuraavasti: "Sellainen sotatoimi, jonka aikana joukkojen ponnistukset toimittavalla sotänäyttämöllä suunnataan tie- tulle alueelle ilman minkäänlaista keskeytystä, jotta määritetty välitavoite saavutetaan".
- määrittelyn oli suorittanut A. A. Svetshin (1878-1938) toimiessaan puna-armeijan Yleisesi- kunta-akatemian historian ja strategian professorina.

Operaatiotaito (operativnoe iskusstvo):¹⁶

- omaa strategian kanssa samat päämäärät, mutta se on tarkoitettu armeijan tai siitä suurempi- en yhtymien (rintama, voimaryhmä) taistelua varten.

Panssarijoukot:¹⁷

- osasto muodostuu vain aseistetuista ja panssaroiduista tela-alustaisista vaunuista sekä niiden huolto-osista
- taistelu suoritetaan kaikissa vaiheissa panssarin suojassa ja
- osaston tärkeimpänä kalustona ovat taistelupanssarivaunut.

Peräkkäisten operaatioiden teoria (teorija rjada posledovatelnyh operatsij):¹⁸

- vuonna 1926 V. K. Triandafillov julkaisi kirjan "Nykykaikaisten armeijoiden operaatioiden mitat"
- kirjassa Triandafillov korostaa peräkkäisten operaatioiden merkitystä keinona vihollisen elävän voiman ja materiaalien resurssien lopullisessa tuhoamisessa
- vihollinen tulee asettaa tilanteeseen, jossa se joutuu ponnistamaan kaikki voimavaransa äärimmilleen päivistä viikkoihin, kuukaudesta vuosiin
- tämä tilanne saadaan aikaan suorittamalla peräkkäisiä yhtymien hyökkäyksellisiä iskuja vihollisen päävoimia vastaan kunnes vihollinen on lyöty
- iskut tehdään samanaikaisesti koko vihollisrintaman leveydeltä
- iskujen jatkuvuuden edellytyksenä on yhtymien siirtojen ja materiaalitäydennysten onnistuminen
- Triandafillov näki vuonna 1926 tärkeimpänä kehittämiskohteena rautateiden ja moottoriajoneuvojen kuljetuskapasiteetin lisäämisen sekä liikenneyhteyksien parantamisen
- vuonna 1929 Triandafillov julkaisi kirjan "Nykykaikaisten armeijoiden operaatioiden luonne"
- kirjassa Triandafillov jatkaa peräkkäisten operaatioiden teorian kehittelyä lähestyen syvän taistelun teoriaa
- Triandafillov esittää kirjassa perusteelliset laskelmat paljonko armeijakokoonpano tarvitsee henkilöstöä, materiaalia ja kuljetuskapasiteettia suorittaakseen peräkkäisiä operaatioita, jotta vihollisen elävä voima saadaan tuhottua mahdollisimman nopeasti
- tärkeimpinä operatiivisina kysymyksinä Triandafillov näkee joukkojen siirrot ja materiaalitäydennykset sekä eri aselajien yhteistyön kehittämisen
- poiketen vuodesta 1926 muodostetaan painopistesuunta, jossa iskut pyritään ulottamaan vihollisen puolustuksen taktiseen syvyyteen ja sivusuunnilla vain sidotaan vihollinen taisteluun.

Puna-armeija ja yhtenäinen sotilasdoktriini (edinaja voennaja doktrina i krasnaja armija):¹⁹

- vuonna 1921 M. V. Frunzen julkaisema teoreettinen malli siitä, kuinka valtion kaikkia voimavaroja on kyettävä käyttämään maan turvallisuuden takaamiseksi
- mallissa esitetään eri keinoja valmistautua kriisiä varten

- termi on verrattavissa strategian määritelmään.

Sotataito (voennoe iskusstvo).²⁰

- sotataito jakautuu strategiaan, operaatiotaitoon ja taktiikkaan, joista venäläiset arvottavat strategian tärkeimmäksi.

Sotatieide (voennaja nauka).²¹

- tietoa sodan luonteesta ja sen käyttäytymisestä eri tilanteissa, valtion asevoimien ja muiden resurssien valmistamista sotaa varten sekä sotatoimien suorittaminen.

Sotilasajattelu (voennoj mysl).²²

- kuinka ratkaista sotataidon ja sotateollisuuden ongelmat niin, että valtio selviytyy taisteluunsa kapitalistisia voimia vastaan.

Sotilasstrategia.²³

- sotilasstrategia on strategian osana oppi ja käytännön johtamistoimet, joilla asevoimia käytetään poliittisen johdon määrittämien (turvallisuuspolitiikan) päämäärien saavuttamiseksi
- asevoimien johtaminen jakaantuu taktiseen, operatiiviseen ja strategiseen tasoon.

Strategia (strategija).²⁴

- keinoja ja tapoja, joita tarvitaan koko sodan käymisessä, maan asevoimien valmistamisen sotaan ja hyväksikäytön sodassa, sodan käymisen päämäärän sekä armeijoiden ja rintamien yhteistoiminnan eli strategiset operaatiot
- strategian tärkeimpiin tehtäviin kuuluu:
 - omien voimavarojen ja välineiden määrittäminen
 - vastustajan voimien, välineiden ja toimintatapojen määrittäminen
 - sodan painopistesuunnan valinta
 - omien joukkojen taisteluliikkeiden suunnittelu sotaa varten
 - omien joukkojen taisteluvälineiden ja toimintamuotojen valinta sotaa varten
 - taistelusuunnitelmien muokkaaminen ja ylläpito
 - erillisten asevoimien haarojen ja aselajien tehtävien määrittely, niiden yhteistointiminta ja johtosuhteet
 - reservien oikea käyttö ja
 - asevoimien materiaaliset ja tekniset ongelmat.

- poliittinen strategia on sotilaallisen strategian yläkäsite. Poliittinen strategia määrittää sodan luonteen ja päämäärän, jolloin se ohjaa sotilaallista strategiaa tarkoituksenmukaiseen suuntaan
- poliittinen ja sotilaallinen strategia on sekä rauhan että sodan aikana tiukasti sidottu yhteen
- perusajatuksena on se, että Neuvostoliiton asevoimien kehittämissuunnan määrittä aina kommunistinen puolue eikä armeijan ylin johto.

Syvä taistelu (glubokoj boj):²⁵

- M. N. Tuhatshevskij muotoili ajatuksensa syvästä taistelusta muistiossaan SNTL:n puolustuksen kansankomissaarille K. E. Voroshiloville marraskuussa 1932 seuraavasti: "Syvä taistelu on uusi taistelumuoto, joka sisältää esimerkiksi rintamahyökkäyksen, koukkauksen sivustaan, kohtaamistaistelun ynnä muuta sellaista. Siihen tarvitaan massoitain elävää voimaa, panssareita sekä lentokoneita. Syvä taistelu ei ole synonyymi murrolle vaan uusi tapa käydä sotaa."
- syvän taistelun idea on parhaiten kuvattu puna-armeijan väliaikaisessa kenttäohjesäännössä vuodelta 1936, joka oli kirjoitettu Tuhatshevskijin teorioiden pohjalta
- ohjesäännössä painotetaan hyökkäystaistelun tehokkuutta vihollisen eristämisessä ja tuhoamisessa koko sen ryhmytyksen syvyydeltä samanaikaisesti
- uusien taisteluvälineiden sekä elävän voiman massamaisella käytöllä (moottoroidut jalkaväkidivisioonat, panssarivaunut, tykistö, pommikoneet, maahanlaskujoukot) saavutetaan ylivoima viholliseen nähden ja luodaan yllättäviä tilanteita, jolloin aloite pystytään pitämään koko ajan hyökkääjällä
- syvää taistelua on mahdollista käyttää taktisella tasolla (divisioona) tai operatiivisella tasolla (armeija - rintama).

Syvät operaatiot (glubokoj operatshii):²⁶

- syvät operaatiot ovat keino käydä syvää taistelua, ne ovat syvän taistelun käsitteen operatiivinen vastine
- syvän operaation pääkäsityksenä oli kuinka syventää armeijatason yhtymän tekemää murtoa vihollisen taktiseen syvyyteen niin, että sen avulla saavutetaan rintamatason yhtymällä operatiivinen läpimurto ja saadaan vihollinen tuhottua sen operatiivisessa syvyydessä
- viholliseen pitää pystyä vaikuttamaan tulella samanaikaisesti sekä murtoalueella että operatiivisessa syvyydessä
- G. S. Isserson toimiessaan vuonna 1937 puna-armeijan Yleisesikunta-akatemian operaatiotaidon pääopettajana esitti seuraavia ajatuksia:

- syvä operaatio tarvitsee kaksi operatiivista porrasta
 - hyökkäysportaan, jolla tehdään murto taktiseen syvyyteen ja
 - murron kehittämisportaan, jolla tuhotaan vihollinen sen operatiivisessa syvyydessä
 - hyökkäysporras hyökkää leveässä rintamassa taistellen ulommalla kehällä taistelualuetta tehden taktisen murron ja sitoen vihollista
 - murron kehittämisporras hyökkää kapeammassa rintamassa ensimmäisen portaan takaa ja tuhoaa vihollisen sen operatiivisessa syvyydessä
- Isserson näki tärkeimpänä kehitettävänä asiana yhtymien johtamis- ja yhteistoiminnan järjestelyt.

Taktiikka (taktika):²⁷

- on tarkoitettu perusyhtymien (prikaati - divisioona - armeijakunta), joukko-osastojen (rykmentti) sekä näiden alayksiköiden (komppania - pataljoona) taistelua varten
- taktiikka jakautuu yleistaktiikkaan sekä puolustushaarojen ja aselajien omiin erityistaktiikkoihin.

Tuhoamissodankäynti, tuhoamisoppi, tuhoamisstrategia (sokrushenie):²⁸

- vuonna 1927 A. A. Svetshin julkaisi kirjan "Strategia" (1923) täydennetyin painoksen, jossa hän esittää tuhoamis- ja kulutussodankäynnin periaatteet
- tuhoamissodankäyntiteoriassa tärkeimmät operatiiviset osat ovat joukot, aika ja taistelutila
- aikaa ja taistelutilaa hyödyntämällä voidaan joukoilla tuhota vihollisen päävoimat
- tuhoamisessa joukon johtajalla on vain yksi oikea toimintamalli ja tavoite
- hänellä ei ole oikeutta poiketa tehtävästä tai soveltaa annettua käskyä
- tuhoaminen tulee toteuttaa peräkkäisillä hyökkäysoperaatioilla tilanteeseen erikseen määritetyssä aikataulussa
- tämä edellyttää, että käytettävät resurssit riittävät koko sen hetkisen vihollisen tuhoamiseksi.

Yhtymätaistelu

- katso määritelmä maavoimien yleistaistelu (obshevojskovoij boj).

Yksilöpäällikkyyys (jedinonatshalie):²⁹

- keväällä 1918 puna-armeijassa otettiin käyttöön menettely, jossa yhtymiin nimitettiin johtoelementti, johon kuuluivat sotilaskomentaja sekä kaksi poliittista ohjaajaa eli politrukkia tai komissaaria

- tämän käytännön rinnalle nousi vuoden 1924 sotilaallisen reformin yhteydessä yksilöpällikkyyks periaate, jossa joukon komentaja saattoi olla samanaikaisesti sekä sotilaskomentaja että politrukki tai komissaari.

2 OPERATIIVISEN AJATTELUN PERUSTEIDEN SYNTY

2.1 Vuoden 1917 Lokakuun vallankumous ja puna-armeijan rakenteen syntyminen

Lokakuun vallankumous oli lopputulos tsaarin hallinnon kykenemättömyydestä johtaa Venäjää. Länsivaltoihin verrattuna 1900- luvun alun Venäjä oli lähes feodaaliyhteiskunnan asteella. Maa- talouden ja teollisuuden tuotantomenetelmät olivat vanhanaikaisia. Maaorjuus oli lakkautettu vasta vuonna 1861. Orjuudessa kasvaneet ja ilman koulusivistystä jääneet talonpojat eivät pystyneet kehittämään viljelysmenetelmiä tehokkammiksi. Venäjän teollisuus jäi länsimaisesta kehityksestä jälkeen, koska se pyrki parantamaan tuottavuutta pelkästään työntekijöitten määrää kasvattamalla. Tämä oli sinänsä ymmärrettävää, sillä vuoden 1897 väestönlaskennassa Venäjän asukasluku oli 126,4 miljoonaa, kun se vuonna 1913 oli jo 172,1 miljoonaa.³⁰ Teollistuminen synnytti kaupunkeihin maaseudun talonpoikiin verrattavan uuden köyhälistöryhmän, työläiset. Talonpojista ja työläisistä tuli myöhemmin puna-armeijan tärkein voimavara.

Yleinen asevelvollisuus otettiin Venäjällä käyttöön 1800- luvun loppupuolella, koska pyrki- myksenä oli luoda miljoona-armeija muiden suurvaltojen tapaan. Asevelvollisuus aika vaihteli kahdesta neljään vuoteen ja se suoritettiin paikkakunnittain omissa joukko-osastoissa. Asevel- vollisten pääosa muodostui talonpojista ja työläisistä.³¹

Asevelvollisen miehistön koulutuksesta vastasivat kokeneet aliupseerit. Aliupseerit ja miehistö muodostivat pataljoonien henkilöstön. Joukko-osastojen ja yhtymien ylemmät upseerit olivat hyvin vähän tekemisissä pataljoonien henkilöstön kanssa. Näin joukkojen ja ylemmän upseeris- ton väliltä puuttui yhteenkuuluvuuden tunne. Yhteiskunnassa vallinnut luokkajako lisäsi ko- mentajien etäisyyttä johdettaviin. Samoin ylemmän upseeriston eristäytyminen joukkojen kou- luttamisesta aiheutti taktista ja operatiivista epäpätevyyttä joukkojen johtamisessa.³²

Toinen suuri epäkohta operatiivisessa toiminnassa oli yhtenäisen sotilasdoktriinin puuttuminen armeijalta. Tsaarin aikana oli käyty väittelyä siitä, pitäisikö Venäjän lainata länsieuroopasta yh- tenäinen sotilasdoktriini vai kehittää omansa. Yhtenäistä doktriinia ei koskaan muodostettu ja tästä johtuen kussakin Venäjän sotilaspiirissä annettiin koulusta sotilaspiirin päällikön käske-

mällä tavalla. Koordinoimattoman koulutuksen aiheuttama operatiivinen epäpätevyys näkyi Venäjän armeijan maasotatoimissa vuonna 1905 Mukdenin alueella, kun japanilaiset joukot saavuttivat useita voittoja venäläisistä.³³

Ensimmäinen maailmansota aiheutti tsaarin hallinnolle ja valtion taloudelle kestäättömän tilanteen, joka purkautui poliittisen ja aseellisen taistelun päätteeksi V. I. Leninin (1870-1924) johtamien bolševikien voittoon vuoden 1917 Lokakuun vallankumouksessa. Leninin johdolla järjestäytyi 26. lokakuuta toinen yleisvenäläinen neuvostokongressi Pietarissa. Tällöin muodostettiin uudelle valtiolle hallitus, kansankomissaarien neuvosto (SNK), jonka puheenjohtajaksi tuli Lenin itse, ulkoasioiden hoitajaksi Leninin lähin apulainen L. Trotski (1879-1940) ja kansallisuusasioiden kansankomissaariksi vielä tässä vaiheessa suhteellisen tuntematon J. V. Stalin (1879-1953).³⁴

Vallan vakiinnuttaminen bolševikeille tapahtui poliittisen taistelun jälkeen tammikuussa 1918. Tällöin perustuslakia säätämään kokoontunut kansalliskokous eli Venäjän parlamentti lakkautettiin ja Leninin johtama väliaikainen Neuvostohallitus julisti Venäjän työläisten, sotilaiden ja talonpoikien edustajien neuvostojen tasavallaksi. Korkeinta valtaa Neuvosto-Venäjällä alkoi käyttää neuvostojen yleisvenäläinen edustajakokous ja sen istuntojen välisenä aikana yleisvenäläinen toimeenpaneva keskuskomitea (VTshIK). Hallituksena toimi edelleen kansankomissaarien neuvosto.³⁵

Tämän hallintokoneiston rinnalla oli Leninin johtama kommunistisen puolue, maaliskuuhun 1918 asti Venäjän sosiaali-demokraattinen työväen puolue (bolševikit) (RSDRP b), myöhemmin Venäjän Kommunistinen puolue (bolševikit) (RKP b), sittemmin Neuvostoliiton Kommunistinen puolue (KPSS). Puolueen johdon muodosti kommunistisen puolueen keskuskomitea, yleensä mainittuna vain keskuskomiteana. Keskuskomitean jäsenistä valittiin poliittinen byroo (POLITBYRO), joka koostui Leninin avainhenkilöistä ja joka käytännössä teki kaikki tärkeimmät ratkaisut puolueen ja valtion asioissa. Puolueen hallinnosta ja tehtäviin nimeämisistä vastasi organisaatiobyroo (ORGBYRO). Politbyroo ja kansankomissaarien neuvosto muodostuivat käytännössä samoista henkilöistä, jolloin valtion ja puolueen johto yhdistyivät samassa kokoonpanossa.³⁶

Verrattaessa eri lähteiden tietoja voidaan todeta, että kommunistisen puolueen puoluekokouksissa tehtiin valtion kehittämisen kannalta tärkeimmät päätökset. Lisäksi politbyroon alaisuudessa toimi tehokas vallankäytön väline, valtiollinen poliisi. Valtiollisen poliisin olemassaolo al-

koi vuodesta 1918 ja se toimi aina Neuvostoliiton hajoamiseen asti. Valtiollista poliisia nimitettiin aluksi Vastavallankumouksen ja sabotaasin vastaisen kamppailun erityiskomissioksi (VTshK 1918-1922), myöhemmin se tunnettiin nimillä Valtion poliittinen hallinto (GPU 1922-1923), Yhdistetty valtion poliittinen hallinto (OGPU 1923-1933), osana Sisäasiain kansankomissariaattia (NKVD 1933-1953) ja Kansallisen turvallisuuden komitea (KGB 1953-1991).³⁷

Tsaarin hallinto oli tiedostamattaan aseistanut vallankumouksen suorittaessaan liikekannallepanon ensimmäiseen maailmansotaan. Sodassa talonpojat ja työläiset sekä heitä johtaneet aliupseerit saivat taistelukokemusta pataljoona - rykmentti kokoonpanoissa. Bolsevikien valtaantulo avasi aliupseereille ja miehistön jäsenille mahdollisuuden päästä nousemaan ylempään sotilasjohtoon divisioona - armeija kokoonpanoissa ilman vastaavaa sotilaskoulutusta tai yhteiskunnallista asemaa. Nämä punaiset sotilasjohtajat joutuivat luonnollisesti tukeutumaan johtamistoinnassaan tsaarin armeijan upseereihin sekä vanhoihin ohjesääntöihin ja menettelytapoihin. Vaikka neuvostoliittolainen historiankirjoitus korostaakin bolsevikien merkitystä sotilasjohtajina on todennäköisempää, että suurimman vastuun sotatoimien suorittamisesta kantoivat ne tsaarin armeijan sotilaat, jotka siirtyivät punaisten puolelle. Vallankumouksen jälkeen syyskuuhun 1918 mennessä oli noin 8000 entistä upseeria siirtynyt vapaaehtoisesti puna-armeijan puolelle. Syyskuun 1918 ja maaliskuun 1919 välisenä aikana otettiin puna-armeijaan palvelukseen yli 34 000 vanhan armeijan upseeria ja 21 000 lääkintähenkilöstöön kuulunutta. Näin ollen bolsevikien ensimmäinen ansio puna-armeijan luomisessa olikin onnistunut värväystoiminta tsaarin armeijan joukkojen keskuudessa.³⁸

Armeijan kehittämisen suunta ja keinot käytännön tasolla eivät olleet selviä edes Leninille itselleen.³⁹ Tähän asti armeijan tehtäviä oli hoitanut punakaarti, jonka kehittäminen oli tapahtunut salaisesti Leninin ja Trotskin johdolla jo vuoden 1905 levottomuuksista alkaen. Tämä maanalainen työ, jota valtiollinen poliisi Ohrana oli yrittänyt kaikin keinoin vaikeuttaa, antoi kokemuksia joukkojen muodostamisesta ja aktiivikommunistien verkoston luomisesta. Lokakuun vallankumouksen aikana punakaartin vahvuus oli Pietarissa noin 12 000 ja Moskovassa 4000 miestä.⁴⁰

Punakaarti oli kuitenkin vain väliaikainen ratkaisu suojaksi, koska siltä puuttui kyky pitkäaikaiseen toimintaan varsinaisen armeijan tapaan. Punakaartin ja etenkin tsaarin armeijan yksiköiden muuttaminen puna-armeijaksi tapahtui nopeassa tahdissa. Seuraavia hallinnollisia toimenpiteitä suoritettiin armeijan muodostamiseksi:

- 26. lokakuuta muodostettiin kansankomissaarien neuvoston pohjalta sota- ja meriasiaain komitea (Komitet po voennym i morskim delam), myöhemmin joulukuussa sota-asiain kansankomissaarien kollegio (Kollegia narodnyh komissarov po voennym delam) ja
- 27. marraskuuta aloitettiin koulutus insinööriakatemiassa ja muodostettiin sotilaskoulutuksen pääkomissariaatti (Glavnyj komissariat voenno-utshebnyh zavedenij).⁴¹

Kommunistinen puolueen keskuskomitea hahmotteli joulukuussa 1917 seuraavat sosialistisen armeijan muodostamisperusteet:

- palvelukseen astuvan tulee olla vapaaehtoinen ja hänellä tulee olla puolueen tai jonkin muun hyväksyttävän järjestön (työläis-, talonpoikais- tai sotilasjärjestöt) suositus
- selustassa otetaan vapaaehtoinen palvelukseen astuminen heti käytäntöön ja
- rintamalla noudatetaan vapaaehtoisuusperiaatetta johdonmukaisesti suhteessa kotiutettaviin joukkoihin selustassa.⁴²

Puolueen keskuskomitean asetuksella 16. joulukuuta 1917 käskettiin aina rykmenttien komentajat mukaan lukien päällystö valitsemaan kyseisen joukon keskuudesta äänestämällä. Rykmentin komentajista ylemmän päällystön valinnan suorittaisi erikseen asetetun vastuunalaisen komitean täysistunto. Tällä menettelyllä varmistettiin puolueelle uskollisten miesten valinta ylemmän päällystön.⁴³

Vakinaisten asevoimien perustamispäiväksi voidaan laskea Neuvosto-Venäjän Federatiivisen Sosialistisen Tasavallan kansankomissaarien neuvoston (SNK RSFSR) antama asetus 28. tammikuuta 1918 työläis-talonpoikaisen puna-armeijan (RKKA) muodostamisesta.⁴⁴

Nopea tahti armeijan organisoinnissa selittyy sisä- ja ulkopoliittisilla ongelmilla, joita puolueen keskuskomitea näki edessään. Vanha armeija oli saatu bolsevikien puolelle paljolti siitä syystä, että Lenin oli luvannut irtautua ensimmäisestä maailmansodasta ja kotiuttaa armeijan. Nyt tämä lupaus piti lunastaa, jotta armeija pysyisi bolsevikien johdossa. Muita uhkakuvia, mutta samalla myös mahdollisuuksia puolueen vallan vahvistamiseen olivat sisäinen taistelu porvareita, suurtilanomistajia sekä vastavallankumouksellista upseeristoa vastaan, torjuntataistelut ulkomaiden interventiota vastaan sekä valloitusota entisiä Venäjän vähemmistökansoja vastaan.⁴⁵

Sisällissodan aikana puolueen keskuskomitea jatkoi puna-armeijan hallinnon kehittämistä, säilyttäen kuitenkin itsellään ylimmän päätösvallan. Massa-armeijan luomiseksi muodostettiin 4. maaliskuuta 1918 ylin sotilasneuvosto (VVS).⁴⁶ Sen asetuksella 8. huhtikuuta 1918 jaettiin

Neuvosto-Venäjä sotilashallintopiireihin, komissariaatteihin, joiden tehtävänä oli joukkojen koaminen ja kouluttaminen. Näitä tehtäviä hoitivat paikan päällä komissaarit.⁴⁷

Yleinen työ- ja sotilaspalveluvollisuus julistettiin yleisvenäläisen toimeenpanevan keskuskomitean istunnossa 22. huhtikuuta 1918.⁴⁸ Samassa kokouksessa muutettiin päällystön valintaperusteita niin, että sotilashallintoelimet nimesivät joukkoyksiköiden, joukko-osastojen sekä yhtymien komentajat. Ylimmän päällystön nimesivät sotilasalan kansankomissaarit yhdessä kansankomissaarien neuvoston viraston kanssa.⁴⁹ Myöskin tsaarin armeijan päällystö kelpuutettiin kutsuntojen kautta puna-armeijan riveihin. Sotilashallintopiirien järjestämien kutsuntojen onnistumisista voidaan esittää seuraavia tuloksia. Marraskuussa 1918 järjestetyissä 4. ja 6. kutsunnoissa saatiin entisiä upseereita 5 251 miestä, entisiä aliupseereita 73 387 miestä sekä työläisiä ja talonpoikia 181 710 miestä. Vastaavat kutsuntatulokset vuoden 1919 tammikuussa olivat 22 315, 128 168 ja 599 608 miestä.⁵⁰

Joukkojen liikekannallepanoa, muodostamista, varustamista, koulutusta, siirtoja, huoltoa ja taloudellisten resurssien koordinoitua varten muodostettiin 8. toukokuuta 1918 yleisvenäläinen pääesikunta (vseroglavshstab). Se toimi alistettuna tasavallan vallankumousneuvostolle (RSR). Ylin sotilasneuvosto lakkautettiin 6. syyskuuta 1918 ja sen tilalle asetettiin tasavallan vallankumoussotilasneuvosto (RVSR). Samalla yleisvenäläinen pääesikunta organisoitiin uudelleen tasavallan vallankumoussotilasneuvoston esikunnaksi (shtab RVSR). Tämä elin koordinoi kutsuntoja, koulutusta ja joukkojen perustamista. Se määräsi rintamiin ja armeijoihin muodostettavaksi omat vallankumousneuvostot ja yhtymiin johtoelimen, johon kuuluivat sotilaskomentaja sekä kaksi poliittista ohjaajaa eli politrukkia tai komissaaria. Tasavallan vallankumoussotilasneuvoston esikunta organisoitiin edelleen 2. lokakuuta 1918 tasavallan vallankumoussotilasneuvoston kenttäesikunnaksi (polevoj shtab RVSR). Seuraava esikunnan uudelleen organisointi tapahtui 14. helmikuuta 1921, jolloin muodostettiin työläis-talonpoikaisen puna-armeijan esikunta (Shtab Rabotshe-Krestjanskoj Krasnoj Armii). 26. syyskuuta 1935 esikunta nimettiin työläis-talonpoikaisen puna-armeijan yleisesikunnaksi (Genshtab Rabotshe-Krestjanskoj Krasnoj Armii). Yleisesikunta nimike vakiintui tarkoittamaan asevoimien ylintä johtoa ja tässäkin tutkimuksessa käytetään jatkossa tätä yhdistävää nimikettä eri ajanjaksojen yhteydessä.⁵¹

Näiden hallinnollisten toimenpiteiden kautta syntyi puna-armeijan erikoinen johtamisympäristö, jossa komentajien toimenpiteet olivat kommunistisen puolueen keskuskomitean jatkuvan valvonnan alla politrukkien tai komissaarien avulla. Kuria pidettiin yllä niin miehistön kuin päällystönkin keskuudessa kuolemanrangaistuksia hyväksi käyttäen.⁵²

2.2 Vuosien 1918-1921 sisällissota

Neuvosto-Venäjän irtautuminen ensimmäisestä maailmansodasta oli aiheuttanut sotilaallisen tyhjiön syntymisen entisen Venäjän alueille. Siperian rautatien ympäristössä Vladivostokista Uraliin oli ryhmittyneenä 70 000 japanilaista, 50 000 tshekkiä ja muutama tuhat yhdysvaltalaisia sotilasta. Englantilaiset olivat ottaneet Murmanskin sataman laivastotukikohdakseen. Brittiläisen imperiumin joukkoja oli tunkeutunut Turkestaniin, Bakuun ja Astrakaniin. Joulukuussa 1918 ranskalainen laivasto-osasto laski Odessassa maihin 40 000 Ranskan lipun alla Balkanilla taistellutta eri valtioiden sotilasta. Näiden vieraiden valtioiden sotavoimien lisäksi oli olemassa tsaarin vallan aikaisten valkoisten kenraalien Denikinin ja Judenitshin sekä amiraali Koltshakin vallankumousta vastustavat valkokaartijoukko-osastot, joiden vahvuus vaihteli tuhansista kymmeneen tuhansiin miehiin. Sisällissodan aikana ulkovaltojen joukot sekoittuivat valkoisten kenraalien joukkoihin.⁵³

Maaliskuun 3. päivänä 1918 allekirjoitettiin Neuvosto-Venäjän ja Saksan välillä Brest-Litovkissa rauhansopimus. Tämän katsotaan aloittavan neuvostohistoriassa sisällissodan varsinaisten sotatapahtumien sarjan, joka jaetaan kolmeen osaan:

- toukokuun 1918 lopusta helmikuuhun 1919 imperialististen ulkovaltojen eli Ententin yritykset tuhota Neuvostotasavalta käyttäen omia interventiojoukkojaan
- maaliskuusta 1919 maaliskuuhun 1920 ratkaisevien voittojen saavuttaminen puna-armeijan avulla imperialistisista Ententin joukoista sekä kenraalien Koltshak, Denikin, Judenitsh ja Miller johtamien venäläisistä valkokaartilaisista muodostettujen armeijojen tuhoaminen sekä
- huhtikuusta joulukuuhun 1920 voitot porvari-tilanomistajista Puolassa ja kenraali Wrangelin armeijasta sekä sodan loppuun saattaminen.⁵⁴

Neuvostohistoria jättää mainitsematta aina vuoteen 1921 jatkuneet raja- ja valloitusodot Suomea, Viroa, Latviaa ja Liettuaa sekä Ukrainaa, Valko-Venäjää, Armeniaa, Gruusiaa ja Azerbaidzania vastaan. Nämä aseelliset selkkaukset olivat jatkoa vuoden 1917 lopulla syntyneille levottomuuksille, joissa punakaartiosastojen avulla rajoitettiin tai tukahdutettiin kyseisten alueiden itsenäisyyspyrkimykset. Valloitusodan aikana puna-armeija noudatti samoja taisteluperiaatteita kuin sisällissodassakin.⁵⁵

Tärkeimmät taistelut jakautuivat alueellisesti kolmeen sotänäyttämöön ja ajallisesti vuosiin 1918-1920. Vuonna 1918 itäisellä sotänäyttämöllä (Perm - Kazan - Samara) operoi amiraali Koltshak noin 100 000 miehen voimin. Vuonna 1919 eteläisellä sotänäyttämöllä (Voronezh -

Tsharitsbyn, joka tunnetaan myös nimillä Volgograd ja Stalingrad) operoi kenraali Denikin noin 100 000 miehen armeijan voimin. Samana vuonna läntisellä sotanäyttämöllä (Pietari - Minsk) operoi kenraali Judenitsh noin 30 000 tuhannen miehen voimin. Koltshakin, Denikin ja Judenitshin joukot olivat tuhottu vuoteen 1920 mennessä. Vuonna 1920 läntisellä sotanäyttämöllä puna-armeija hyökkäsi Puolaan saavuttamatta kuitenkaan suurempaa menestystä. Eteläisellä sotanäyttämöllä puna-armeija löi kenraali Wrangelin johtamat viimeiset valkoiset joukot Krimin niemimaalla. Yhdysvallat, Englanti, Ranska ja Japani vetivät joukkonsa pois vuoden 1920 kuluessa valkoisten kenraalien tappioiden seurauksena.⁵⁶

2.3 Sisällissodan vaikutteet operatiivisen ajattelun kehittymiselle

Operatiivisen ja strategisen ajattelun kysymykset sekoittuivat sisällissodassa toisiinsa, koska kommunistisen puolueen keskuskomitea osallistui rintamien toiminnan suunnitteluun sekä järjesti niille resursseja taistelun käymiseksi. Samalla keskuskomitea johti myös koko uuden sosialistisen yhteiskunnan sisä- ja ulkopolitiikkaa. Ulkopoliittinen vaatimus kommunistisen aatteen ja luokkataistelun levittämisestä koko maailmaan edellytti hyökkäiskykyisiä asevoimia. Lenin kehitti Clausewitzin ajatusta "sota on politiikan jatkamista toisin keinoin" niin, että "sota on erotamaton osa politiikkaa". Tätä logiikkaa noudattaen Lenin näki, että kansakunnan kaikki voimavarat tuli olla käytössä sodan voittamiseksi.⁵⁷

Sisällissodassa korostuivat Neuvostoliiton suuri maantieteellinen pinta-ala ja vihollisten puutteellinen yhteistoiminta. Nämä seikat antoivat puolueelle mahdollisuuden luoda painopiste aina yhtä vihollista, sotanäyttämöä, kohden kerrallaan. Kulloinkin uhanalaisimpaan suuntaan muodostettiin rintamatason operatiivinen yhtymä, koska se vastasi vahvuudeltaan vihollisen voimia ja kykeni itsenäisiin sotatoimiin.

Rintamien kokoonpano vaihteli sisällissodan aikana. Keskimääräisesti rintama (50 000 - 100 000 miestä) käsitti kahdesta viiteen armeijaa.⁵⁸ Armeijan (20 000 - 40 000 miestä) keskimääräinen taistelukokoonpano sisälsi neljästä viiteen jalkaväkidivisioonaa ja yhden ratsuväkidivisioonan.⁵⁹ Jalkaväkidivisioonaan kuului sisällissodan aikana keskimääräisesti kolme jalkaväkiprikaatia, kussakin kolme jalkaväkirykmenttiä, kuusi tykistöpatteristoa, yksi ratsuväkipataljoona, yksi lentolaivue, panssariauto-osasto, pioneeripataljoona, viestipataljoona, muita huolto- ja tukiyksiköitä sekä divisioonan johtoelimet. Divisioonan tavoitevahvuus oli 58 000 miestä, 24 000 hevosta, 116 tykkiä ja 18 lentokonetta, mutta sisällissodan aikana keskiarvovahvuudeksi muotoutui noin 7 000 - 10 000 miestä ja 34-40 tykkiä.⁶⁰

Painopistesuunnan rintaman tehtävänä oli vihollisen mahdollisimman nopea tuhoaminen, jotta voimat voitiin keskittää seuraavaan painopistesuuntaan. Tuhoaminen tapahtui hyökkäystaistelulla. Armeijan hyökkäysalueen leveys oli 100-150 kilometriä ja murtoalueen leveys 35 kilometriä. Hyökkäysalueen pituus oli 100-200 kilometriä. Armeijan operaation kesto oli 20-25 vuorokautta ja hyökkäysnopeus 5-10 km vuorokaudessa. Vastaavasti rintaman hyökkäysalueen leveys oli 300-500 kilometriä, pituus 200-300 kilometriä, kesto 30-50 vuorokautta ja nopeus 6-10 km vuorokaudessa.⁶¹

Puolueen keskuskomitea antoi vaatimukset rintamille ja koordinoi niiden yhteistoimintaa yleisesikunnan kautta. Rintaman hyökkäys muodostui armeijoiden peräkkäisistä operaatioista. Operaatioiden perusidea oli yksinkertainen. Ensin iskettiin suoraan vihollisen rintamaan ja tehtiin siihen murto tai ainakin sidottiin vihollinen taisteluun. Seuraavaksi hyökättiin vihollisen sivustaan heikkoon kohtaan ja pyrittiin saarrostaamaan vihollinen. Lopuksi tuhottiin mottiin jäänyt vihollinen armeijoiden yhteishyökkäyksellä tai jos vihollinen irtautui siirryttiin takaa-ajoon. Murto pyrittiin viemään mahdollisimman syvälle vihollisen selustaan, jolloin ei välttämättä tarvinnut edes hyökätä vihollisen sivustaan. Hyökkäystaistelussa käytettiin usein ratsuväen suorittamaa koukkausta. Koukkausta suorittavaa osastoa nimitettiin liikkuvaksi ryhmäksi, johon kuului ratsuväkidivisioonin ja jalkaväkijoukko-osastoja. Tarkoitus oli, että viholliseen vaikutettiin yhtäaikaan koko sen ryhmitysalueella.⁶²

Tämän kaavamaisen joukkojen operatiivisen käytön menestys voidaan selittää sillä, että vihollisella ei ollut käytössään riittäviä reservijoukkoja aloitteen tempaamiseksi tai painopisteen muuttamiseksi puna-armeijan hyökkäyksen aikana. Lisäksi taistelun alueen pinta-alan suuruus suhteessa siinä taisteleviin joukkoihin mahdollisti koukkausten menestyksekkään hyväksikäytön. Tästä syystä operatiivisessa ajattelussa ratsuväki nousi aselajeista tärkeäksi, koska sen avulla voitiin nopeasti vaikuttaa vihollisen eri osiin taistelun alueella. Ratsuväki kykeni myös liikkumaan omin välinein erillisissä maasto-olosuhteissa.

Vähemmän tärkeillä sotänäyttämöillä ryhmitettiin puolustukseen tai viivytykseen tärkeimpien maastonkohtien pitämiseksi. Kun painopistesuunnassa ollut vihollinen oli voitettu, voitiin puolustussuunnassa aloittaa vastahyökkäys reservivoimilla tai naapuririntaman voimilla. Kaikilla sotänäyttämöillä puna-armeija sai tukea partisaaniosastoilta, jotka kävivät jatkuvaa sissisotaa vihollisten selustassa. Esimerkiksi joulukuussa 1919 yleisesikunnalla oli käytössään noin 50 000 partisaania.⁶³

Rintamien ja armeijoiden komentajien johtamistoiminnassa tärkeintä oli oman joukon organisointi niin, että sillä voitiin vaikuttaa viholliseen keskuskomitean haluamassa ajassa ja paikassa. Divisioonien ja armeijojen siirrot ennen taistelua sekä taisteluliikkeet ja ryhmitysmuutokset taistelujen aikana painottuivat operatiivisessa suunnittelussa. Oikein ajoitetun taisteluliikkeen merkitys nousi tulivoimaa tärkeämmäksi tekijäksi, koska puna-armeija laski menestyksensä miesylivoiman, kurin ja vallankumoushengen varaan. Kun kutsuntojen kautta saatiin muodostettua jatkuvasti uutta reserviä ja kuri sekä hyökkäyshenki saatiin ylläpidettyä poliittisen ideologian ja kuolemanrangaistuksien avulla, niin puna-armeijan miestappioiden sietokyky oli valkoisia joukkoja parempi. Näin massamaisen liikkeen onnistunut suuntaaminen viholliseen omista tappioista välittämättä tuotti tulosta. Massan ja liikkeen hyväksikäyttöä tuki varmasti myös se seikka, että puna-armeijalla oli tykistön ja kiväärikaliperisten ampumatarvikkeiden osalta puutteita, jotka estivät taistelujen ratkaisemisen pienemmällä miesvahvuudella tuliyliivoimaan luottaen. Nämä materiaalipuutteet olivat perua jo Venäjän ensimmäisen maailmansodan tilanteesta.⁶⁴

Huolellisen valmistelun merkitystä ennen taistelun aloittamista korostettiin kaikilla organisaatio- tasoilla. Taistelu tuli suunnitella alusta loppuun asti.⁶⁵ Päälystön ja miehistön sotilaallinen asiantuntemus on pakostakin ollut kirjavaa, johtuen siitä nopeudesta, millä joukkoja sekä niiden kokoonpanoja jouduttiin muodostamaan.

Sisällisodan välittömät vaikutukset operatiiviselle ajattelulle olivat seuraavat. Rintamakokoonpanosta tuli tärkein joukkokokonaisuus, koska se kykeni itsenäisiin sotatoimiin laajallakin alueella. Hyökkäystaistelusta tuli tärkein taistelulaji, koska taistelujen tavoitteena oli aina vihollisen mahdollisimman nopea tuhoaminen. Nopea tuhoaminen edellytytti puolestaan sitä, että vihollisen puolustus murrettiin rintamahyökkäyksellä ja samalla vaikutettiin viholliseen koko sen syvyydessä. Näitä operatiivisia vaikutuskeinoja syvyydessä olivat sivustahyökkäykset, koukkaavat liikkuvat ryhmät sekä partisaanien sissisota. Miesylivoiman muodostamisesta tuli perusvaatimus taistelun onnistumiselle. Joukkojen keskitykset ja niiden taisteluliikkeet olivat operatiivisen ajattelun tärkein osa. Joukkojen massamainen käyttö tappioista välittämättä hyväksyttiin. Yhteistoiminnan tärkeys eri aselajien ja yhtymien välillä tiedostettiin ja sitä käytettiin aina kun mahdollista. Näin vanha aselajien erillistaisteluajattelu joutui väistymään uuden yhtymätaistelujatteluajattelun tieltä käytännön syistä.

Välillisesti sisällisota vaikutti operatiivisen ajattelun kehittymiseen puna-armeijan uuden päälystön kautta. Puna-armeijan yhtymien sekä niiden alajohtoportaiden johtoon hyväksyttiin sodan aikana tsaarin armeijan aikaista vanhempaa ylempää päälystöstä sekä sen nuorempaa upsee-

ristoa. Tämä joukko muodosti puna-armeijan päällystön uuden rungon. Päällystön joukkoon rekrytoitui myös ilman sotilaskoulutusta ollutta poliittista henkilöstöä. Näiden henkilöiden yhteinen osuus operaatitaidon kehittämisessä tuli olemaan merkittävä 1920- ja 1930- lukujen aikana. Nämä sotilasjohtajat olivat tottuneet kouluttamaan ja vaatimaan miehistön perustaitojen osaamista toimiessaan pataljoonatasolla kouluttajina tsaarin aikana, he olivat saaneet taistelukokemusta ensimmäisestä maailmansodasta sekä opetelleet johtamaan rykmentti-, divisioona-, sekä armeijatason joukkoja sisällissodassa ja päätyivät sisällissodan jälkeen puna-armeijan ylimpään johtoon.

3 SUUNTALINJOJEN ETSINTÄÄ 1920- LUVULLA

3.1 Sisäpoliittinen valtataistelu

Sisällissodan päättyessä Neuvosto-Venäjällä oli käytössään hyökkäystaistelukykyisiä ja -henkisiä, yleisesikuntajohtoisia armeijatason yhtymiä, jotka olivat osoittaneet toimivuutensa vaikeissa olosuhteissa ja joiden yhteisvahvuus oli noin 5,5 miljoonaa miestä.⁶⁶ Tällä armeijalla oli alistettu Ukraina, Valko-Venäjä, Armenia, Gruusia ja Azerbaidzan liittymään Sosialististen Neuvostotasavaltojen Liittoon, jonka perustuslaki tuli voimaan vuonna 1923.⁶⁷ Rauhan palautuminen synnytti yleisesti kysymyksen puna-armeijan tulevaisuudesta.

Sisällissota oli tullut kalliiksi Neuvosto-Venäjän taloudelle ja tuotantokyvyille. Esimerkiksi teollisuuden kokonaistuotanto oli vuonna 1920 vain noin 14 % siitä, mitä se oli ollut vuonna 1913. Sisällissodan aikainen sotakommunismitalous, jossa puolueen keskuskomitea ohjasi maan taloutta romahti alkuvuodesta 1921. Kaikesta oli puutetta ja eri puolilla maata ilmeni paikallisia nälkähätiä. Syntyi jopa aseellisia kapinoita kommunismia vastaan. Leninin johdolla otettiin käyttöön kymmenennen puoluekokouksen vahvistama uusi talouspolitiikka (NEP) maaliskuussa 1921. Siinä annettiin elinkeinoelämälle tiettyjä vapauksia, kuten talonpojat saivat myydä vapaasti viljaa, vähittäiskauppa vapautettiin ja tuotantolaitoksia luovutettiin yksityisille. Valtion talous saatiinkin uudistuksilla kääntymään parempaan suuntaan.⁶⁸ Tällä seikalla oli luonnollisesti suora vaikutus myös puna-armeijan tulevaisuuteen, koska puolueen keskuskomitea saattoi vapaasti päättää paljonko varoja suunnattaisiin armeijan kehittämiseen.

Kaikkein eniten puna-armeijan tulevaisuuteen vaikutti maan sisäpoliittinen valtataistelu, koska sen ohessa ratkesi kysymys Neuvostoliiton sotilasdoktriinista. Doktriini puolestaan tulisi ohjaamaan operatiivista ajattelua ja määrittämään suoritusvaatimukset puna-armeijalle. Doktriinin

valinnan kannalta tärkeimmät valtion virat olivat tasavallan vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtajuus sekä sotilas- ja meriasiaain kansankomissaarin tehtävä.

Sisäinen valtataistelu oli ollut käynnissä jo sisällissodan aikana. Lenin oli kiistaton yksinvaltiainen kommunistisen puolueen johtajana. Trotski oli puna-armeijan luoja ja toimi SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtajana sekä sotilas- ja meriasiaain kansankomissaarina. Hän nautti sisällissodan voittojen seurauksena yhtä suurta kansansuosiota kuin Leninkin. Muita näkyviä puolueen hahmoja olivat Kamenev, Zinovjev, Buharin ja Stalin. Näistä miehistä Stalin osoittautui kaikkein päämäärähakuisimmaksi vallan tavoittelussa. Stalinilla oli suuri toimeenpanokyky asioiden hoitamisessa, minkä johdosta Lenin antoi hänelle monta virkaa hoidettavaksi. Vuonna 1919 Stalin johti kahta kansankomissariaattia, kuului politbyrooseen ja orgbyrooseen sekä osallistui kymmenien toimikuntien ja komissioiden työskentelyyn. Vuonna 1922 Stalin nimitettiin Leninin esityksestä kommunistisen puolueen pääsihteeriksi. Pääsihteeri johti sihteeristöä, joka puolestaan valmisteli puoluekokouksissa päätettävät asiat ja tärkeimmät tehtäviin nimitykset. Näin Stalin saattoi vaikuttaa päätettäviin asioihin ennen kuin ne tulivat muiden politbyroon jäsenten tietoon sekä esittää omia luottohenkilöitään tärkeisiin virkoihin. Vuoden 1922 toukokuussa Lenin sai aivoverenvuodon, kykeni palaamaan töihin syksyllä, mutta huhtikuussa 1923 tapahtui uusi aivoverenvuoto, mikä aiheutti halvauksen ja puhekyvyn menetyksen. Lenin kuoli tammikuun 21. päivänä 1924. Vaikka Trotski, Kamenev, Zinovjev ja Buharin olivat edelleen näyttävästi esillä politbyroossa, oli Stalin jo Leninin sairauden aikana keskittänyt vallan itselleen.⁶⁹

Stalin manipuloi puolueen keskuskomitean muut jäsenet ensin Trotskin kimppuun. Tämä heijastui siten, että vuoden 1924 maaliskuussa Trotski menetti otteensa sotakomissariaattiin (VK), kun sisällissodan aikainen rintamakomentaja ja puolueen keskuskomitean jäsen M. V. Frunze nimitettiin uudeksi sotakomissaariksi sekä samalla SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtajan ensimmäiseksi sijaiseksi. Huhtikuussa 1924 Frunze nimitettiin puna-armeijan esikuntapäälliköksi sekä Sotilas-akatemia (myöhemmin Yleisesikunta-akatemia) johtajaksi. Tammikuussa 1925 Frunze korvasi Trotskin SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtajana sekä sotilas- ja meriasiaain kansankomissaarina.⁷⁰

Trotski jatkoi omalla linjallaan poliittista työtä ja oli ainut joka uskalsi julkisesti arvostella Stalania. Stalin karkotti Trotskin Neuvostoliitosta maanpakoon vuonna 1929. Vuonna 1940 Meksikon kommunistisen puolueen suojissa toiminut Trotski sai surmansa silloisen Neuvostoliiton salaisen palvelun eli sisäasiain kansankomissariaatin NKVD:n asiamiehen toimesta.⁷¹ Syrjäyttä-

essään Trotskin ja nimittämällä Frunzen puna-armeijan johtoon Stalin ehkä tiedostamattaan valitsi Neuvostoliitolle tulevan hyökkäyksellisen sotilasdoktriinin.

3.2 Yhtenäinen sotilasdoktriini

Jo sisällissodan aikana oli syntynyt kaksi äärisuuntaa puna-armeijan jatkokehitystä koskien. Trotski sotilas- ja meriasiaain kansankomissaarina kannatti seuraavia ajatuksia:

- puna-armeija oli luotu väliaikaiseksi välineeksi sisällissodan voittamiseksi
- se tuli kotiuttaa mahdollisimman nopeasti
- sen tilalle tulisi asettaa pieni kaaderiperusteinen ammattisotilasarmeija, jonka tukena olisi laajaan nostoväkeen eli miliisiin perustuva järjestelmä
- kaaderiperusteisen armeijan runkona voitaisiin käyttää tsaarin armeijan upseereita
- pelkät oman sisällissodan kokemukset eivät riitä suunniteltaessa uutta armeijaa, myös muiden suurvaltojen kokemuksia tulee hyödyntää.⁷²

Trotski oli enemmän poliitikko kuin ammattisotilas. Hänen mielestään suuri ammattiarmeija olisi yhteiskunnalle liian kallis ylläpidettävä järjestelmä, etenkin kun valtio oli lähes konkurssin partaalla raskaan sisällissodan jälkeen. Trotski ei myöskään kannattanut läheskään kaikkia Leninin ajatuksia kommunistisesta ideologiasta tai työläisten maailmanvallankumouksen pikaisesta eteenpäin viemisestä. Hän ei nähnyt kiirettä osoittaa voimaa ulkopoliittisesti. Trotski olisi halunnut ensin vahvistaa Neuvostoliiton yhteiskunnan kaikkien osa-alueiden hyvinvointia. Myös armeijan osalta olisi pitänyt ensimmäiseksi kiinnittää huomiota varustuksen parantamiseen ja henkilöstön ammattitaidon sekä sivistyksen kohottamiseen kuin suunnitella suurvaltatyypistä sotilasdoktriinia vailla realistista pohjaa. Trotskin mielestä strategia ja taktiikka olivat enemmän riippuvaisia teknisestä kehityksestä kuin kommunistisesta maailmankatsomuksesta.⁷³

Trotskia vastassa olivat uuden sukupolven punaiset komentajat, johtajanaan M. V. Frunze (1885-1925). Frunze oli koulutukseltaan tekniikko, osallistunut aktiivisesti kommunistien puolue työhön ja kohonnut rintaman komentajaksi sisällissodassa. Sodan jälkeen hän toimi Ukrainan ja Krimin joukkojen päällikkönä sekä keskuskomitean politbyroon jäsenenä. Frunze kannatti täydellisesti Leninin ajatuksia ja pyrki aina huomioimaan kommunistisen ideologian vaatimukset.⁷⁴

Frunzella oli hyvin selkeä näkemys, miten puna-armeijaa tulisi kehittää tulevaisuuden sotaa varten:

- Neuvostoliitto on yksin kapitalistisia maita vastaan
- tulevaisuuden sota koskettaa koko valtion rakennetta
- sodankäynnin onnistuminen riippuu yhteiskunnan suorituskyvystä
- maata tulee kasvattaa niin, että sillä on yksi yhteinen tahto (lehdistön, koululaitoksen ja kulttuurin valjastaminen saksalaisen mallin mukaisesti palvelemaan valtiojohdon etuja)
- armeijan tulee pohjautua laajaan kaaderijärjestelmään ja jokaisen kansalaisen mobilisointiin sodassa
- taistelukenttä, etenkin Neuvostoliiton alueella, muuttuu sotänäyttämöksi, joka käsittää alueita, joilla miljoona-armeijat toimivat
- operaatiot tulee suunnitella rintamakokoonpanoja varten
- sisällissodan kokemukset voidaan hyödyntää suoraan armeijan kehittämisessä
- armeijan ohjesäännöt ja koulutus tulee yhtenäistää koko maassa
- puna-armeijan doktriinin tulee olla hyökkäyksellinen, koska vallankumouksellisten tehtävien täyttäminen edellyttää rohkeaa ja päättäväistä hyökkäyshenkeä
- päällystölle tulee antaa opetusta sotilasasioiden lisäksi myös valtion taloudesta ja politiikasta
- jokaisen sotilaan tulee tiedostaa velvollisuutensa itsensä kehittämiseen, oppimishalu on itsensä selvyys
- armeijan kehittäminen jakautuu kaluston tekniseen kehitykseen ja poliittiseen koulutukseen
- työväenluokan taistelu vapautensa puolesta tulee ulottaa myös muihin maihin.⁷⁵

Nämä vastakkaiset ajatussuunnat tulivat laajemmalti tunnetuiksi kymmenennen puoluekokouksen yhteydessä maaliskuussa 1921. Tällöin Frunze esitti yhdessä työtoverinsa S. I. Gusevin kanssa puna-armeijan muuttamista ammattiarmeijaksi ja koko maan valmistamista uuden sodan varalle. Esitys pohjautui heidän muistioonsa nimeltään "Puna-armeijan uudelleen organisointi". Trotski tyrmäsi ajatukset syyttäen niitä mahdottomiksi toteuttaa käytännössä. Trotskin vaikutusvalta oli vielä tuolloin kiistaton, minkä ansiosta puoluekokous hylkäsi Frunzen ja Gusevin esityksen.⁷⁶

Frunze ei kuitenkaan tyytynyt tappioon ja julkaisi heinäkuussa 1921 "Armeija ja vallankumous" lehdessä artikkelin nimeltään "Yhtenäinen sotilasdoktriini ja Puna-armeija", jossa hän esittää tarkemmin perustelut yhtenäisen sotilasdoktriinin puolesta. Trotski vastasi tähän muutamaa kuukautta myöhemmin omassa artikkelissaan "Sotilasdoktriini tai vale-sotilasdoktriini", perustellen omia näkemyksiään.⁷⁷

Kymmenennen puoluekokouksen sekä julkisen väittelyn lopputulos oli kompromissi, jossa luovuttiin laajasta kaaderijärjestelmästä kotiuttamalla suurin osa puna-armeijaa ja aloitettiin osittainen siirtyminen alueelliseen miliisijärjestelmään. Asevelvollisuus kuitenkin säilytettiin 22-23 vuotiailla. Tammikuussa 1923 oli armeijan vahvuus supistettu 516 000 mieheen. Puna-armeijan suorituskyky ei ollut tuolloin kovin uskottava, koska siltä edelleen puuttui yhtenäinen sotilasdoktriini, päällystöstä kymmeneltä prosentilta puuttui sotilaskoulutus ja materiaali puutteet haittasivat kaikkea toimintaa.⁷⁸

3.3 Sotilaallinen reformi 1924-1928

Venäläinen puna-armeijaa käsittelevä historiantutkimus nimeää Frunzen käynnistämät uudistukset puna-armeijassa sotilaalliseksi reformiksi, minkä katsotaan tapahtuneen vuosina 1924-1928.⁷⁹ Länsimaiset tutkimukset sitä vastoin eivät rajaa reformia tiettyyn ajanjaksoon, eikä venäläisten tutkimuksista ilmene selkeitä perusteita, miksi reformi pitäisi rajata vuosiin 1924-1928. Sisällissodan jälkeisen sotilaallisen reformin voidaan katsoa sisältävän puna-armeijan johdon uudelleen organisoinnin, alueellisten joukko-osastojen ja yhtymien perustamisen, asevelvollisuuden käyttöönoton, eri tasoisten sotilasopetuslaitosten toiminnan vakiinnuttamisen, yleisten kenttäohjesääntöjen käyttöönoton sekä eri aselajien (jalkaväki, tykistö, panssari, pioneeri, viesti, maahanlasku) ja puolustushaarojen (maa-, meri-, ja ilmavoimat) kaluston teknisen kehittämisen.⁸⁰ Reformin suoranaiset vaikuttajatekijät operatiiviselle ajattelulle olivat sotatieteellisen tutkimustyön käynnistyminen eri tasoissa sotakouluissa, kenttäohjesääntöjen kirjoittaminen, ulkomaisten sotilasdoktriinien tutkiminen ja sotilaallisen yhteistyön alkaminen saksalaisten kanssa. Välillinen vaikutus operatiiviselle ajattelulle tuli taisteluvälineiden, lähinnä panssarivaunujen, teknisen kehittämisen kautta.

Vuosi 1924 on sinänsä selkeä ajankohta reformin alulle, koska silloin Troski menetti valtansa puna-armeijan johdossa ja Frunze pääsi käynnistämään suunnittelemansa yhtenäisen, hyökkäykSELLISEN sotilasdoktriinin soveltamisen käytäntöön. Reformin päättymistä vuoteen 1928 on vaikea perustella, koska kehitys puna-armeijan sisällä jatkui nopeatempoisena koko 1930-luvun ajan. Yksi selitys vuodelle 1928 voi olla se, että tuolloin aloitettiin keskuskomitean toimesta maan suunnitelmallisen tuottavuuden eli ensimmäisen viisivuotissuunnitelman toteuttaminen. Viisivuotissuunnitelma asetti käytännössä tavoitteet kaikille yhteiskunnan osa-alueilla ja ohjasi Neuvostoliittoa yhä tiukemmin sosialistiseen yhteiskuntarakenteeseen. Samassa yhteydessä myös NEP talouspolitiikka syrjäytettiin.⁸¹ Operatiiviselle ajattelulle lähin murroskohta on vuosi

1929, jolloin otettiin käyttöön vuoden 1929 kenttäohjesääntö (PU 29), koska tässä ohjesäännössä alkaa näkyä merkkejä syvän taistelun opista.

Frunzella oli edessään valtaisa työsarka soveltaessaan yhtenäistä sotilasdoktriinia käytäntöön, koska mitään kunnolla valmista tai toimivaa osa-aluetta ei puna-armeijan infrastruktuurissa ollut olemassa vuonna 1924. Tästä syystä uudistukset piti aloittaa yhtäaikaan monella osa-alueella ja toimintatasolla. Uudistusten läpivientiä haittasi puutteellisesti koulutettu henkilökunta ja valtion heikko taloudellinen tila. Puutteista huolimatta uudistukset alkoivat ja niiden seurauksena saatiin kehitys käyntiin monella osa-alueella. Armeijan hallinnon mukauttaminen kommunistisen ideologian vaatimuksiin aiheutti seuraavia toimenpiteitä:

- vuosien 1924-1925 aikana puna-armeijan hallintoelimien henkilöstöstä poistettiin kommunistiseen puolueeseen kuulumattomat henkilöt
- puna-armeijan yleisesikunnan rinnalle muodostettiin talousesikunta, päähallinto ja tarkastustoimintavirasto
- poliittinen toiminta varmistettiin muodostamalla puna-armeijan poliittinen hallinto ja
- aselajeille ja puolustushaaroille luotiin omat poliittiset hallintoelimet.⁸²

Niukkojen taloudellisten resurssien johdosta perustettiin useita varuskuntia asutuskeskusten läheisyyteen, jotta ne saattoivat tukea toisiaan ylläpitävässä huollossa. Samoin joukkojen kokoonpanoihin ja henkilöstömääriin vaikutti alueen siviiliyhteiskunnan sen hetkinen kehitysaste. Varuskuntia ja joukkoja pyrittiin kehittämään esimerkiksi seuraavin toimenpitein:

- luotiin alueellinen joukko-osastojen ja yhtymien varuskuntajärjestelmä, jossa kyseisen hallintopiirin asukkaat muodostivat henkilöstörungon yhtymälle ja tälle henkilöstö annettiin säännöllistä sotilaskoulutusta harvalukuisen kaaderihenkilöstön voimin
- ylimmäksi kehitettäväksi taktiseksi yhtymäksi koko Neuvostoliiton alueella otettiin jalkaväkiarmeijakunta
- lokakuussa 1924 tärkeimmäksi kehitettäväksi taktiseksi yhtymäksi otettiin jalkaväkidivisioona, joka muodostui kolmesta jalkaväkirykmentistä, yhdestä ratsuväkieskadroonasta, yhdestä kevyestä tykistörykmentistä sekä huollon yksiköistä. Se miksi päädyttiin näin vaatimattomaan ratkaisuun johtui maan vaikeasta taloudellisesta tilasta ja vähäisestä kaaderien määrästä
- panssarijoukkojen kokoonpanoksi hyväksyttiin panssarivaunupataljoonat
- tykistö jaettiin kevyisiin ja raskaisiin tykistörykmentteihin, jotka kuuluivat jalkaväkiarmeijakuntien ja -divisioonien kokoonpanoihin
- vuonna 1925 annettiin laki ehdottomasta sotilaspalveluksesta, joka käsitti ennen asevelvollisuutta annettavan sotilaskoulutuksen, asevelvollisuusajan sekä palvelun reservissä. Asevel-

vollisuusaika oli maavoimissa kaksi vuotta, ilmavoimissa kolme vuotta ja laivastossa neljä vuotta sekä

- siirryttiin yksilöpäällikkyyseriaatteeseen, jotta vastuhenkilö voitiin helpommin osoittaa, mutta säilytettiin myös politrukkijärjestelmä.⁸³

Asevelvollisten ja kaadereiden kouluttaminen sekä taistelukaluston tekninen kehittäminen oli Frunzelle tärkein tavoite, koska vain sitä kautta maa tulisi omavaraiseksi sodankäynnin suhteen. Seuraavat saavutukset olivat paljolti Frunzen itsensä aikaansaamia:

- kaaderien kouluttamiseen kiinnitettiin suurta huomiota, jonka seurauksena esimerkiksi vuonna 1927 puna-armeijalla oli kuusi sotilasakatemiaa, viisi sotilastiedekuntaa ja 57 alemmaa sotilasopetuslaitosta. Lisäksi jokaiseen divisioonaan avattiin rykmenttikoulut (aliupseerikoulut) alemman päällystön kouluttamiseksi
- aloitettiin nopeampoinen ohjesääntöjen ja oppaiden kirjoitustyö, jonka tarkoituksena oli yhtenäistää menettelytavat eri yhtymissä ja joukko-osastoissa
- puna-armeijan kaluston ja materiaalin kehittäminen aloitettiin. Tämän seurauksena jalkaväkijoukoille luotiin automaattiasemat (kehittäjät V. A. Degtjarev ja F. V. Tokarev), tykistöaseiden kaliiperi kasvatettiin 45 mm pst-tykistä aina 305 mm haupitsiin sekä kranaatinheittimien kaliiperiksi tuli 50 mm - 120 mm (kehittäjät V. G. Grabin ja B. I. Shavyrin). Myöskin panssari- ja mekanisoituja joukkoja alettiin organisoida, mutta 1920-luvulla se oli kustannuksista johtuen vaatimatonta.⁸⁴

Frunze loi uuden pohjan puna-armeijan kehittämiseksi ja antoi sille selkeän poliittisen päämäärän valjastaen koko Neuvostoliiton tukemaan sen kehittämistä. Frunzen voidaankin sanoa olevan puna-armeijan perusrakenteen todellinen luoja. Hänen kehittämänsä oppi yhtenäisestä sotilasdoktriinista näkyy vuoden 1929 ja sitä myöhemmissäkin puna-armeijan kenttäohjesäännöissä voimakkaana luokkatietoisuuden ja sosialismin ylivoiman korostamisena.⁸⁵ Samoin Frunzen kehittämä yksilöpäällikkyyseriaate säilyi koko Neuvostoliiton olemassaolon ajan.

Frunze ei ennättänyt itse osallistua taktiikan ja operaatiotaidon kehittämiseen. Hänen henkilökohtainen merkityksensä operatiiviselle ajattelulle näkyy eniten sotatieteellisen tutkimustyön käynnistämässä, ohjesääntöjen kirjoitustyön ohjaamisessa, eri taisteluvälineiden teknisen kehittämisen organisoinnissa ja ennen kaikkea hyökkäyksellisen doktriinin valinnasta puna-armeijan tehtävien perusteeksi.

Lokakuussa 1925 Frunze joutui sairaalaan vähäistä operaatiota varten. Vähän tämän operaation jälkeen hän kuoli epäselvissä olosuhteissa sairaalassa. Myöhemmin selvisi, että Stalin oli henkilökohtaisesti määrännyt Frunzen menemään sairaalaan operoitavaksi, koska hän oli huolestunut tärkeän armeijan kehittäjän terveydentilasta.⁸⁶ Stalin korosti muistopuheissaan Frunzen merkitystä ja nimesi puna-armeijan Sotilasakatemiain juhllisesti puna-armeijan Sotilasakatemiaksi, omistettu M. V. Frunzelle.⁸⁷

Stalin nimitti oman luottomiehensä K. E. Voroshilovin (1881-1969) Frunzen seuraajaksi SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtajaksi sekä sotilas- ja meriasiaain kansankomissaariksi vuosiksi 1925-1934. Vuosina 1935-1940 Voroshilov jatkoi samoja tehtäviä SNTL:n puolustusasiain kansankomissaarin (NKO) nimikkeellä.⁸⁸ Frunze oli uudistustyötä aloittaessaan kerännyt puna-armeijan yleisesikuntaan voimakastahtoisia, toimeenpanokykyisiä ja sisällissodassa eri tehtävissä menestyneitä sotilaita kuten M. N. Tuhatshevskij, A. A. Svetshin, B. Shaposhnikov ja V. K. Triandafillov, joiden avulla hän toteutti reformiaan. Näin ollen Stalinille oli oman vallankäytön kannalta hyödyllistä, kun hän saattoi valvoa yleisesikunnan toimintaa asettamalla oman luottohenkilönsä puna-armeijan johtoon.⁸⁹

3.4 Sotatiedeyhteisön muodostaminen ja kenttäohjesäännöt vuoteen 1928

Operatiiviselle ajattelulle tärkeän kehitysympäristön tarjosi Yleisesikunnan Sotilasakatemiain (myöhemmin Yleisesikunta-akatemia) yhteyteen jo vuonna 1920 perustettu Sotatiedeyhteisö (VNO). Yhteisö tarjosi aktiivisille sotateoreetikoille, kuten Frunze, Svetshin, Triandafillov ja Tuhatshevskij mahdollisuuden julkaista omia kirjoituksiaan lehtiartikkeleina tai kirjoina, esiintyä eri sotilasaiheisissa seminaareissa ja osallistua eri sotakoulujen opetustyöhön. Yhteisössä tutkittiin käytyjä sotia ja tehtiin niistä johtopäätöksiä tulevaisuuden sodan kuvasta. Yhteisön tärkein tehtävä oli soveltaa marxilaista sotatiedettä käytäntöön. Vuonna 1925 sotilaallisen reformin seurauksena yhteisön toimintaa tehostettiin ja sille muodostettiin omat hallintoelimet, koska yhteisön piiriin kuului vuonna 1926 jo 300 000 henkilöä eri puolilta Venäjää. Frunze toimi yhteisön johdossa aina kuolemaansa saakka.⁹⁰

Puna-armeijan kenttäohjesääntöjen sekä taisteluoppaiden kehityksen alkuvaiheista on nähtävissä kiireinen valmistelu ja ulkomaisten kenttäohjesääntöjen vaikutus. Puna-armeijan ensimmäinen kenttäohjesääntö (PU 18) hyväksyttiin käyttöön joulukuussa 1918. Se noudatti pitkälti tsaarin aikaista vuoden 1912 kenttäohjesääntöä eikä korosta puna-armeijan kokemuksia sisällissodasta. Ohjesäännön muodostama joukkojen taisteluryhmitys hyökkäyksessä jakautui kah-

teen osaan: taisteluosastoon, joka taistelee leveässä rintamalinjassa ja reserviin, joka suunnataan taistelun aikana syntyvään painopisteeseen.⁹¹

1920-luvun alussa Sotatiedeyhteisön piirissä tutkittiin avoimesti länsimaista sotilaskirjallisuutta ja ennen kaikkea länsimaiden näkemyksiä ensimmäisestä maailmansodasta. Näiden tutkimusten vaikutus näkyy puna-armeijan jalkaväen ohjesäännöissä "Jalkaväen taistelu" (1923) ja "Jalkaväen taistelutoiminta" (1924), joissa leveä rintamalinjahyökkäys oli muutettu porrastetuksi eri koosten jalkaväkiosastojen taisteluksi, johtuen aseiden tulen tehon kasvusta ensimmäisen maailmansodan aikana. Panssarivaunujen käyttö sidottiin länsimaisen mallin mukaisesti tiiviisti yhteistoimintaan jalkaväen kanssa siten, että panssarivaunut toimivat aina alistettuina jalkaväikeijohtajille. Panssarivaunujen katsottiin soveltuvan parhaiten jalkaväen tukemiseen hyökkäystaistelussa. Puolustustaistelussa panssarivaunut sivuutettiin kokonaan, muun muassa vuoden 1928 jalkaväen taisteluohjesäännön II osassa todetaan, että taistelussa vihollisen panssarivaunuja vastaan ratkaiseva väline on rykmentin ja pataljoonan tykistö.⁹²

Vuoden 1925 väliaikaisessa kenttäohjesäännössä (PU 25) näkyy voimakkaasti saksalaisen kenttäohjesäännön "Führung und Gefecht der verbundenen Waffen" (1921) vaikutus. Vuoden 1925 väliaikainen kenttäohjesääntö säilyttää eri aselajeilla vahvennettujen jalkaväkiosastojen taistelun, mutta jättää osastojen taisteluryhmytyksen muodostamisen riippuvaiseksi kulloisestakin tilanteesta ja johtajan taistelusuunnitelmasta. Taisteluvälineiden tekniset ominaisuudet korostuvat. Ohjesääntö painottaa tuliylivoiman muodostamista ja nostaa tykistön ja muiden kivääriliiperisia suurempien tuliaseiden merkityksen jalkaväkeä tärkeämmäksi. Hyökkäystä ja puolustusta tarkastellaan lähes samanarvoisina taistelutapoina.⁹³

Vuoden 1918 kenttäohjesääntö ja vuoden 1925 väliaikainen kenttäohjesääntö eivät kuvasta puna-armeijan itsensä kehittämää operatiivista ajattelua, vaan ovat puhtaasti lainattuja saksalaisilta ja ranskalaisilta. Tämä on ymmärrettävää, koska Frunzen sotilaallinen reformi käynnistyi vasta vuoden 1924 jälkeen. Ulkomaalaiset lainalaisuudet ohjesäännöissä sekä puolustus- ja hyökkäystaistelun tasapuolinen huomioiminen ovat osoitus Trotskin näkemyksistä, miten puna-armeijaa tulisi käyttää.

3.5 Kulutus- ja tuhoamissodankäynnin teoriat

Neuvostoliiton oma sotilaallinen ajattelu alkoi muotoutua vasta 1920-luvun loppupuolella. Sisällissodan kokemukset, sotilaallinen reformi, sotatieteellinen tutkimustyö, ulkomaiset vaikut-

teet ja maalle valittu hyökkäyksellinen doktriini muodostivat sen pohjan, mistä syntyi puna-armeijan itsensä kehittämät operaatiivisen ajattelun suuntaukset. Nämä suuntaukset tulevat parhaiten esille neuvostoliittolaisten sotateoreetikoiden kirjallisista töistä sekä käytössä olleista kenttäohjesäännöistä.

1920- luvun puna-armeijan sotateoreetikot voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmään kuuluivat upseerit, jotka olivat pääosin saaneet yleisesikuntaupseerin koulutuksen tsaarin armeijassa. Trotski oli rekrytoinnut heidät puna-armeijaan ja sisällissodan aikana he toimivat puna-armeijan esikunnassa suunnittelutehtävissä ja kohosivat sitä kautta merkittävään asemaan armeijan hierarkiassa. Näitä upseereita olivat esimerkiksi B. M. Shaposhnikov (1882-1945), A. I. Verhovskij (1886-1941), I. V. Vatshetis (1873-1938), S.S. Kamenev (1881-1936) ja A. A. Svetshin (1878-1938). Heidän kirjoituksensa käsitelivät yleensä politiikan ja strategian kysymyksiä.

Toisen ryhmän muodostivat nuoremman sukupolven sotilasjohtajat, jotka myös olivat saaneet pääosin sotilaskoulutuksensa jo ennen vallankumousta. Sisällissodassa he palvelivat eri kokoisten yhtymien, joukko-osastojen ja joukkoyksiköiden esikuntien upseereina tai komentajina. Saavutettujen voittojen kautta sekä menestymisen perusteella puna-armeijan sotakouluissa he lunastivat paikkansa puna-armeijan johtotehtävissä. Esimerkkejä tämän tyyppisistä "punaisista komentajista" olivat S. M. Belitshkij (1889-1937), N. E. Varfolomeev (1890-1941), A. M. Volpe (1893-1937) G. S. Isserson (1898-1976), V. K. Triandafillov (1894-1931) ja M. N. Tuhatshevskij (1893-1937). Heidän kiinnostuksensa kohteena olivat taktiikan ja operaatiotaidon kysymykset.

Näiden kahden ryhmän kirjoitusten välille ei pidä vetää mitään tiukkoja raja-aitoja, koska ryhmäjako kuvastaa lähinnä teoreetikoiden kiinnostuksen kohteita sotilaallisessa ajattelussa. Luonnollisesti molempien ryhmien kirjoituksissa sivuttiin eri aihepiiriin kysymyksiä.

Politiikan ja strategian tutkijoista A. A. Svetshin saavutti johtavan aseman. Hänen kehittämänsä kulutus- ja tuhoamissodankäynnin teoriat antoivat virikkeitä niin strategian kuin operaatiotaidonkin tutkimiseen.

1920- luvulla venäläisessä sotilaskielessä määriteltiin sana operaatio seuraavasti: "Sellainen sotatoimi, jonka aikana joukkojen ponnistukset toimittavalla sota-älyllä suunnataan tietylle alueelle ilman minkäänlaista keskeytystä, jotta määritetty välitavoite saavutetaan".⁹⁴ Määrittelyn

oli suorittanut Svetshin toimiessaan Yleisesikunta-akatemian historian ja strategian professorina. Svetshin oli aristokraattisesta suvusta lähtöisin ja omasi huomattavan yleissivistyksen verrattuna muihin puna-armeijan upseereihin. Ennen vallankumousta hän palveli tsaarin armeijan yleisesikunnassa. Sisällissodassa Svetshin yleni nopeasti yleisvenäläisen (puna-armeijan) yleisesikunnan päälliköksi. Svetshinistä tuli vuonna 1927 Yleisesikunta-akatemian strategian opin apulaisjohtaja, jolloin hän antoi opetusta puna-armeijan komentajistolle prikaatitasosta ylöspäin. Tällöin julkaistiin hänen pääteoksensa "Strategia" toinen, täydennetty painos. Tässä teoksessa ensimmäisen kerran käsiteltiin yhdessä käsitteitä operaatio, strategia, operaatiotaito ja taktiikka. Svetshin esitti, että operaatiotaito on siltana taktiikan ja strategian välillä siten, että ylempi komentaja asettaa sarjan taktisia menestyksiä operaationaalisiin mittoihin yhdessä strategisten päämäärien kanssa, jotka tähtäävät menestykseen sota-äyttämöllä. Operaatiotaito on väline, jolla taktiikkaa käytetään hyväksi. Operaation päämäärä saavutetaan sarjalla taktisia menestyksiä. Operaatiotaidossa tulee huomioida taktinen taistelutoiminta ja joukkojen hallinto, käsittäen joukkojen johtamisen ja huollon. Taktiikka on joukko-osasto tai sitä pienemmän tason taistelutoimintaa. Strategia käsittää maan asevoimien sekä koko yhteiskunnan sotaan valmistautumisen ja operaatioiden suorittamisen, niin että sodan päämäärät saavutetaan.⁹⁵

Svetshinin tapa esittää asioita on teoreettispainotteinen. Käsitellessään strategiaa, operaatiotaitoa ja taktiikkaa hän ei pyri esittämään mitään konkreettista mallia esimerkiksi taistelun suorittamisesta, kokoonpanoista tai johtamisjärjestelmistä. Svetshin tarkastelee asioita hyvin laajassa mittakaavassa valtion tai käyttämänsä käsitteen näkökulmasta. Hän ottaa kantaa ulko- ja sisäpolitiikkaan, valtiontalouteen, diplomatiaan, sotaan valmistautumiseen, asevoimien muodostamiseen, liikekannallepanoon, sotatoimien suorittamiseen ja strategiseen johtamiseen.⁹⁶

Seuraavassa on koottu esimerkkejä Svetshinin esille nostamista asioista:

- valtion poliittis-taloudellinen perusta on käsitteenä strategian alapuolella
- sodankäynnin strategia jakautuu kahteen tyyppiin: kulutussodankäyntiin ja tuhoamissodankäyntiin
- operaatiotaitoa tarvitaan armeija- ja rintamatason yhtymien sotatoimien suorittamisessa
- taktisen tason taistelun rooli tulee pienemmään tulevaisuudessa
- sodassa ei ole yhtä ratkaisevaa taistelutapaa
- kohtaamistaistelutilanteet tulevat kasvamaan
- marssien suoritettavien taisteluliikkeiden merkitys tulee vähenemään
- liikkuvuuden ja viestiyhteyksien sekä taistelukaluston teknisen tason merkitys tulee kasvamaan

- sotänäyttämön olosuhteiden huomioiminen ja oikean vaihtoehdon (kulutus tai tuhoaminen) valitseminen suhteessa vallitsevaan tilanteeseen
- sotatoimet ja operaatiot voivat olla monimuotoisia: tuhoamista, kulutusta, puolustusta, hyökkäystä, liikkuvuutta, asemasotaa.⁹⁷

Svetshinin esittämät tuhoamis- ja kulutussodankäyntiteoriat ovat kiinnostavia, koska niitä voidaan soveltaa operatiivisella tasolla taistelun suorittamiseen sekä strategisella tasolla sodan käymiseen. Niissä on havaittavissa ensimmäisen maailmasodan opetukset kulutus- ja asemasodasta sekä Neuvostoliiton oman sisällissodan kokemukset liikesodankäynnistä ja massojen hyökkäystaistelusta.

Svetshin näkemyksen mukaan tuhoamisteoriassa tärkeimmät operatiiviset osat ovat joukot, aika ja taistelutila. Aikaa ja taistelutilaa hyödyntämällä voidaan joukoilla tuhota vihollisen päävoimat. Tuhoamisessa joukon johtajalla on vain yksi oikea toimintamalli ja tavoite. Hänellä ei ole oikeutta poiketa tehtävästä tai soveltaa annettua käskyä. Tuhoaminen tulee toteuttaa peräkkäisillä hyökkäysoperaatioilla. Tämä edellyttää, että käytettävät resurssit riittävät koko sen hetken vihollisen tuhoamiseksi.⁹⁸

Kulutusteoriassa on olemassa samat operatiiviset elementit kuin tuhoamisopissakin. Samoin riittävät resurssit ovat edellytys vihollisen voittamiseksi. Mutta taistelun päämäärä ei tarvitse olla vihollisen tuhoamisessa kerralla, vaan tehtävä voidaan jakaa osatavoitteisiin. Johtajan tulee kyetä jakamaan voimansa oikein eikä pelkästään keskittää sitä yhteen pisteeseen. Lisäksi johtajan tulee reagoida tilannemuutoksiin tehtävän suorittamisen aikana. Kulutusteoriassa voidaan käyttää sekä hyökkäys- että puolustustaistelua.⁹⁹

Svetshin näkemysten mukaan taistelussa tarvitaan sekä kulutus- että tuhoamisteoriaa. Paras ratkaisu saavutetaan, kun komentaja osaa valita tilanteeseen sopivan taistelutavan. Svetshin oli oman aikansa venäläisistä sotateoreetikoista kaikkein kokenein rintamakomentaja. Hän oli kokenut hyökkäystaisteluun sisältyvät riskitekijät, mikäli käytettävissä olevat resurssit olivat liian vähäiset. Neuvosto-Venäjän heikko taloudellinen tilanne 1920-luvulla oli huono lähtökohta pelkästään hyökkäysdoktriiniin pohjautuvan armeijan muodostamiselle, kuten Frunzen sotilaallinen reformi edellytti. Tämän vuoksi Svetshin näki puolustuksen ja hyökkäyksen samanarvoisina. Saksan onnistunut hyökkäys Neuvostoliittoon kesäkuussa 1941 osoitti, kuinka huonosti puna-armeija oli valmistautunut käymään puolustustaistelua ja miten oikeassa Svetshin oli ollut puolustaessaan sekä hyökkäys- että puolustustaistelun merkitystä yhdessä.¹⁰⁰

Svetshin tutki ahkerasti länsivaltojen sotataidon kehittymisen historiaa sekä tulevaisuuden näkymiä. Vaikka ensimmäinen maailmansota oli osoittanut kulutussodankäynnin järjettömyyden, Svetshin ennusti, että tuleva sota on nimenomaan kulutussota, jonka ratkaisee koko valtion rakenteen kestävyys ja puolustustaistelujen onnistuvuus.¹⁰¹ Hän ei kirjoituksissaan korostanut marxilais-leninististä ideologiaa, vaan haki tukea väitteilleen mieluummin Clausewitzistä tai toiselta saksalaiselta sotataidon tutkijalta Hans Delbrückiltä.¹⁰² Tämä seikka yhdessä Trotskille myötämielisen asenteen kanssa heikensivät Svetshinin arvovaltaa puna-armeijan piirissä. Svetshinin teoriat kulutus- ja tuhoamissodankäynnistä sekä hyökkäys- ja puolustustaistelun samanarvoisesta merkityksestä eivät saaneet vastakaikua hyökkäyshenkisessä puna-armeijan johdossa, jota tuolloin edustivat Frunze (SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtaja sekä sotilas- ja meriasiain kansankomissaari 1925), Tuhatshevskij (yleisesikunnan päällikkö 1925-1928) sekä Triandafillov (yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkö 1926-1931)¹⁰³. Svetshinin tappio oli jälleen hyvä esimerkki siitä, kuinka pieni, johtavassa asemassa oleva ryhmä pystyi Neuvostoliiton kokoisessa valtiossa määrittämään oman näkökantansa ainoaksi oikeaksi.

Svetshin sai tappiostaan huolimatta jatkaa työtään Yleisesikunta-akatemiassa ja vuonna 1936 hänet nimettiin kyseisen laitoksen historian osaston päälliköksi. Svetshinin kohtaloksi tuli Stalinin puhdistukset. Vuonna 1938 hänet pidätettiin ja pian sen jälkeen tuomittiin kuolemaan.¹⁰⁴ Svetshinin suurin vaikutus operaatiotaidolle oli sen aseman viralliseksi tekeminen venäläiseen sotilasajatteluun. Vaikka Triandafillovin ja Tuhatshevskijin kehittämä syvän taistelun oppi pääsikin voitolle 1930-luvun operatiivisessa ajattelussa, voidaan sanoa, että toisen maailmansodan aikana puna-armeija käytti nimenomaan Svetshinin esittämää tuhoamis- ja kulutussodankäynnin yhdistelmää, jota Neuvostoliiton marsalkka G. K. Zhukov (1896-1974) onnistuneesti sovelsi maavoimien yleistäisteluksi.

Svetshinin arvostus strategian kehittäjänä on saanut paljon kannatusta viimeaikoina etenkin Yhdysvalloissa, missä hänet on nostettu Clausewitzin rinnalle sotateoreetikkona. Tähän sysäyksen antoi kenraali Norman Schwarzkopf keskustellessaan Yhdysvaltain armeijan ilma-maataistelun saamista ulkomaisista vaikutteista. Lausunnossaan Schwarzkopf korosti nimenomaan Svetshinin merkitystä operaatiotaidon kehittämisessä.¹⁰⁵

4 ULKOMAISET VAIKUTTEET

4.1 Doktriinin kehitys muissa suurvalloissa 1920- ja 1930- luvuilla

Ensimmäisen maailmansodan epäonnistunut kulutussodankäynti ja aselajien erillinen toiminta osoitti, että kasvaneen tulivoiman kanssa yhtä tärkeä elementti on joukkojen taisteluliikkeiden nopeus. Muodostamalla eri aselajeista yhden johtoportaan alaisuudessa toimivia taisteluosastoja opittiin parhaiten hyödyntämään tuli ja liike. Sodan viimeisinä vuosina tämän tyyppisestä yhtymäajattelusta oli parhaimpia esimerkkejä jalkaväen ja panssarivaunujen yhteistoiminta. Syyskuussa 1918 englantilaiset aloittivat suoran hyökkäyksen saksalaisten Hindenburg-linjaa vastaan käyttämällä 230 panssarivaunua yhdessä jalkaväen kanssa. Kaksi viikkoa kestäneiden taistelujen jälkeen englantilaiset olivat edenneet 30 kilometriä, saaneet vangiksi 48 000 saksalaista ja 630 tykkiä.¹⁰⁶ Saavutettu menestys hyökkääjän kannalta oli moninkertainen verrattuna edeltävien vuosien kulutustaisteluihin.

Kiinnostus mekanisoiuihin joukkoihin jatkui välittömästi sodan jälkeen Ranskassa, Englannissa, Yhdysvalloissa ja Saksassa. Panssarivaunujen teknisiä ominaisuuksia kehitettiin ja niistä muodostettiin oma aselaji. Teoriatasolla kehitettiin eri aselajeista muodostettujen yhtymien taisteluoppia eli operaatiotaitoa. Tässä kohtaa tapahtui voimakkaimmin vanhan aselajiajattelun ja uuden operatiivisen ajattelun yhteentörmäys sekä valinta puolustuksellisen ja hyökkäyksellisen sotilasdoktriinin välillä. Tämä näkyi kehityksessä niin, että toiseen maailmansotaan mennessä Englanti, Ranska ja Yhdysvallat olivat jääneet yhtymätason hyökkäyksellisessä operatiivisessa ajattelussa teoria asteelle, kun sitä vastoin Saksa ja Neuvostoliitto olivat soveltaneet sitä käytäntöön.

Ranskassa 1920- luvulla tutkittiin moottorisoinnin ja mekanisoinnin mahdollisuuksia. Ranskan armeijan esikuntapäällikkö (1920-1923) kenraali Edmont Buat johti tätä tutkimustyötä. Mekanisoidujen joukkojen tehtävinä nähtiin hyökkäysoperaatiot vihollisasemien sisään taktiseen syvyyteen sekä vastahyökkäysoperaatiot.¹⁰⁷

Tultaessa 1930- luvulle Ranskan sotilasdoktriinissa alkoi painottua puolustuksellisuus. Ranska halusi säilyttää rauhan Euroopassa eikä sen tähden valmistautunut hyökkäyssotaan. Myös usko Englannin apuun mahdollisessa kriisissä passivoitti sotilaallista ajattelua. Tämä aiheutti mekanisoidujen joukkojen kehittämisen lopettamisen, koska ne koettiin liian hyökkäävinä välineinä. Vuonna 1932 kokeiltiin eri yhteyksissä mekanisoiduja joukkoja harjoituksissa yhdessä jalkaväen

kanssa. Harjoituksista ei kuitenkaan saatu myönteisiä kokemuksia. Panssarivaunut ja jalkaväki jaettiin jatkossa omiksi aselajeikseen eikä tutkittu niiden mahdollisuutta yhteistoimintaan. Mekanisoinnin sijasta luotettiin enemmän moottorisointiin, mitä tarvittiin liikekannallepanon ja reservien siirtojen toteuttamisessa. Puolustustaistelu nähtiin tehokkaana välineenä hyödyntämällä linnoitettuja asemia sekä kasvattamalla puolustajan tulivoimaa. Ranskasta kyllä löytyi myös hyökkäyssodankäynnin ja mekanisoitujen joukkojen puolestapuhujia, joista tunnetuin oli silloinen eversti Charles de Gaulle.¹⁰⁸

Englanti omasi välittömästi sodan jälkeen puolustuksellisen sotilasdoktriinin, vaikka se vielä olikin siirtomaavalta eikä luottanut läheskään niin paljon liittolaisiin kuin Ranska. Englannille oli tärkeintä sen oman asuinalueen puolustaminen. Tämän vuoksi sen painopiste pysyi merivoimien ylläpitämisessä sekä ilmavoimien voimakkaassa kehittämisessä. Merivoimillaan Englanti luonnollisesti vahvisti myös siirtomaavalta-asemaansa.¹⁰⁹

Englannissa oli kyllä tiedostettu mekanisoinnin merkitys, mutta sen yhdistämistä jalkaväkeen ei kuitenkaan kokeiltu laajassa mitassa. Vuonna 1931 pidettiin panssarivaunuprikaatin taisteluharjoitus, jossa radioilla varustetut 180 panssarivaunua hyökkäsivät onnistuneesti yhden johtajan alaisuudessa. Positiivisista kokemuksista huolimatta mekanisoituja joukkoja pidettiin paremmin vähämerkityksellisenä erikoisaselajina. Jalkaväki ja ratsuväki nähtiin tärkeimpinä maavoimien kehitettävistä aselajeista. Niiden tukeminen taistelun aikana oli panssarivaunujen ja tykistön tärkein tehtävä. Paradoksaalisesti tuon ajan johtavat panssariaseen puolestapuhujat maailmassa olivat englantilaiset kapteeni B. H. Liddell-Hart ja kenraali J. F. C. Fuller, joiden teorit osoittautuivat myöhemmin Saksan harjoittaman salamasodan perustaksi.¹¹⁰

Yhdysvalloissa omaksuttiin sodan jälkeen johtavan suurvallan rooli maailmassa. Yhdysvaltojen maantieteellisten tekijöiden merkitys korostui sotilasdoktriinin valinnassa. Yhdysvallat eivät nähneet sotilaallisia uhkakuvia lähiympäristössään. Amiraali Alfred Mahanin (1840-1914) luoma malli maailman herruudesta merivoimien kautta nähtiin tärkeimpänä kehityksen kohteena. Näin maavoimien kehittäminen jäi pienemmälle huomiolle.¹¹¹

Mekanisoitujen joukkojen merkitykseen tulevaisuuden taistelukentällä kiinnitettiin kuitenkin suhteellisen paljon huomiota. Sotaministeri Dwight D. Davis ja armeijan esikuntapäällikkö kenraalimajuri Charles P. Summerall asettivat mekanisoitujen joukkojen tutkimisen ja kehittämisen maavoimien yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteeksi. Armeijan yleisesikunnan koulutus ja operaatiot (G-3) alan esikuntapäällikkö prikaatikenraali Frank Parker sekä hänen alaisensa majuri Adna R.

Chaffee tutkivat englantilaisten kokemuksia panssarivaunujen käytöstä ensimmäisestä maailmansodasta. Chaffee oli vannoutunut ratsuväkimies, mutta huomasi pian mekanisoitujen joukkojen merkityksen tulen ja liikkeen hyödyntämisessä. Vertaillen ratsuväkiosastojen käyttöä Yhdysvaltojen sisällissodassa itsenäisissä taistelutehtävissä ja panssarivaunujen käyttöä ensimmäisessä maailmansodassa hän teki johtopäätöksen, jonka mukaan mekanisoidut joukot voivat ottaa tulevaisuudessa ratsuväen tehtävät. Chaffee näki panssarivaunuissa taisteluvälineen, jolla tunkeuduttaisiin syvälle vihollisasemien sisään. Tässä ei sinänsä ollut mitään uutta, koska ranskalaiset ja englantilaiset olivat päätyneet samaan näkökantaan. Vuonna 1928 Chaffee esitti tutkimuksensa "Mekanisoidut joukot", jossa hän muodosti yhtymäkoonpanon, johon kuului kevyitä ja raskaita panssarivaunuja, moottoroitu kenttätykistö, moottoroitu jalkaväki, pioneerit sekä ilmavoimien tulituki. Tällä yhtymällä voitaisiin käydä hyökkäystaistelua, missä yhtäaikaan vaikutetaan viholliseen sen puolustuksen syvyydessä. Chaffeen ajatuksiin liikesodankäynnin puolesta vaikutti samaan aikaan yhdysvaltalaisen panssarivaunujen suunnittelijan, insinööri J. Walter Christien kehittämä uusi tela-alustainen panssarilavetti, jonka maantie- ja maastoliikkuvuus oli tuolloin huomattavasti parempi verrattuna muihin panssarivaunuihin maailmassa. Lisäksi Christien kehittämää alustaa saattoi käyttää sekä tela- että pyöräversiona. Christie oli tehnyt omaa kehitystyötään yksityishenkilönä ilman Yhdysvaltain Armeijan toimeksiantoa.¹¹²

Mekanisoituja yhtymiä ei kuitenkaan valittu Yhdysvaltojen maavoimien uudeksi kokoonpanoksi. Tärkeimmät syyt olivat eri aselajien halu säilyttää itsenäisyytensä maavoimien kokoonpanossa sekä haluttomuus suunnata taloudellisia voimavaroja uuden aselajin kehittämiseen. Espanjan sisällissodan (1936-1939) nähtiin puoltavan jalkaväen ja ratsuväen kehittämistä. Vieläpä Saksan hyökkäys Puolaan vuonna 1939 ei muuttanut näitä käsityksiä. Yhdysvallat oli kuitenkin päässyt pienessä mittakaavassa kokeilemaan mekanisoitujen joukkojen käyttöä harjoituksissaan 1930-luvun aikana.¹¹³

Saksassa oli ensimmäisen maailmansodan vaikutuksesta voimakkaat perinteet hyökkäykselliseen sotilasdoktriiniin. Versaillesin rauhansopimus rajoitti Saksan varustautumista, mutta se ei estänyt saksalaisten sotilasteoreetikoiden työtä. Saksan armeijan ylipäällikkö vuosina 1920-1926 kenraali Hans von Seeckt kiinnitti huomiota 1920-luvulla liikekannellepanon nopeuteen ja viestiyhteyksiin. Ensimmäisen maailmansodan virheitä ja uutta aseteknologiaa tutkittiin. Periaatteena oli, että Saksan täytyy selviytyäkseen sodasta valita oma tapansa suorittaa operaatioita, eikä odottaa mitä vihollinen on varannut Saksaa varten. Saksa valitsi hyökkäyksellisen doktriinin myös siksi, että se pelkäsi joutuvansa taistelemaan kahdella rintamalla yhtäaikaan. Nopea hyökkäys mahdollistaisi ainakin toisen vihollisen lamauttamisen.¹¹⁴

Kenraali von Seeckt reagoi panssariaseeseen myönteisesti, koska tarjosi mahdollisuuden nopeaan etenemiseen syvälle vihollisen alueelle. Yksi Saksan epäonnistumisen syitä ensimmäisessä maailmansodassa oli ollut nopeuden puute Ranskan lyömisessä heti ensimmäisten sotakuukausien aikana. Tämän vuoksi jo vuonna 1921 pidettiin harjoituksia, joissa moottoroitu jalkaväki hyökkäsi vaikeassa maastossa. Panssarikalustoa ei saksalaisilla ollut näissä harjoituksissa, mutta idea salamasodasta oli silti syntynyt.¹¹⁵

Vuonna 1922 moottoroitujen joukkojen tarkastusviraston esikuntapäälliköksi tuli silloinen kapteeni, myöhempi kenraali Heinz Guderian. Guderian tuli tehtävään jääkäriyrykmentistä, omasi hyvät tiedot viestiaselajista eikä tiennyt mitään moottoroituista siirroista, joita pidettiin enemänkin huollon piiriin kuuluvina. Jääkäriyrykmentti oli tuolloin Saksan armeijan nopeiten liikkuva joukko ja Guderian halusi soveltaa tätä piirrettä yhdessä moottoroitujen kuljetusten kanssa. Guderian tutki Liddell-Hartin ja Fullerin kirjoituksia panssariaseesta ja kokemuksista sen käytöstä yhdessä jalkaväen kanssa ja vuonna 1924 hän piti jo itse luentoja liikesodankäynnistä. Vuonna 1929 Guderianista tuli moottoroidun pataljoonan komentaja. Pataljoonaan kuului tiedustelukomppania, moottoripyöräkomppania, kuvattu panssarivaunukomppania sekä kuvattu panssarintorjuntakomppania. Pataljoonan yhteisvahvuus oli noin 700 miestä. Saadut harjoituskokemukset rohkaisivat Saksan sotilasjohtoa laajentamaan mekanisoitujen joukkojen kokoonpanoja ja yhdistämään niihin muiden aselajien joukkoja.¹¹⁶

Vuonna 1935 Hitler antoi luvan muodostaa Saksan ensimmäiset kolme panssaridivisioonaa. Guderianin johdolla muodostettiin divisioonalle yhtymäkokoonpano, johon kuului kevyitä ja raskaita panssarivaunuja, moottoroituja jalkaväkipataljoonia, panssaripioneerejä, panssaritiedustelijoita, kenttatykistö- ja viestiyksiköitä. Nämä panssaridivisioonat yhdistivät eri aselajien taistelun ja kykenivät itsenäiseen taisteluun yhden johtajan alaisuudessa. Saksalaisten termissä salamasota, "der Blitzkrieg", on monia yhteneväisyyksiä venäläisen syvä taistelu, "glubokoj boj", termin kanssa.¹¹⁷

4.2 Neuvostoliiton ja Saksan sotilaallinen yhteistyö vuosina 1920-1933

Saksa ja Neuvostoliitto omasivat valtioina yhteisiä piirteitä ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Kumpikin oli joutunut eristettyyn asemaan maailmassa, Saksa sodan hävinneenä osapuolena ja Neuvostoliitto maailman ensimmäisenä kommunistisena valtiona. Neuvostoliitolta puuttui teollisuuden ja raaka-aineiden hyödyntämisen tieto-taito sekä tuntemus moderniin aseteknologiaan, Saksaa sitoivat vuorostaan Versaillesin rauhansopimuksessa asetetut kaupalliset ja so-

tilaalliset rajoitteet. Kumpikin osapuoli oli tiedostanut tämän tilanteen heti ensimmäisen maailmansodan päätyttyä. Tästä syystä entiset viholliset ajautuivat pakon edessä yhteistyöhön.¹¹⁸

Yhteistyö oli alkanut jo Neuvostoliiton sisällisodan aikana vuonna 1920, jolloin maiden välille solmittiin kauppasuhteet. Sotilaalliseksi yhteistyö muuttui samana vuonna, kun Saksa salli Neuvostoliiton käyttää Itä-Preussin aluetta joukkojensa siirtoihin ja muuhun tukeutumiseen Tuhatsevkijin johtaessa puna-armeijan hyökkäystä Puolaan. Saksa tuki Neuvostoliittoa myös ase- ja ampumatarviketoimituksilla. Vuonna 1921 huhtikuussa Saksa esitti Neuvostoliitolle oman sotateollisuutensa tehtaiden sijoittamista Neuvostoliiton alueelle. Tällä tavoin kumpikin osapuoli pääsisi kehittämään aseteknologiaansa, Saksa ostaisi raaka-aineita Neuvostoliitolta ja opettaisi niiden hyödyntämistä. Ehdotus hyväksyttiin ja valmistelut aloitettiin.¹¹⁹

Yhteistyökysymyksissä päästiin yksimielisyyteen huhtikuussa 1922, kun maiden välillä solmittiin sotilaallista yhteistyötä koskeva Rapallon sopimus. Sopimuksen tultua julkisuuteen samana vuonna, ei se aiheuttanut Ranskassa tai Englannissa vastarintaa. Näin yhteistyö saattoi jatkua entistäkin laajenpana. Lentokoneeteollisuus oli ensimmäinen laajempi yhteistyön muoto. Siinä saksalaisen lentokonevalmistajan Junkerssin tieto-aidon avulla alettiin valmistaa lentokoneita Neuvostoliiton alueella sen raaka-aineista. Lentokoneeteollisuutta seurasi pian kemianteollisuus sekä aseiden- ja ampumatarvikkeiden valmistaminen.¹²⁰

Vuosi 1923 kiihdytti entisestään yhteistyötä. Ranskan ja Belgian joukkojen miehittettyä Ruhrin alue tammikuussa 1923 Saksa halusi entistä nopeammin kehittää asevoimiaan. Neuvostoliitto halusi puolestaan lyödä kiilaa Ranskan ja Saksan suhteisiin ja toimitti alueellaan valmistettuja aseita ja ampumatarvikkeita Saksalle. Maiden välistä yhteistyötä laajennettiin entisestään raaka-aineiden ja tieto-aidon välittämisessä.¹²¹

Vuosien 1924-1925 aikana alkoi uusi yhteistyön muoto, kun Saksa alkoi kouluttaa sekä omia että puna-armeijan lentäjiä Neuvostoliitossa. Samoina vuosina alkoi taistelukaasujen valmistaminen ja kokeilut Neuvostoliiton alueella. Vuosien 1926-1927 aikana käynnistyi neljä uutta yhteistyön muotoa:

- saksalaisen panssarikoulun perustaminen Neuvostoliittoon
- säännöllisten tapaamisien, tietojen vaihdon ja sotapelien järjestäminen molempien maiden yleisesikuntien välillä
- laivastoyhteistyön aloittaminen ja
- taistelukaasukoulun perustaminen Neuvostoliiton alueelle.¹²²

Vuosien 1928-1932 koettiin yhteistyön huippukausi, jolloin perustettujen aselajikoulujen toiminta oli saatu vakioitua. Lipeckissä sijaitseva lentokoulu, Kazanissa panssarikoulu ja Tomkassa taistelukaasukoulu. Joukko-osastovierailut, sotaharjoitusten seuraaminen ja niihin oppilaina osallistuminen sekä molempien maiden yleisesikuntien yhteistoiminta sotatieteellisessä tutkimustyössä yhdisti Saksan ja Neuvostoliiton operatiivista ajattelua. Tämä on selkeästi nähtävissä salamasodan ja syvän taisteluopin samankaltaisuudessa. Vuonna 1933 alkoi Neuvostoliitto irtautua yhteistoiminnasta, koulutuskeskukset suljettiin ja vuorovaikutus sotilasasioissa lakkasi lähes kokonaan. Syynä tähän oli molempien maiden poliittisten suuntausten erkaneminen yhä voimakkaammin kansallissosialismiin ja kommunismiin.¹²³

5 OMAN OPERATIIVISEN AJATTELUN MUOTOUTUMINEN

5.1 Peräkkäisten operaatioiden teoria ja vuoden 1929 kenttäohjesääntö (PU 29)

Sisällissodassa puna-armeijan suurimman yhtymän, rintaman, hyökkäys muodostui armeijoiden peräkkäisistä taistelutoimista eli operaatioista. Nämä operaatiot muodostuivat rintamaiskusta, murron tekemisestä, iskuista sivustoihin, saarroksista ja lopuksi mottiin jääneen vihollisen tuhoamisesta tai irtautuvan vihollisen takaa-ajosta. Rintaman taistelun tavoitteena oli aina vihollisen totaalinen tuhoaminen. Taistelun onnistumisen edellytyksenä oli kyky ylläpitää armeijoiden operaatiot käynnissä ilman pitkiä taukoja niiden taistelutoiminnassa.

Uuden sukupolven punaiset komentajat korostivatkin 1920-luvulla hyökkäystaistelun operaatioiden suorittamista peräkkäisinä ilman taukoja. Suoritettaessa yhtä operaatiota tapahtuisi seuraavan valmistelut niin, ettei joukkojen huoltamisessa, henkilöstötäydennyksissä ja eteenpäin siirtämisessä olisi kitkaa, vaan viholliselta riistettäisiin mahdollisuus uudelleen ryhmittymiseen. Näin aloite säilyisi koko ajan hyökkääjällä. Operaation kehittämisen tempo oli tärkeimpiä tutkittavista kysymyksistä Sotatiedeyhteisön piirissä. Materiaalisten resurssien eli huollon merkitys korostui armeija- ja rintamatason yhtymien taistelussa.¹²⁴

Punaisten komentajien ja Sotatiedeyhteisön vaikutus hyökkäyksellisen doktriinin puolesta alkaa näkyä vasta vuoden 1925 jälkeen Trotskin menetettyä asemansa armeijan johdossa ja Frunzen käynnistettyä sotilaallinen reformi. Vaikutus on nähtävissä esimerkiksi verrattaessa vuoden 1925 ja vuoden 1929 kenttäohjesääntöjen suhtautumista puolustus- ja hyökkäystaisteluun sekä kulutus- ja liikesodankäyntiin. Vuoden 1925 kenttäohjesääntö pitää puolustusta ja hyökkäystä

lähes samanarvoisina taistelutapoina. Vuoden 1929 kenttäohjesääntö pitää hyökkäystä päätistelulajina ja sen tehokkaimpana toteutustapana liikesodankäyntiä.¹²⁵

Peräkkäisten operaatioiden johtava tutkija oli V. K. Triandafillov (1894-1931). Hän edusti puhtaimmillaan punaisten komentajien sukupolvea. Sisällissodassa hän oli toiminut pataljoonan, rykmentin sekä prikaatin komentajana, valmistunut vuonna 1924 Yleisesikunta-akatemiasta ja toiminut sen jälkeen puna-armeijan yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkönä sekä yleisesikunnan päällikön sijaisena.¹²⁶

Vuonna 1926 julkaistussa kirjassaan "Nykykaikaisten armeijoiden operaatioiden mitat" Triandafillov korostaa peräkkäisten operaatioiden merkitystä keinona vihollisen elävän voiman ja materiaalien resurssien lopullisessa tuhoamisessa. Peräkkäisten operaatioiden onnistunut suorittaminen on yksi strategian peruskysymyksiä. Vihollinen tulee asettaa tilanteeseen, jossa se joutuu ponnistamaan kaikki voimavaransa äärimmilleen päivistä viikkoihin, kuukaudesta vuosiin. Tämä tilanne saadaan aikaan suorittamalla peräkkäisiä yhtymien hyökkäyksellisiä iskuja vihollisen päävoimia vastaan kunnes vihollinen on lyöty. Triandafillov mukailee Frunzen ajatuksia materiaalisesti vahvasta armeijasta ja korostaa lisäksi joukkojen keskittämiseen liittyvien välineiden, kuten autokalusto ja rautatiet, merkitystä iskujen jatkuvuuden ylläpitämiseksi. Vertaillaessaan ensimmäisen maailmansodan ja sisällissodan taistelualueiden kokoa sekä osallistuneiden joukkojen määriä, Triandafillov näkee armeijatasoisen yhtymän tarkoituksenmukaisimpana kokoonpanona tulevaisuuden sodassa.¹²⁷

Vuonna 1926 Triadafillovin peräkkäisten operaatioiden teoriassa on havaittavissa syvän taistelun opin alkeita, etenkin liikkeen ja ajan merkityksen korostamisena. Operaatioiden kehittämistempon pitää olla nopeaa ja tapahtua samanaikaisesti laajalla alueella. Murron tulee ulottua mahdollisimman syvälle vihollisen ryhmityksessä. Joukkojen keskittämällä luodun ylivoiman merkitys korostuu. Poikkeavuus syvään taisteluun näkyy siinä, että viholliseen pyritään vaikuttamaan yhtäaikaisesti sen koko rintaman leveydeltä eli haetaan mahdollisimman laajaa kosketuspintaa vihollisen joukkoihin. Tällöin vaikutus syvyyteen kattaa taistelun alkuvaiheessa vain vihollisen taktisen puolustuksen. Tämä on selittävässä sillä tosiseikalla, että puna-armeijalta puuttui tuolloin sellaiset taisteluvälineet, joilla syvyyteen olisi voinut vaikuttaa. Triandafillovin ajatukset muistuttavat paljolti Svetshinin tuhoamissodankäynnin teoriaa. Triandafillov ei esitä kirjassaan yksityiskohtia siitä, miten armeijan taistelu tulisi suorittaa, jotta vihollinen saadaan totaalaisesti tuhottua. Kirja käsittelee enemmän strategian kysymyksiä kuin operaatiotaitoa.¹²⁸

Vuonna 1929 Triandafilloilta julkaistiin kirja nimeltään "Nyky aikaisten armeijoiden operaatioiden luonne". Se on osittain jatkoa vuoden 1926 teokseen "Nyky aikaisten armeijoiden operaatioiden mitat", mutta kirjan varsinainen painopiste on operatiivisessa ajattelussa eikä strategiasa. Yleisesikunnan operatiivisen osaston päällikkönä Triandafillov oli hyvin selvillä sotateknisestä kehityksestä suurvalloissa samoin kuin eri maiden sotilasdoktriinien ympärillä käytävistä keskusteluista. Aktiivisena puna-armeijan Sotatiedeyhteisön jäsenenä Triandafillov yhdessä Tuhatshvskijin kanssa tutki eri tapoja saada peräkkäisten operaatioiden teoria toimimaan käytännössä. Näillä perusteilla Triandafillov onnistui rakentamaan kirjaansa peräkkäisten operaatioiden mallin, jota voisi myös jo kutsua syväksi taisteluksi.

Kirjan ensimmäisessä luvussa Triandafillov kuvaa sotatekniikan kehittymistä eri aselajeissa, liikkemallepanoa ja armeijan eri valmiusasteita, joukkojen suoritusvaatimuksia, eri aselajien kokoonpanoja sekä puolustus- ja hyökkäystaistelun suorittamista, joista hyökkäystaistelu arvotetaan huomattavasti puolustusta tärkeämmäksi. Näistä tekijöistä Triandafillov tekee johtopäätöksen, jonka mukaan nyky aikaisen armeijan tulee perustua liikkuvuuteen, jota edustavat moottoroidut ja mekanisoidut joukot. Tarkoituksen mukaisinta on muodostaa eri aselajeista yhtymäkokoonpanoja, joiden henkilöstövahvuus on pienempi kuin vastaavan vanhan jalkaväkijoukon. Uudet yhtymät eivät kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö koko maa osallistuisi sodankäyntiin. Henkilöstön määrällinen tarve ei pienene, vaan se jakautuu uudella tavalla, koska yhtymät tulevat taistelemaan eri portaissa samanaikaisesti vihollisen päävoimia vastaan eikä entiseen tapaan leveässä rintamaryhmityksessä asemasotatyypillisesti. Yhtymän jalkaväkiaseiden, tykistön, panssarivaunujen, viestivälineiden ja ajoneuvokaluston määrällisten tarpeiden täyttäminen tulee olemaan maan sotateollisuuden tärkein tehtävä.¹²⁹

Kirjan toinen luku keskittyy operaatioiden suorittamiseen. Triandafillov näkee tehokkaimpana kokoonpanona armeijatasoisen yhtymän, josta hän käyttää nimeä iskuarmeija. Sen on pystyttävä suorittamaan peräkkäisiä operaatioita itsenäisesti, kunnes vihollinen on tuhottu hyökkäysalueelta. Iskuarmeijan kokoonpano voi olla esimerkiksi seuraava:

- 4-5 jalkaväkiarmeijakuntaa (yksi jalkaväkiarmeijakunta käsittää kolme jalkaväkidivisioonaa)
- 4-5 tykistödivisioonaa (16-20 tykistörykmenttiä)
- 8-12 panssarivaunupataljoonaa
- 2 tiedustelulentolaivuetta
- 2 ratsuväkidivisioonaa vahvennettuna kevyillä panssarivauilla tiedustelua varten
- 4-5 hävittäjälentolaivuetta ilmatorjuntaa varten
- pioneerikalustoa vesistöesteiden ylittämistä varten (raskas silta armeijakuntaa kohden)

- viestijoukot jokaista alajohtoporrasta varten
- 2-3 pommikoneprikaatin tulen käytön etuoikeuden
- kemiallisten aseiden (taistelukaasut) erikoisjoukot ja ampumatarvikkeet.¹³⁰

Iskuarmeijan hyökkäysalueen leveys on 25-30 kilometriä. Hyökkäys jakautuu kahteen portaan. Ensimmäinen porras (esimerkiksi 3-4 jalkaväkiarmeijakuntaa, 16-20 tykistörykmenttiä ja 8-12 panssarivaunupataljoonaa) tekee murron vihollisen rintamaan ja toinen porras jatkaa hyökkäystä murtoaукosta. Murron tulee ulottua vihollisen taktiseen syvyyteen (8-10 kilometriä) ja aikaa tähän saa kulua kaksi vuorokautta. Murrossa käytetään yhtymän kaikkien asejärjestelmien tulta keskitetysti vihollisen ensimmäisen linjan puolustusta vastaan. Uutta taisteluvälinettä, panssarivaunua, käytetään jalkaväen välittömään tulitukeen (TNPP), kaukotulitukeen (TDPP) ja kaukotoimintaan (TDD). Tulitukivaunut taistelevat jalkaväen rinnalla murtokohdassa, kaukotulitukivaunut laajentavat sekä suojaavat murron sivustoja ja kaukotoimintavaunut hyökkäävät suoraan vihollisen taktiseen syvyyteen. Taktisen puolustuksen murtamisen jälkeen hyökätään toisella portaalla vihollisen operatiiviseen syvyyteen (20-35 kilometriä), jossa vihollisen tuhoaminen saa kestää viidestä kuuteen vuorokautta. Triandafillov on määrittänyt hyökkäyksen syvyyden kilometri- ja aikatavoitteet suhteessa vihollisen oletettuun kykyyn tuoda taisteluun omat reservinsä. Näin suurimmaksi ongelmaksi jääkin ratkaista, kuinka nopeuttaa omaa etenemistä ja ehtiä ratkaista taistelu ennen vihollisen reservien tuloa. Toinen suuri haaste taistelulle on kyky järjestää tarvittavat joukkojen siirrot ja huollolliset kuljetukset rintamalle sekä henkilöstötäydennysten varaaminen jokaista armeijakuntaa kohden. Kosketuspinta vihollisen rintamaan ei tarvitse olla koko vihollisrintaman leveydeltä, vaan tärkeintä on luoda vahva painopiste ja tunkeutua ensin taktiseen ja sitten operatiiviseen syvyyteen.¹³¹

Triandafillovin kirjan suurin arvo puna-armeijan operatiiviselle ajattelulle on siinä, että se on ensimmäinen lähes kaikein kattava esitys yhtymäkoonpanon taistelusta. Kirjassa esitetyt monipuoliset laskelmat materiaalitarpeista, kulutusarvioista sekä tarvittavista maantie- ja rautatiekuljetuksista antavat kuvan Triandafillovin ammattitaidosta ja asiaan perehtymisestä. Kirjan lopussa oleva luettelo taktiikan ja operaatiotaidon kysymyksistä sekä joukkojen taisteluryhmitysten eri vaihtoehdoista antoivat selkeät suuntaviivat kehittää peräkkäisten operaatioiden teoriaa kohti syvän taistelun oppia.¹³²

Triandafillovin näkemysten muuttumiseen vuoden 1926 kulutussodankäynnin teorioista vuoden 1929 liikesodankäynnin puolestapuhujaksi on olemassa monia syitä. Omakohtaiset kokemukset sisällissodasta, Neuvostoliiton hyökkäyksellisen sotilasdoktriinin vaatimukset puna-armeijalle,

Yleisesikunnan Sotilas-akatemia Sotatiedeyhteisön tutkimukset hyökkäysoperaatioiden tempon nopeuttamisesta, Saksasta, Englannista ja Yhdysvalloista saadut kokemukset ja vaikutteet mekanisoiduista joukoista sekä sotatekniikan kehittymisen myötä syntyneet prototyypit uusista taisteluvälineistä ohjasivat Triandafillovia muuttamaan teorioitaan liikesodankäynnin puolelle ja pyrkimään leveästä kosketuspinnasta syvään vaikutukseen.

Triandafillov nosti yhtymäkoonpanosta panssarivaunut merkittävään rooliin haluten muodostaa niistä itsenäisiä mekanisoituja joukkoja, koska ne edustivat liikettä ja tunkeutumiskykyä parhaimmillaan. Vuonna 1929 tasavallan vallankumoussotilasneuvosto hyväksyi Triandafillovin aloitteen muodostaa vuosien 1929-1930 aikana kokeellinen mekanisoitu joukko-osasto. Jo samana vuonna muodostettiin mekanisoitu rykmentti ja vuonna 1930 rykmentti laajennettiin mekanisoiduksi prikaatiksi. Vuonna 1932 tämän prikaatin pohjalta muodostettiin mekanisoitu armeijakunta, johon kuului kaksi mekanisoitua prikaatia, yksi jalkaväkiprikaati ja erillinen ilmatorjuntapatteristo. Armeijakuntaan kuului 500 panssarivaunua ja 200 moottoriajoneuvoa.¹³³

Neuvostoliiton oma panssarivaunutuoanto oli ollut vuosina 1920-1931 vähäistä. Panssarivaunuja oli hankittu pieniä määriä vuosittain ulkomailta, lähinnä Englannista ja Ranskasta, mutta johtuen Neuvostoliiton huonosta teollisuuden tasosta ei omien vaunutyyppeiden kehittäminen tai ulkomailta kopioitujen vaunujen valmistaminen lisensillä juurikaan edistynyt. Vuosien 1920-1931 aikana tuotettiin vain noin 550 panssarivaunua ja panssariautoa. Vuoden 1932 aikana tilanne muuttui täysin. Silloin panssarivaunujen ja panssariautojen tuotanto kohosi 3300 kappaleeseen ja jatkossakin vuosituotanto pysytteli 3000 kappaleen määrässä. Tähän oli syynä Triandafillovin ajama mekanisoitujen joukkojen perustamispäätös sekä Neuvostoliiton teollisuuden tuotantokyvyn paraneminen. Myöskin Englannista ja Yhdysvalloista ostettujen panssarivaunujen mallikappaleiden teknisten ominaisuuksien kopiointi auttoi puna-armeijan suunnittelijoita kehittämään omia vaunutyyppejä. Tässä kohtaa varsinainen läpimurto tapahtui vuonna 1930, kun Neuvostoliitto osti Yhdysvalloista kaksi Christien suunnittelemaa panssarialustaa. Tämän vaunutyypin pohjalta kehitettiin Neuvostoliitollaiset BT (nopeakulkuinen) panssarivaunut, joiden maastoliikkumiskyky ja toimintasäde antoivat liikesodankäynnille paljon uusia toteuttamismahdollisuuksia.¹³⁴

Triandafillovin aktiivinen vaikutus näkyi myös Yleisesikunta-akatemia opetuksessa. Vuodesta 1924 oli Yleisesikunta-akatemiassa tutkittu erillisessä tiedekunnassa operaatioiden suorittamista, keskittyen lähinnä peräkkäisten operaatioiden teoriaan sisällisodan kokemusten myötä. Vuonna

1925 Frunzen määräyksestä oli alettu pitää ylemmän päällystön täydennyskoulutuskursseja (KUVNAS). Tämä kurssi oli tarkoitettu yhtenäistämään komentajien tietoja ja taitoja. Kurssi oli myös merkittävä siinä suhteessa, että siellä tutkittiin lähes kaikkien venäläisten sotatieteilijöiden teorioita ja päätelmiä tulevan sodan kuvasta. Näiden kurssien myötä havaittiin 1920- ja 1930- lukujen vaihteessa puutteita joukkojen johtamistaidoissa. Tällöin Triandafillovin esityksestä muodostettiin Yleisesikunta-akatemiaan operatiivinen tiedekunta, joka keskittyi armeija- ja rintamatasoisten yhtymien johtamiseen.¹³⁵

Tiedekunta aloitti toimintansa elokuussa 1931 ja sen toiminnasta vastasi silloinen yleisesikunnan päällikkö B. M. Shaposhnikov, joka itsekkin tunnetaan teoksestaan "Armeijan aivot" (1927-1929), jossa käsitellään yleisesikunnan suhdetta politiikan ja armeijan väliseen yhteistoimintaan Frunzen teorioita noudatellen¹³⁶. Tiedekunnan myöhempää merkitystä operaatiotaidolle kuvaa se, että vuonna 1932 sillä oli käytössään harjoituskokoonpano, johon kuului 39 nopeaa panssarivaunua tyyppiä BT, 185 panssarivaunua tyyppiä T-26, 118 tiedustelupanssarivaunua, 120 keskiraskasta ja kevyttä panssaroitua ajoneuvoa, 40 kenttä- ja ilmatorjuntatykkiä sekä 22 lentokonetta tyyppiä R-5, I-5 ja U-2. Tällä kokoonpanolla simuloitiin tiedekunnan harjoituksissa mekanisoitua prikaatia.¹³⁷

Triandafillovin peräkkäisten operaatioiden teorian vaikutus näkyy selvästi puna-armeijan vuoden 1929 kenttäohjesäännössä. Eri aselajeista muodostettu yhtymäkokoonpano on otettu joukkojen perustamisen lähtökohdaksi. Hyökkäystaistelu eri muodoissaan (rintamaisku, sivustaisku, koukkaus, kohtaamistaistelu ja takaa-ajo) käsitellään tarkasti ja puolustustaistelu jää pienemmälle huomiolle. Joukkoyhtymät muodostavat taisteluryhmyksen porrastautumalla syvyyteen (2-3 porrasta). Ensimmäisen portaan (yhtymän) sisällä muodostetaan taisteluryhmytys, johon kuuluvat iskuryhmä, sitova ryhmä, reservi ja tuliryhmä. Liikesodankäynnin ja panssarivaunujen osuus nousee ratkaisevaan rooliin. Taistelun organisoinnin tulee mahdollistaa vihollisen puolustuksen murtamisen koko taktisessa syvyydessä käyttämällä ensimmäisessä portaassa (yhtymässä) yhtäaikaaisesti kahta panssarivaunuosastoa. Ensimmäinen panssarivaunuosasto toimii jalkaväen välittömänä tulitukena murrettaessa puolustuksen etureunaa. Toisen panssariosaston tehtävä on tunkeutua murtoaukosta taktiseen syvyyteen tykistön ja ilmavoimien tukemana. Toisella portaalla (yhtymällä) jatketaan tunkeutumista vihollisen operatiiviseen syvyyteen.¹³⁸

Vuoden 1929 kenttäohjesääntö oli rohkea askel kohti syvää taistelua, koska puna-armeijalta puuttui vielä tuolloin taistelu- ja johtamisvälineet (panssarivaunut ja viestivälineet), jotka olisivat mahdollistaneet yhtymätason portaiden taistelujen suorittamisen ohjesäännön kuvaamalla

tavalla. Ohjesääntö onkin selkeä osoitus siitä innokkuudesta, millä liikesodankäynti ja mekanoisoidut joukot otettiin käyttöön puna-armeijassa.

Triandafillovin työ keskeytyi äkisti heinäkuussa vuonna 1931, kun hän sai surmansa lento-onnettomuudessa ollessaan työmatkalla kohti Kiovaa. Triandafillovin kanssa sai surmansa toinen liikesodankäynnin kehityksen kannalta tärkeä henkilö K. B. Kalinovskij. Kalinovskij oli juuri aloittanut työnsä vastaperustetun puna-armeijan mekanisointi- ja moottorintihallinnon varapäällikkönä ja hän oli ollut Triandafillovin tärkeimpiä apulaisia koko 1920-luvun ajan.¹³⁹ Se, että tämä lento-onnettomuus on kirjattu Neuvostoliiton historian kirjoitukseen saattaa merkitä, että kyseessä oli todellakin onnettomuus eikä jatkuvaan valtataisteluun liittynyt "puhdistus".

5.2 Syvän taistelun oppi ja syvät operaatiot

1930-luvun alkuvuodet muodostuivat merkittäviksi operatiivisessa ajattelussa sekä Neuvostoliitossa että muissakin suurvalloissa. Englanti, Ranska ja Yhdysvallat valitsivat enemmän tai vähemmän puolustuksellisen sotilasdoktriinin asevoimiensa kehittämisen perusteeksi. Saksa ja Neuvostoliitto sitä vastoin alkoivat kehittää asevoimiaan hyökkäyksellisen doktriinin pohjalta.

Kaikissa suurvalloissa ammattisotilaat olivat tehneet samansuuntaiset johtopäätökset tulevaisuuden sodan kuvan muuttumisesta kulutussodankäynnistä liikesodankäynniksi. Johtopäätösten perusteena olivat maiden omakohtaiset kokemukset mekanisoitujen yhtymien suorituskyvystä eri taisteluharjoituksissa. Sotatiedeyhteisöissä operaatiotaito oli tunnustettu tarpeelliseksi osa-alueeksi taktiikan ja strategian rinnalle tutkittaessa yhtymätason joukkojen taistelua. Sotateknikassa kaikki suurvallat olivat lähes samalla tasolla 1930-luvun alussa.

Englannissa, Ranskassa ja Yhdysvalloissa ammattisotilaiden näkemykset muuttuvasta sodan kuvasta eivät saaneet kannatusta maiden demokraattisilta hallituksilta, koska mekanisoitujen joukkojen muodostaminen olisi vaatinut huomattavia taloudellisia uhrauksia. Yhteiskunnan taloudelliset voimavarat haluttiin suunnata muihin asioihin kuin asevarusteluun. Saksassa ja Neuvostoliitossa sitä vastoin asevoimien kehittämiseen suunnattavat taloudelliset resurssit eivät muodostuneet ongelmaksi, koska ammattisotilailta oli näiden maiden hallintoelimissä hyvin suuri vaikutusvalta.

Neuvostoliitto oli selvyitynyt sisällisodan aiheuttamista suurimmista taloudellisista vaikeuksista ja aloittanut maan voimakkaan teollistamisen viisivuotissuunnitelman mukaisesti. Kommunisti-

sen ideologian vaatimus suojan muodostamisesta sosialistiselle yhteiskunnalle ja Frunzen ajama hyökkäyksellinen sotilasdoktriini sekä asevoimien sotilaallinen reformi loivat suotuisat edellytykset asevoimien kehittämiseksi. Sotilaallinen yhteistyö Saksan kanssa sekä puna-armeijan Sotatiedeyhteisön tutkimukset puolsivat liikesodankäyntiä. Triandafillovin peräkkäisten operaatioiden teorian pohjalta oli alkanut maavoimien mekanisoitujen yhtymien muodostaminen.

Puna-armeijassa 1930-luvun alku muodostuu ajankohdaksi, jolloin sen operatiivinen ajattelu itenäistyy ja muotoutuu syvän taistelun opiksi. Neuvostoliitto oli saanut muut suurvallat kiinni asevarustelun tieto-aidossa ja peräkkäisten operaatioiden teoria antoi mallin kuinka toteuttaa hyökkäyksellistä doktriinia. Tulevina vuosina puna-armeijan operatiivisen ajattelun kehitystä ohjasivatkin eniten käytännön kokemukset mekanisoitujen joukkojen sotaharjoituksista sekä eri taisteluvälineiden teknisten ominaisuuksien luomien mahdollisuuksien soveltaminen käytäntöön. Vaikka Triandafillovin äkillinen kuolema olikin menetys puna-armeijalle, ei se hidastanut liikesodankäynnin kehitystyötä, koska puna-armeijan johto oli nyt yksimielisesti hyökkäyksellisen sotilasdoktriinin takana. Triandafillovia voidaan oikeutetusti kutsua peräkkäisten operaatioiden teorian luojaiksi, mutta samalla on muistettava, että tähän kehitystyöhön otti samanaikaisesti osaa koko puna-armeijan Sotatiedeyhteisö. Näin ollen yleisesikunnasta löytyi riittävästi kyvykkäitä ja aloitekykyisiä upseereita jatkamaan peräkkäisten operaatioiden kehittämistä.

Puna-armeijan yksi näkyvimpiä upseereita oli M. N. Tuhatshevskij (1893-1937). Hän oli sekoi-tus vanhaa tsaarin armeijaa sekä uutta punaista komentajasukupolvea. Ensimmäisessä maailmansodassa hän palveli nuorempana upseerina kaartin rykmentissä, osoitti taisteluissa yltiöpäis-tä rohkeutta, oli saksalaisten sotavankina sijoitettuna "hankalien" tapausten turvasäilöön (missä hänen vankitoverina kerrotaan olleen nuoren ranskalaisen kapteenin Charles de Gaullen), palasi Venäjälle 1917 ja liittyi bolsevikeihin. Sisällissodassa Tuhatshevskij osoitti ammattitaitonsa, yleni nopeasti rintaman komentajaksi ja oli vasta 27 vuotias komentaessaan puna-armeijan hyökkäystä Puolaan vuonna 1920.¹⁴⁰

Sisällissodan jälkeen Tuhatshevskij toimi puna-armeijan Yleisesikunta-akatemian strategian lai-toksen opettajana, Frunzen apulaisena sotilaallisen reformin käynnistämässä ja Frunzen kuole-man jälkeen 1925 puna-armeijan yleisesikunnan päällikkönä. Vuoden 1927 lopulla hänet siirret-tiin Leningradin sotilaspiirin komentajaksi. Tämä siirto saattoi olla rangaistus siitä, että hän ei osannut arvostaa Stalinin suosikkia Voroshilovia sotilaana ja Voroshilov oli sentään SNTL:n vallankumoussotilasneuvoston puheenjohtaja sekä sotilas- ja meriasia-in kansankomissaari. Vuonna 1931 Tuhatshevskij kuitenkin nimitettiin Voroshilovin ensimmäiseksi sijaiseksi sekä

puna-armeijan varustelupäälliköksi. Syynä oli yksinkertaisesti se, etteivät Voroshilovin taidot riittäneet organisoimaan puna-armeijan muutosta liikesodankäyntiin. Tuhatshevskij sai vapaat kädet viedä muutosta eteenpäin toimien yhtäaikaan puna-armeijan asevoimien sekä sen koulutuksen päällikkönä.¹⁴¹

Tuhatshevskijillä oli selkeä näkemys kuinka peräkkäisten operaatioiden teoriaa tuli kehittää. Hän halusi Triandafillovin tavoin lisää nopeutta vihollisen tuhoamiseen. Tämä nopeus oli saavutettavissa laajentamalla tulivaikutusta viholliseen. Vihollisen puolustuksen etureuna murretaan tykistön epäsuoralla tulella, jalkaväen välittömien- ja kaukotulitukipanssarivaunujen suoraammuntatulella sekä jalkaväen taistelun avulla. Murron aikana samanaikaisesti hyökkäävät kaukotoimintapanssarivaunut vihollisen selustaan ja tuhoavat siellä tykistön tuliasemia, esikuntia ja reservejä. On myös mahdollista, että kaukotoimintapanssarivaunut hyökkäävät kärjessä, jolloin eteneminen selustaan nopeutuu. Ilmapommituksilla ja maahanlaskujoukoilla vaikeutetaan vihollisen reservien tuloa operatiivisesta syvyydestä. Oleellista on se, että samanaikaisesti lamauteetaan vihollinen rintamassa sekä taktisessa ja operatiivisessa syvyydessä. Taistelulajeina voidaan käyttää rintamahyökkäystä, sivustaiskua, koukkausta, saarrosta ja takaa-ajoa. Joukko, mikä kykenee tällaiseen taisteluun on mekanisoitu yhtymä. Taistelun onnistuminen edellytyksenä on ratkaisevan ylivoiman saavuttaminen elävässä voimassa ja taistelukulustossa suhteessa viholliseen. Taisteluvälineiden tulee mahdollistaa vihollisen lamauttaminen aina operatiiviseen syvyyteen asti. Käytännössä tämä tarkoitti massa-armeijaa, jonka välineinä olisivat maavoimien ilma-voimat, moottoroitu tykistö, eri tyyppiset panssarivaunut sekä moottoroitu jalkaväki. Tuhatshevskij halusi saksalaisen mallin mukaisesti yhdistää panssariaseen jalkaväen kanssa, jotta tunkeutuminen syvyyteen ei olisi pelkkien panssareiden varassa.¹⁴²

Edellä esitetty liikesodankäynnin toteutustapa on Tuhatshevskijin 1930-luvun alussa ollut näkemys asiasta. Se on yhdistelmä Tuhatshevskijin omista sotakokemuksista, Triandafillovin peräkkäisten operaatioiden teoriasta, saksalaisvaikutteista moottoroiduista joukoista sekä oma-kohtaisista taisteluharjoituskokemuksista. Ollessaan pakkosiirrettynä Leningradin sotilaspiirin komentajaksi vuosina 1928-1931 Tuhatshevskij kokeili käytännössä saamiaan vaikutteita moottoroiduista joukoista järjestämällä eri tasoisia harjoituksia, joissa yhdistettiin panssarivaunujen ja jalkaväen toimintoja.¹⁴³

On mahdotonta sanoa tarkalleen, missä vaiheessa puna-armeijassa liikesodankäynnistä alettiin käyttää termiä syvä taistelu. Eräs ajallinen kiinnekohta on Tuhatshevskijin muistio Voroshiloville marraskuussa 1932, jossa Tuhatshevskij muotoilee ajatuksensa liikesodankäynnistä seu-

raavasti: "Syvä taistelu on uusi taistelumuoto, joka sisältää esimerkiksi rintamahyökkäyksen, koukkauksen sivustaan, kohtaamistaistelun ynnä muuta sellaista. Siihen tarvitaan massoittain elävää voimaa, panssareita sekä lentokoneita. Syvä taistelu ei ole synonyymi murrolle vaan uusi tapa käydä sotaa."¹⁴⁴

Samaan ajankohtaan ajoittuu luultavasti myös termin "syvät operaatiot" käyttöönotto, koska syvän taistelun katsottiin ulottuvan vihollisen operatiiviseen syvyyteen ja näin ollen siihen liittyviä sotatoimia oli luonnollista alkaa kutsua syviksi operaatioiksi.¹⁴⁵

1930-luvun alun puna-armeijan operatiivista ajattelua käsittelevästä sotilaskirjallisuudessa suosituin aihe oli syvän taistelun toteuttaminen käytännössä eri kokoisissa joukoissa. Kirjoitteluun osallistui upseereita lähes kaikista arvoasteista. Heitä kaikkia yhdisti se seikka, että nyt ensimmäistä kertaa oli olemassa yhtenäinen sotilasdoktriini ja kenttäohjesääntö (PU 29), joiden pohjalta kaikki saattoivat työskennellä.

Keskeisinä asioina nousivat esille strategian näkökulmasta voimakas hyökkäyksellisen doktriinin korostaminen ja operatiivisen ajattelun kannalta pyrkimys tehostaa eri aselajien ja puolustushaarojen yhteistoimintaa. Tulevaisuuden sodan menestystekijöinä korostettiin joukkojen liikkeenopeutta ja tulivoimaa. Moottoroitu-mekanisoitu yhtymä nähtiin kokoonpanoksi, joka vastasi näitä vaatimuksia. Se kykeni itsenäisiin sotatoimiin ja omasi paremman liikkuvuuden sekä tulivoiman verrattuna jalkaväkijoukkoihin. Tulivoiman ja liikkeen edellytyksenä oli aselajien yhteistoiminta. Panssarivaunujen ja jalkaväen tulenkäyttö piti pystyä liittämään tykistön tulenkäyttöön taistelun kaikissa vaiheissa. Taistelun vaiheet olivat murron tekeminen vihollisen puolustuksen taktiseen syvyyteen sekä portaittaiset hyökkäykset vihollisen puolustuksen operatiiviseen syvyyteen. Yhtymän taistelujärjestyksen tuli käsittää tiedusteluosan (nopeakulkuiset panssarivaunut, ratsuväki ja lentokoneet), pääiskuryhmän (mekanisoidut ja moottoroidut joukot), moottoroidun tulitukiosan (kenttätykistö, panssarintorjunta, ilmatorjunta, kemialliset aseet) ja tukevan osan (viesti- ja pioneerijoukot). Johtaminen tapahtui radioilla, johdinyhteyksillä ja moottoroiduilla läheteillä. Panssarivaunujen mukana hyökkäävä jalkaväki sekä tukeva kenttätykistö piti varustaa yhtä nopeasti liikkuvilla taisteluajoneuvoilla. Moniportainen panssarivaunuhyökkäys tuki parhaiten jalkaväkeä murron tekemisessä, jonka jälkeen panssarivaunut laajensivat tehtyä murtoa. Moottoroitu-mekanisoitu yhtymä kykeni tuhoamaan vihollisen sen operatiivisessa syvyydessä yhteistoiminnassa muiden aselajien sekä ilmavoimien kanssa. Suurimmiksi ongelmiksi koettiin eri portaiden taisteluun vetämisen ajoittaminen, kulkukelpoisen maaston valinta, polttoaine- ja ampumatarviketäydennysten suorittaminen sekä joukkojen reaaliaikaisen

johtamisen. Johtamisen helpottamiseksi esitettiin taistelun organisointia siten, että jokainen yhtymä sekä ensimmäisessä että toisessa portaassa pystyy toimimaan itsenäisesti etukäteen laaditun taistelusuunnitelman mukaisesti. Avoimeksi kysymykseksi jäi, mikä tulisi olla taistelupanssarivaunuyksiköiden ja moottoroitujen jalkaväkyksiköiden suhde yhtymäkokoontamisessa.¹⁴⁶

Myös taktisella tasolla oli pyrkimys kehittää jalkaväen ja panssarivaunujen yhteistoimintaa. Pataljoonan katsottiin olevan tärkein taso jalkaväen ja panssarivaunujen yhteistoiminnan suunnittelussa. Perustustaistelumenetelmässä panssarivaunut hyökkäsivät vihollisen etulinjan eteen ja lamauttivat suora-ammuntatulellaan vihollisen tulipesäkkeet. Jalkaväki eteni jalan tai moottoriajoneuvoilla panssarivaunujen suojassa ja otti lähitaistelulla etulinjan haltuunsa. Jalkaväkipataljoonalle katsottiin riittävän yhdestä kahteen panssarivaunukomppaniaa riittävän tulivoiman takaamiseksi hyökkäystaistelussa. Johtamisongelmat taistelun aikana jalkaväen ja panssarivaunujen sekä tykistön välillä pyrittiin poistamaan huolellisen maastontiedustelun ja etukäteen sovitun taistelusuunnitelman avulla.¹⁴⁷

Moottoroitujen-mekanoitujen joukkojen siirtoihin kiinnitettiin paljon huomiota, koska nopeampi liikkuvuus taistelualueella edellytti taisteluvalmiimpaa ryhmitystä verrattuna jalan marssiin joukkoihin. Panssarivaunujoukko-osastojen (prikaati) marssijärjestyksenä käytettiin seuraavaa rakennetta. Marssin ensimmäisen portaan muodosti vihollistiedusteluosa (panssarivaunukomppania) sekä marssireitin ja sen kulkukelpoisuuden tiedusteluosa (pioneeriyksikkö ja moottoripyörätiedustelijat). 15-20 kilometriä ensimmäisen portaan takana marssi toinen porras, joka muodostui suojausosastosta (panssarivaunupataljoona (-)). 10-15 kilometriä suojausosastosta marssi iskevä osa (lopun panssarivaunupataljoonat) muodostaen marssin kolmannen portaan. Neljäs porras, huolto-osat, marssivat 10-15 kilometriä iskevästä osasta. Tämä marssijärjestys soveltui sekä kohtaamistaisteluun että hyökkäykseen puolustukseen ryhmittynyttä vihollista vastaan.¹⁴⁸

Operatiivisella tasolla (armeija - rintama) taistelun yhtenä perusrakenteena korostettiin jatkuvasti eri aselajien yhteistoimintaa. Taktisella tasolla (pataljoona - rykmentti - prikaati) keskityttiin enemmän kunkin aselajin ominaispiirteisiin, jolloin esimerkiksi jalkaväkeä ja panssarivaunuja käsiteltiin omina kokonaisuuksina. Tähän saattaa olla selityksenä se, että operatiivisessa ajattelussa puna-armeija oli alkanut kehittää omaa taistelutapaansa, syvää taistelua, mutta taktisella tasolla koulutusoppeja lainattiin yhä voimakkaasti Saksasta, Ranskasta, Englannista ja Yhdysvalloista.

5.3 Vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö (PU 36)

Vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö oli lopputulos puna-armeijan Sotatiedeyhteisössä käydyistä keskusteluista, Yleisesikunta-akatemian operatiivisen tiedekunnan tutkimuksista, ylemmän päällystön kurssien opetuksista ja ennen kaikkea saaduista käytännön kokemuksista mekanisoitujen yhtymien sotaharjoituksissa.

Puna-armeijan yleisesikunta oli antanut helmikuussa 1933 väliaikaisen ohjeen syvän taistelun suorittamisesta joukko-osastoissa tai sitä suuremmissa yhtymissä. Ohjetta täydennettiin maaliskuussa 1935. Liikesodankäyntiä testattiin suuressa mittakaavassa syvän taistelun oppien mukaisesti vuonna 1935 sotaharjoituksessa Kiovan sotilaspiirissä, jossa hyökättiin liikkuvilla yhtymillä 120 kilometrin syvyyteen ilmavoimien ja maahanlaskujen tukemana (1200 laskuvarjojääkäriä ja 2500 ilmakuljetteista sotilasta). Vuonna 1936 Valko-Venäjän, Moskovan ja Odessan sotilaspiireissä pidettiin vastaavia harjoituksia.¹⁴⁹

Sotaharjoitusten pohjalta muodostettiin syvään taisteluun sopivia kokoonpanomalleja. Esimerkiksi rintaman kokoonpano oli seuraava:

- 3-4 iskuarmeijaa
- 1-2 perusvarusteltua armeijaa
- 1-2 mekanisoitua-, panssari- tai ratsuväkiarmeijakuntaa
- 15-30 ilmadivisioonaa.¹⁵⁰

Tällainen rintama kykenisi hyökkäämään 250-300 kilometriä leveällä rintamalla 150-250 kilometrin syvyyteen siten, että päähyökkäys kohdistuisi 60-80 kilometrin leveydelle. Voimaa keskitettäisiin siten, että yksi divisioona 2-2,5 kilometriä kohden, 40-100 kenttätykkiä yhtä rintamakilometriä kohden sekä 50-100 panssarivaunua rintamakilometriä kohden. Rintamaoperaation kesto olisi 15-20 vuorokautta, jolloin jalkaväki etenisi 10-15 kilometriä vuorokaudessa ja vastaavasti moottoroitu jalkaväki 40-50 kilometriä. Rintaman ensimmäisessä portaassa hyökkää iskuarmeija yhdessä perusarmeijan kanssa ja heti toisessa portaassa liikkuvat yhtymät.¹⁵¹

Rintamassa hyökkäävän armeijan kokoonpano oli seuraava:

- 4-5 jalkaväkiarmeijakuntaa
- 1-2 mekanisoitua- tai ratsuväkiarmeijakuntaa
- 7-9 tykistörykmenttiä
- 7-8 ilmatorjuntapatteristoa

- 2-3 ilmatulituki divisioonaa.¹⁵²

Armeijan iskuporras, koostuen jalkaväestä ja tulitukipanssarivaunuista hyökkää 50-80 kilometriä leveässä rintamassa keskittäen voimansa 20-30 kilometrin leveydelle, jolloin se kykenee iskuportaallaan tunkeutumaan 25-30 kilometriä puolustajan taktiseen syvyyteen. Murron laajentamisporras koostuu liikkuvista armeijakunnista, joilla täydennetään tunkeutumista puolustajan taktiseen syvyyteen tai jatketaan hyökkäystä puolustajan seuraavaan puolustuslinjaan ja yritetään muuttaa taktinen menestys operatiiviseksi menestykseksi 70-100 kilometrin syvyyteen.¹⁵³

Syvän taistelun tulivoimaisin ja liikkuvin osa oli mekanisoitu armeijakunta. Niitä oli perustettu vuoden 1936 alkuun mennessä seitsemän kappaletta. Mekanisoituun armeijakuntaan kuului eri tyyppisiä panssarivaunuja noin 460 kappaletta, kenttätykkejä noin 20 kappaletta ja kuorma-autoja noin 1100 kappaletta. Henkilöstöä armeijakunnassa oli noin 9000 miestä. Mekanisoitu armeijakunta oli tarkoitettu itsenäiseen taisteluun ja sen tärkeimpiä alayksiköitä olivat seuraavat:

- kahdesta kolmeen panssariprikaatia
- moottoroitu jalkaväkiprikaati
- moottoroitu tiedusteluosasto
- moottoroitu ilmatorjuntapatteristo ja
- moottoroitu kenttätykistörykmentti.¹⁵⁴

Näiden kokoonpanojen takana oli realistinen pohja, koska kaikkia edellämainittuja taisteluvälineitä Neuvostoliitto pystyi tuottamaan omista raaka-aineistaan omalla tieto-aidollaan. Esimerkiksi vuonna 1935 puna-armeijalla oli käytössään oman luokituksensa mukaisesti kevyitä ja raskaita tiedustelupassareita, keveitä tulitukipanssareita, rynnäköpanssareita, järeitä murtopanssareita sekä puolitelavaunuja miehistönkuljetukseen. Panssarivaunujen ja -autojen vuosituotanto oli pysynyt vuodesta 1932 lähtien noin 3000 kappaleena.¹⁵⁵

Tuhatshevskij oli näin laajentanut peräkkäisten operaatioiden mittasuhteita vastaamaan syvän taistelun oppeja. Käytännössä Tuhatshevskij oli luonut mekanisoidun massa-armeijan, jota tukivat pitkälle ampuva kenttätykistö, hävittäjä-pommittajalentokoneet ja laskuvarjomaahanlaskujoukot. Joukkojen kokoonpanojen kasvaessa tarvittiin myös eriasteisia johtajia lisää. Tästä syystä arvomerkit ja -asteet palautettiin käytäntöön johtamisen helpottamiseksi sekä kaadereiden osuutta kokoonpanoissa lisättiin voimakkaasti; esimerkiksi vuonna 1936 heidän osuutensa puna-armeijan vahvuudesta oli jo 77 prosenttia.¹⁵⁶

Tuhatshevskij oli kiinnittänyt aseteknologian kehityksen myötä huomiota myös puolustustaiste- luun. Automaattiaseet, tykistö sekä panssarintorjuntatykkien määrän lisääntyminen tulisi vaike- uttamaan hyökkääjän etenemistä. Tuhatshevskij toteaa Italian valloitusodasta Etiopiaa vastaan (lokakuu 1935 - toukokuu 1936), että se antoi liian helpon kuvan hyökkäyksestä. Sitä vastoin Espanjan sisällissotaa (heinäkuu 1936 - huhtikuu 1939) Tuhatshevskij arvosti, koska se näytti puolustavien aseiden voiman panssareiden ja jalkaväen hyökkäystä vastaan ja näin ollen osoitti hänen olleen oikeassa jo 1930- luvun alussa hyökkäysvoiman kasvattamisen tarpeellisuudesta. Nämä havainnot Tuhatshevskij ennätti tekemään vain sodan ensimmäisen vuoden osalta, mutta tiedot olivat hyvinkin välittömiä, koska Neuvostoliitto oli lähettänyt sotilasneuvonantajia ja taistelukalustoa Espanjan tasavaltalaishallituksen tueksi kenraali Francon kapinallisia vastaan heti sodan alkaessa.¹⁵⁷

Pitkästi Tuhatshevskijin ansiota on myös vuoden 1936 joulukuussa voimaan tulleen väliaikaisen kenttäohjesäännön (PU 36) kirjoittaminen. Se vahvisti entisestään liikesodankäynnin ja hyökkä- ystaistelun merkitystä vihollisen täydellisessä tuhoamisessa. Ohjesäännössä tulevat korostetusti esille seuraavat seikat:

- hyökkäystaistelun paras toteutustapa on liikesodankäynti
- liikesodankäynnissä ratkaisevin asejärjestelmä on mekanisoidut yhtymät
- uusilla asejärjestelmillä (panssarivaunut, kenttätykistö, lentokoneet ja laskuvarjomaahanlas- kujoukot) voidaan vihollisen taisteluryhmitys eristää, saarrosta ja tuhota samanaikaisesti sen asemien koko syvyydeltä
- voimasuhteet on tiedusteltava ja laskettava tarkasti ennen taistelua
- huoltotäydennysten onnistuminen on aina varmistettava varasuunnitelmilla
- käytettävän joukon taisteluryhmitys käsittää kaksi ryhmää: iskuryhmän painopistesuuntaan ja sitovan ryhmän sivusuuntaan
- iskuryhmän ensimmäinen porras murtaa vihollisen puolustuksen ja toinen porras kehittää me- nestystä edelleen
- iskuryhmän ensimmäinen ja toinen porras käsittävät monta mekanisoitua eri kokoista yhty- mää, jotka hyökkäävät portaittain
- sitova ryhmä estää sivusuunnan taistelulla vihollista keskittämästä voimiaan iskuryhmää vas- taan
- joukon marssijärjestyksen täytyy mahdollistaa kohtaamistaistelun suorittaminen
- kohtaamistaistelussa vihollisen etujoukko on tuhottava ennen kuin vihollisen päävoimat ehti- vät sen avuksi

- puolustustaistelun tärkein tavoite on ajan voittaminen tarpeellisten voimien ryhmittämiseksi hyökkäystä varten
- pimeä ei pysäytä taistelutoimintaa.¹⁵⁸

Vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö oli ensimmäinen kenttäohjesääntö maailmassa, jossa esitetyt liikesodankäynnin periaatteet oli testattu käytännössä suurten mekanisoitujen yhtymien sotaharjoituksissa. Tämän tilanteen tärkeimpänä perusedellytyksenä oli se seikka, että kommunistisen puolueen keskuskomitea oli määrätietoisesti suunnannut varoja puna-armeijan varustamiseen ja kouluttamiseen liikesodankäyntiä varten. Toisena perusedellytyksenä oli, että puna-armeijan riveistä löytyi tarpeeksi innovatiivisia sotilasjohtajia kehittämään ja soveltamaan käytännössä hyökkäyksellistä sotilasdoktriinia. Muistakin suurvalloista löytyi kyvykkäitä liikesodankäynnin asiantuntijoita, mutta heillä ei ollut käytännön mahdollisuuksia, saksalaisia lukuunottamatta, kokeilla teorioitaan käytännössä niin suuressa mittakaavassa, kuin puna-armeija.

6 KEHITYKSEN TAANTUMA JA UUSI SUUNTA

6.1 Stalinin puhdistukset puna-armeijassa 1937-1941

Kesäkuun 11. päivänä 1937 ilmoitettiin, että joukko puna-armeijan johtoa oli ollut syytettynä maanpetoksesta ja seuraavana päivänä heidät oli todettu oikeudenkäynnissä syyllisiksi ja teloitettu. Uutinen oli suurelle yleisölle yllätys. Oikeudenkäynnit ja teloitukset olivat kyllä tulleet tutuiksi, koska jo vuoden 1936 aikana oli pidetty suuria julkisia oikeudenkäyntejä "kansanvihollisia" ja "maanpettureita" vastaan. Stalin oli aloittanut asteittaisen poliittisten kilpailijoidensa, kuten zinoviittien (Zinovjev ja Kamenev), trotskilaisten (Pjatakov ja Radek) sekä oikeistolaisten (Rykov ja Buharin) tuhoamisen lavastetuissa oikeudenkäynneissä, joihin keksityt todisteet hankki sisäasiain kansankomissariaatti (NKVD).¹⁵⁹

Nyt puhdistukset ulotettiin myös puna-armeijan piiriin ja ne pidettiin suurelta yleisöltä piilossa. Puhdistukset olivat alkaneet salaisesti jo toukokuussa 1937, mutta vasta kesäkuun 15. päivän Pravdassa julkaistiin SNTL:n puolustusasiain kansankomissaarin Voroshilovin ilmoitus tuomituista, joita olivat seuraavat henkilöt: puolustusasiain kansankomissaarin ensimmäinen sijainen marsalkka Tuhatshevskij, Kiovan sotilaspiirin komentaja armeijan komentaja Jakir, Valkovenäjän sotilaspiirin komentaja armeijan komentaja Uborevitsh, siviilipuolustuksen päällikkö armeijakunnan komentaja Eideman, Yleisesikunta-akatemian päällikkö armeijan komentaja Kork,

Lontoon sotilasasiamies armeijakunnan komentaja Putna, puna-armeijan hallintojohtaja armeijakunnan komentaja Feldman sekä Leningradin sotilaspiirin komentajan ensimmäinen sijainen armeijakunnan komentaja Primakov.¹⁶⁰

Puhdistukset eivät rajoittuneet pelkästään ylimpään sotilasjohtoon. Vuosien 1937-1941 aikana noin 60 prosenttia divisioona tai siitä ylemmän tason komentajista tuomittiin kuolemaan. Kaikkiaan puna-armeijan upseerikunta pieneni puhdistusten aikana noin 20-35 prosenttia määrävahvuudestaan, koska kaikkien tuomittujen tilalle ei löytynyt uusia miehiä. Upseereiden vaihtuvuus näkyy myös siitä, että eräissä arvoasteissa oli vuoteen 1941 mennessä teloitettu enemmän upseereita kuin heitä oli ollut palveluksessa vuonna 1936.¹⁶¹

Verrattaessa maavoimista tuomittujen ja teloitettujen upseereiden lukumääriä vuoden 1936 vahvuudesta vuoden 1941 vahvuuteen nähdään, miten suuri vaihtuvuus esimerkiksi armeijakunnan komentajien keskuudessa oli puhdistusten aikana:

- kolme marsalkkaa viidestä
- viisi ensimmäisen luokan armeijan komentajaa viidestä
- 15 toisen luokan armeijan komentajaa kymmenestä
- 69 armeijakunnan komentajaa 62:stä
- 153 divisioonan komentajaa 201:stä ja
- 247 prikaatin komentajaa 474:stä.¹⁶²

Arviolta noin 35 000 upseeria tuomittiin kuolemaan tai vankileirille. Luku vastasi noin puolta koko upseerikunnasta. Puhdistukset kohdistuivat eniten komentajistoon ja komissaareihin prikaatitasosta ylöspäin. Edellä mainitusta päällystöryhmästä vuonna 1936 rivissä olleista 729:stä henkilöstä 932 oli teloitettu vuoteen 1941 mennessä. Tämäkin vertailuluku kuvastaa sitä nopeutta, millä upseereita nimitettiin tehtäviin ja miten nopeasti heidät korvattiin uudella miehellä. Puhdistusten syistä on olemassa monta versiota, joista eniten käytetty on Stalinin pelkoa armeijan kasvamisesta irti poliittisesta johdosta. Syynä saattoi olla myös Stalinin häikäilemätön johtamistapa, jonka yhtenä periaatteena oli alaisten pitäminen jatkuvan pelon ja epävarmuuden tiilassa. Toisen maailmansodan alkaminen vuonna 1939 lienee suurin syy puhdistusten vähenemiseen ja lähes päättymiseen vuoden 1941 aikana, mutta kokonaan ne eivät loppuneet edes toisen maailmansodan aikana.¹⁶³

Puhdistukset kirjaimellisesti lamauttivat operatiivisen ajattelun vuosina 1937-1939. Syvän taistelun oppi sekä kaikki mikä liittyi Tuhatševskijin luomiin malleihin todettiin vääräksi. Yleisesi-

kunta-akatemiaan opetuksessa ei saanut edes mainita termiä syvät operaatiot. Asiaan liittyvää kirjallisuutta tuhottiin. Espanjan sisällissodan kokemukset kenraali Francon voiton myötä nähtiin kulutussodankäynnin voittona ja mekanisoitujen joukkojen tappiona. Voroshilov, joka puolustusasiain kansankomissaarina joutui ottamaan vastuun armeijan uuden sotilasdoktriinin kehittamisestä palasi takaisin kulutussodankäyntiin, jossa pyrkimyksenä olisi tärkeiden alueiden hallussapito ja sitä kautta vihollisen kuluttaminen. Voroshilov ei ollut innovatiivinen sotilasajattelun kehittäjä, vaan paremmin poliitikko. Puolustuksellinen doktriini oli hänelle paras vaihtoehto myös siksi, ettei hänen tarvinnut jatkaa Tuhatshevskijin aloittamaa liikesodankäynnin kehittämistä. Tämä tehtävä kun olisi vaatinut huomattavasti etevämpää johtajaa kuin Voroshilov.¹⁶⁴

Kaikkein suurimman haitan puhdistukset aiheuttivat kuitenkin sotilaskoulutukselle. Päälystö oli sekavassa henkilöstötilanteessa ja juuri käyttöön otettu syvän taistelun oppi todettiin epätarpeelliseksi. Perussotilaskoulutuksen antaminen asevelvollisille jäi vajaaksi, koska henkilöstövaihdokset olivat lamauttaneet sotilaspiirien kutsuntajärjestelmiä yhtä paljon kuin joukko-osastojenkin koulutusorganisaatioita. Käytössä olleen kaluston kouluttaminen sekä taisteluharjoituksista saatujen kokemusten hyödyntäminen hidastui. Uuden päälystön ammattitaidon kehittyminen entisen päälystön tasolle tulisi viemään vuosia. Joukkojen johtamisjärjestelmä koki takaiskun, kun toukokuussa 1937 yksilöpäällikkyyjärjestelmä jäi taka-alalle ja kaksoisjohtamis- eli politrukkijärjestelmä tuli uudestaan laajemmin käyttöön.¹⁶⁵

6.2 Kehitys puhdistusten aikana Suomen talvisotaan asti

Mielenkiintoinen seikka puhdistusten aikana oli se, että väli aikaista kenttäohjesääntöä vuodelta 1936 ei kielletty käyttämästä missään vaiheessa. Samoin uusien, liikesodankäyntiin kuuluvien taisteluvälineiden kehitystyötä, kuten taistelupanssarivaunut, ei pysäytetty, vaan niitä tuotettiin ja annettiin joukoille kokeilukäyttöön. Voi vain arvailla, miten sekavaa eri aselajien koulutuksen on täytynyt olla, kun voimassa oleva kenttäohjesääntö edusti liikesodankäyntiä, mutta koulutus tuli antaa kulutussodankäynnin periaatteiden mukaisesti.

Parhaiten puna-armeijan sekavaa suhtautumista liikesodankäyntiin kuvaa mekanisoitujen armeijakuntien organisaatiomuutokset. Vuonna 1936 mekanisoituja armeijakuntia oli ollut seitsemän kappaletta ja ne olivat kehitetty käymään itsenäistä taistelua. Vuonna 1938 mekanisoidut armeijakunnat muutettiin neljäksi panssariarmeijakunnaksi. Panssariarmeijakuntaan kuului noin

660 panssarivaunua, noin 120 erillaista tykkiä ja noin 12 000 miestä. Sen tärkeimpiä alayksiköitä olivat:

- kaksi panssariprikaatia
- moottoroitu jalkaväkiprikaati ja
- moottoroidun kenttätykistön yksiköt.¹⁶⁶

Tähän perustuen puhdistuksilla ei näyttänyt olleen vielä vuonna 1938 suurtakaan merkitystä mekanisoidun yhtymän kokoonpanoihin tai käyttöperiaatteisiin, vaikka liikesodankäynti ja syvä taistelu olikin todettu vääräksi opeiksi Tuhatshevskijin tuomitsemisen myötä. Mielenkiintoinen seikka vuoden 1938 osalta on panssarikaluston vuosituotannon laskeminen totutusta noin 3000 kappaleesta noin 1500 kappaleeseen.¹⁶⁷ Tämä on osittain saattanut johtua puhdistuksista ja materiaaliresurssien uudelleen järjestelyistä.

Vuoden 1939 kesällä puna-armeija sai omakohtaisia kokemuksia mekanisoitujen joukkojen tullen ja liikkeen käytöstä. Japani oli alkanut vuoden 1938 aikana laajentaa vaikutuspiiriään Neuvostoliittoon kuuluvaan Mongolian kansantasavaltaan. Tästä oli seurauksena aseellisia yhteenottoja, jotka kärjistyivät kahteen suurempaan taisteluun. 29. heinäkuuta - 11. elokuuta vuonna 1938 käytiin Hasan järven taistelu, jossa puna-armeija saavutti voiton. Ratkaiseva taistelu käytiin 11. toukokuuta - 31. elokuuta vuonna 1939 Halhin-Golin joella. Tässä taistelussa puna-armeijan joukkoja komensi silloinen Valko-Venäjän sotilaspiirin apulaiskomentaja G. K. Zhukov (1896-1974). Zhukov edusti komentajatyyppejä, joka oli käynyt tsaarin armeijassa aliupseerikoulun ja taistellut sisällissodassa joukkueen johtajan tasoisissa tehtävissä suorittaen samalla puna-armeijan ratsuväkikurssit. Sisällissodan jälkeen Zhukov jäi puna-armeijan palvelukseen, osoittaen pätevyyttä sotilasasioissa niin käytännön tehtävissä kuin eri tasoisilla kurseillakin. Vuonna 1923 hän oli jo kohonnut ratsuväkirykmentin komentajaksi ollen vasta 26 vuotias. Zhukov tunnetaan parhaiten toisen maailmasodan aikaisten puna-armeijan suurten operaatioiden komentajuudesta. Hänet ylennettiin Neuvostoliiton marsalkaksi vuonna 1943 ja hän päätti palveluksensa Neuvostoliiton puolustusministerinä vuonna 1957.¹⁶⁸

Zhukov löi Japanilaisen armeijan käyttäen joukkojensa kokoonpanona Tuhatshevskijin luomaa mekanisoitua armeijaa. Zhukov sovelsi syvän taistelun oppeja muodostaen paikallisen ylivoiman jalkaväellä ja tykistöllä suoraan rintamassa ja iskien panssariyksiköillä vihollisen sivustoista aina 20 kilometrin syvyyteen puolustukseen. Taistelun kaikkia vaiheita tuettiin ilmavoimilla.¹⁶⁹

Huolimatta syvän taistelun opeilla saavutetusta voitosta aloitettiin marraskuussa vuonna 1939 panssariarmeijakuntien purkamiset. Niiden tilalle suunniteltiin perustettavan 15 moottoroitua divisioonaa. Kokoonpanoista ylijäävistä panssarivaunuista oli tarkoitus muodostaa jalkaväkijoukkoja tukevia erillisiä panssariprikaateja. Moottoroidun divisioonan kokoonpanoon kuului noin 270 kevyttä panssarivaunua, noin 20 raskasta panssarivaunua, noin 50 panssariautoa, noin 100 tykkiä ja kranaatinheitintä sekä noin 11 500 miestä. Divisioonan käyttöperiaate oli jalkaväen tukeminen, mutta sen tuli kyetä myös itsenäiseen taisteluun. Sen tärkeimpiä alayksiköitä olivat:

- kaksi panssariyrykmenttiä
- jalkaväkirykmentti (kuorma-autoilla) ja
- kenttätykistörykmentti.¹⁷⁰

Suurimpana syynä panssariarmeijakuntien purkamiseen on esitetty panssarivaunujen itsenäisestä taistelukyvyistä saadut huonot kokemukset Espanjan sisällissodasta. Muina vaikutustekijöinä ovat saattaneet olla sisäpolitiikkaan liittyneet puhdistukset sekä maan taloudellisten ja materiaalistien resurssien puutteet ja tuotantokyvyn epävakaas.¹⁷¹

Vuoden 1939 loppuun mennessä oli puna-armeijan operatiivinen ajattelu siirtynyt liikesodankäynnistä enemmänkin kulutussodankäynnin puolelle. Liikesodankäynnin vaikutus ei kuitenkaan lakannut kokonaan, jo pelkästään siitä syystä, että Neuvostoliitolla oli vuonna 1939 eniten panssarivaunuja armeijassaan kuin millään muulla suurvallalla.¹⁷² Panssarivaunujen käyttöperiaatteen muutos itsenäisistä taistelutehtävistä jalkaväen tukemiseen ohjasi operatiivista ajattelua syvän taistelun opista takaisin kohti Svetshinin kulutus- ja tuhoamisteorioita.

6.3 Syvän taistelun opin uudelleen hyväksyminen

Toisen maailmansodan puhkeaminen oli suurin syy liikesodankäynnin ja syvän taistelun opin uudelleen hyväksymiselle puna-armeijassa. Saksan menestyksellinen hyökkäys Puolaan syyskuussa 1939 ei aiheuttanut puna-armeijassa välitöntä ajattelun muutosta liikesodankäynnin eduksi. Puna-armeijan piirissä kyllä havaittiin, että Saksan käyttämä syvien operaatioiden periaate, toimi käytännössä erinomaisesti. Samoin todettiin, että Espanjan sisällissodan kokemukset eivät vastanneet enää nykyaikaisen sodan luonnetta vaan, että Saksan ja Puolan välinen sota oli ensimmäinen esimerkki nykyaikaisesta sodasta.¹⁷³ Yksi syy tähän venäläisten passiiviseen suhtautumiseen liikesodankäynnin menestyksestä saattoi olla siinä, että puna-armeijan oma

huomio oli kiinnittynyt heidän tekemäänsä samanaikaiseen interventioonsa Puolaan. Ja tämä vaatimaton sotatoimi sujui heiltä ilman suurempia ongelmia.

Lisää aihetta operatiivisen ajattelun uudistamiseen sai aikaan Suomen kanssa käyty talvisota 30.11.1939 - 13.3.1940, koska se näytti toteen puna-armeijan sen hetkiset puutteet. Kommunistisen puolueen keskuskomitea käsitteli täysistunnossaan 26.-28. maaliskuuta 1940 johtopäätöksiä sodasta Suomen kanssa ja vielä tärkeämpi kokous pidettiin Kremlissä 14.-17. huhtikuuta 1940 Stalinin johtamana, johon osallistui koko ylin sotilasneuvosto (VVS).¹⁷⁴ Tässä kokouksessa suoritettiin yhteenveto Puolaan suoritetusta interventiosta, Mantsurian konfliktista Japanin kanssa sekä Suomen talvisodasta.

Stalin toteaa kokouksen lopussa että Puolan sotaretki (interventio) hemmotteli helppoudellaan puna-armeijan pilalle ja Mantsurian konflikti oli vain tiukasti rajattu kahakka pienellä alueella.¹⁷⁵ Mutta sota Suomen kanssa paljasti koko joukon puutteita, jotka tulivat ilmi kokouksen kuluessa:

- joukkojen materiaallinen ja tekninen varustus ei vastannut sotanäyttämön asettamia vaatimuksia
- armeijan johto ei osannut ennakoida tapahtumia
- koulutus yksittäisellä sotilaalla sekä päällystöllä oli puutteellista
- aselajien välinen yhteistoiminta oli huonosti ratkaistu, koska tykistö tulitti alueita eikä kohteita ja ilmavoimat loivat painopisteen suomalaisten selustaan eikä rintamaan
- huolto toimi huonosti ja
- joukkojen johtaminen kaikilla tasoilla oli heikkoa.¹⁷⁶

Jotta tähän saataisiin muutos Stalin muotoili uuden puna-armeijan osatekijät seuraavasti:

- tykistön osuus taistelussa on kaikkein tärkein, sillä on ammuttava jatkuvasti vihollisen selustaan ja rintamaan, vihollinen ei saa levätä hetkeäkään
- ilmavoimilla pitää olla tuhansia lentokoneita, vihollisen rintamat ja kaupungit tulee lamauttaa
- panssarivaunuja tarvitaan myös tuhansia ja nimenomaan mahdollisimman vahvasti panssaroituna, jotta ne kykenee yhteistoimintaan jalkaväen ja tykistön kanssa
- kranaatinheittimet tulee sijoittaa komppania kokoonpanoista ylöspäin kaikille tasoille
- jalkaväki on ehdottomasti varustettava puoliautomaatti- ja automaattiasseilla
- joukkojen yleisjohtajien koulutusta on lisättävä niin, että hän osaa johtaa ilmavoimia, tykistöä, hyökkäysvaunuja, hyökkäysvaunuprikaatia ja kranaatinheitinmiehiä
- tarvitaan ylipäänsä lisää ammattitaitoista, sivistynyttä ja hyvin koulutettua päällystöstä

- tarvitaan hyvin koottuja ja taitavasti työskenteleviä esikuntia
- tarvitaan hyvin harjoitettuja, kurinalaisia sotilaita, joilla on myös aloitekykyä
- tarvitaan poliittisesti suoraselkäisiä politrukkeja, jotka tuntevat myös hyvin sotataitoa.¹⁷⁷

Näillä kannanotoillaan Stalin itseasiassa hyväksyy jo kerran tuomitsemansa Tuhatshevskijin syvän taistelun opin. Toinen merkillepantava seikka on se, että vaikka syvän taistelun oppi olikin Talvisodan aikana kielletty, yrittivät puna-armeijan joukot silti noudattaa sen toimintaperiaatteita. Tämä näkyi kaavamaisena massahyökkäystoimintana, jossa iskuporras yritti murtautua puolustajan taktiseen syvyyteen ja toinen porras seurasi heti takana. Mutta huonon koulutustason seurauksena puna-armeija ei kyennyt käyttämään taisteluvälineitään syvän taistelun opin edellyttämällä tavalla.¹⁷⁸

Talvisodassa luoteisen rintaman komentaja toiminut S. K. Timoshenko (1895-1970) määrättiin korjaamaan havaittuja puutteita. Voroshilov siirrettiin kansankomissaarien neuvoston varapuheenjohtajaksi ja Timoshenkosta tuli uusi puolustusasiain kansankomissaari. Timoshenko käynnisti intensiivisen koulutusohjelman perussotilastaitojen opettelemiseksi. Puna-armeijan uusi koulutusohje julkaistiin toukokuussa 1940, jossa suurin huomio kiinnitettiin aselajien väliseen yhteistoimintaan. Samoin Tuhatshevskijin käynnistämää varusteluohjelmaa alettiin taas toteuttaa. Timoshenkon vaatimuksesta myös kaksoispäällikkyyjärjestelmästä osittain luovuttiin elokuussa 1940.¹⁷⁹

Varsinaisen mielipidemuutoksen liikesodankäynnin puolesta puna-armeijassa aiheutti Saksan menestyksellinen sotaretki Ranskaan, Belgiaan ja Hollantiin touko-kesäkuun aikana 1940. Kesäkuussa 1940 ylin sotilasneuvosto päätti ottaa käyttöön uudestaan mekanisoidut armeijakunnat. Mekanisoituun armeijankuntaan suunniteltiin kuuluvan noin 1000 panssarivaunua, noin 250 panssariautoa, noin 350 tykkiä ja noin 37 000 miestä. Sen tärkeimmät alayksiköt olivat kaksi panssaridivisioonaa ja yksi mekanisoitu divisioona. Panssaridivisioonan iskuvoiman muodostivat kaksi panssarirykmenttiä, yksi mekanisoitu rykmentti (moottoroitua jalkaväkeä) ja yksi kenttätykistörykmentti. Mekanisoidun divisioonan iskuvoiman muodostivat yksi panssarirykmentti, kaksi mekanisoitua rykmenttiä (moottoroitua jalkaväkeä) ja yksi kenttätykistörykmentti. Vuoden 1940 aikana ennätettiin perustamaan tämän tyyppisiä armeijakuntia yhdeksän kappaletta. Tällä organisaatiouudistuksella aloitettiin nopeatemppoinen paluu liikesodankäyntiin.¹⁸⁰

Syvän taistelun opin yleinen hyväksyminen tapahtui puna-armeijan ylimmän johdon neuvottelukokouksessa 23.-31. joulukuuta vuonna 1940. Kokouksen oli organisoinut kommunistisen

puolueen keskuskomitea sekä yleisesikunta ja siihen osallistui noin 270 henkilöä, jotka edustivat sekä puna-armeijan johtoa kenraalitasosta ylöspäin että maan ylintä poliittista johtoa. Kokouksen rakenteeseen kuului alustuksia, selontekoja ja esitelmiä maailmapoliittisesta tilanteesta, tuoreista sotakokemuksista Euroopassa, Neuvostoliiton asevoimien materiaalisesta ja koulutuksellista tilasta, maan valmiuksista siirtyä sodan ajan olosuhteisiin sekä eri taistelulajien luonteesta nykyaikaisessa sodankäynnissä. Kokouksen yhteydessä käytiin myös suuri operatiivis-strateginen sotapeli, jonka aiheena oli Saksan hyökkäys Neuvostoliittoon idästä ja lännestä. Pelillä testattiin puna-armeijan joukkojen kykyä torjua sen hetkellä valmiudellaan maahan suuntautunut laajamittainen hyökkäys. Pelin lopputuloksena saatiin johtopäätös, jonka mukaan Saksan hyökkäys olisi onnistunut. Mainittakoon, että Saksan puolta pelasi silloinen kenraaliversti Zhukov, joka kokouksen jälkeen nimitettiin puna-armeijan yleisesikunnan päälliköksi.¹⁸¹

Kokouksen alustusten ja keskustelujen lopputuloksena syntyi huomattava määrä johtopäätöksiä, joita hyödynnettiin jatkossa operatiivisessa ajattelussa sovellettaessa syvän taistelun oppeja uudelleen käyttöön. Liikesodankäynti ja mekanisoidut yhtymät nähtiin nykyaikaisen sodan avaintekijöiksi. Liikesodankäynti edellytti armeija- ja rintamakokoisten yhtymien perustamismäärien lisäystä. Esimerkiksi vuoden 1941 helmikuussa oli muodostettu jo 30:n mekanisoidun armeijakunnan runkokoonpanot valmiiksi.¹⁸²

Puolustustaistelussa miellettiin tehokkaimpana ratkaisuna puolustustasojen porrastusta. Taktinen puolustusvyöhyke ja sen suoja-alue ulottui 10-15 kilometrin syvyyteen ja sen tehtävänä oli vihollisen hyökkäyksen pysäyttäminen. Operatiivinen puolustusalue ulottui 50-60 kilometriin ja sen sisällä voitiin suorittaa murtoon päässeen vihollisen tuhoaminen reservien vastahyökkäyksillä. Linnoittamisen ja suluttamisen merkitystä korostettiin vihollisen pysäyttämisessä, mutta puolustus ei saa perustua pelkästään niiden varaan. Tärkeät maastonkohdat pidettäisiin hallussa, vaikka jouduttaisiin taistelemaan saarrettuna.¹⁸³

Hyökkäystaisteluun sopivimmaksi kokoonpanoksi todettiin rintamatason yhtymän. Rintaman hyökkäysleveys saattoi olla 80-150-300 kilometriä ja yhden operaation syvyys 60-250 kilometriin. Hyökkäysnopeus yhden operaation aikana olisi 10-15 kilometriä vuorokaudessa. Murron tekeminen nähtiin edelleen avainkysymykseksi hyökkäyksen onnistumisessa. Painopistesuunnassa laskettiin tarvittavan yksi jalkaväkidivisioona kahdesta - kahdesta puoleen rintamakilometriä kohden, 50-100 panssarivaunua yhtä rintamakilometriä kohden ja 50-100 kenttätykkiä yhtä rintamakilometriä kohden. Hyökkääjällä tuli olla kaksinkertainen ylivoima puolustajaan nähden.¹⁸⁴

Rintaman hyökkäysoperaatioissa murron toteuttamiseksi esitettiin kolme vaihtoehtoa. Ensimmäisessä vaihtoehdossa iskettiin vihollisen puolustuslinjaan neljä armeijaa rinnan (leveydeltään 300-400 kilometriä) siten, että keskellä oli kahden iskuarmeijan painopiste (leveydeltään 80-100 kilometriä) ja kummallakin sivulla sidottiin vihollinen taisteluun yhdellä armeijalla. Iskuarmeijoiden tekemästä murrosta hyökkäsi rintaman liikkuva ryhmä vihollisen operatiiviseen syvyyteen. Reservissä oli yksi armeija. Tätä hyökkäystapaa nimitettiin hyökkäykseksi kapeassa rintamassa.¹⁸⁵

Toisessa vaihtoehdossa iskettiin vihollisen puolustuslinjaan seitsemän armeijaa rinnan (leveydeltään 300-400 kilometriä) siten, että keskellä oli viisi iskuarmeijaa (leveydeltään 200-250 kilometriä) ja kummallakin sivulla sidottiin vihollinen taisteluun yhdellä armeijalla. Iskuarmeijojen tekemästä murrosta hyökkäsi rintaman liikkuva ryhmä vihollisen operatiiviseen syvyyteen. Reservissä oli yksi armeija. Tätä hyökkäystapaa nimitettiin hyökkäykseksi leveässä rintamassa tai usean rintaman yhteishyökkäykseksi.¹⁸⁶

Kolmannessa vaihtoehdossa rintaman armeijat hyökkäsivät erillisissä operatiivisissa suunnissa siten, että yhdellä iskuarmeijalla pyrittiin suoraan murtautumaan vihollisen operatiiviseen syvyyteen ja kahdella armeijalla sidottiin vihollinen taisteluun iskuarmeijan molemmin puolin. Rintaman laskettiin kykenevän maksimissaan hyökkäämään tällä tavoin kolmessa operatiivisessa suunnassa 350-450 kilometrin leveydellä. Rintamalla ei olisi tällöin ollut käytössä reserviarmeijaa.¹⁸⁷

Iskuarmeijan yhdeksi esimerkkikokoonpanoksi oli vuosien 1940-1941 aikana suunniteltu kuuluvan seuraavia alayksiköitä:

- 4-6 jalkaväkiarmeijakuntaa
- yksi mekanisoitu armeijakunta
- 6-8 panssarivaunuprikaatia
- 2-3 ilmadivisioonaa ja
- 10-12 tykistörykmenttiä.

Tällä kokoonpanolla iskuarmeijan vahvuuteen olisi kuulunut 200 000 - 300 000 miestä, 1400 panssarivaunua sekä 2700 tykkiä ja kranaatinheitintä.¹⁸⁸

Näiden kaikkien rintamaoperaatioiden ideat löytyvät vuoden 1936 väliaikaisesta kenttäohjesäännöstä, samoin kuin alajohtoportaiden porrastaminen taistelun eri vaiheisiin. Tuoreinta aja-

tusta liikesodankäynnistä edusti esimerkki rintaman liikkuvan ryhmän (noin mekanisoitu armeijakunta) taisteluryhmyksestä hyökkäyksessä. Ryhmyykseen kuului useita portaita. Laskuvarjomaahanlaskuosaston (erikoisporras) tehtävänä oli ottaa haltuun jokin tärkeä maastonkohta sekä vaikeuttaa vihollisen reservien ja huollon toimintaa. Pommikoneosaston (1. porras) tehtävänä oli lamauttaa vihollinen hyökkäyssuunnassa. Pommikoneosaston lamautussuunnassa hyökkäsivät raskaat panssarivaunut (2. porras), niiden takana keskiraskaat ja kevyet panssarivaunut (3. porras). Tämän jälkeen hyökkäysryhmyyksessä tulivat moottoroidut jalkaväkiosat (4. porras), moottoroitu kenttätykistö (5. porras) ja viimeisenä jalkaväkiosat, sisältäen myös tykistöä ja panssarivaunuja, tehtävänä varmistaa murtoaukon sivustat (6. porras). Rintaman liikkuvan ryhmän laskettiin pystyvän hyökkäämään 100-120 kilometriä vihollisen syvyyteen.¹⁸⁹

Joulukuun 1940 neuvottelukokouksen vaikutus puna-armeijalle oli merkittävä monessakin suhteessa. Se loi uuden pohjan puhdistusten aikana vallinneeseen epämääräiseen taisteludoktriiniin ja yhtenäisti sotilaallista ajattelua. Myöskin puhdistusten väheneminen kokouksen jälkeisenä aikana antoi henkilöstölle uutta varmuutta viedä kehitystä eteenpäin.

Puna-armeijan voimassaoleva kenttäohjesääntö oli edelleen vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö. Vuonna 1939 oli aloitettu uuden kenttäohjesäännön luonnoksen tekeminen. Tämä kenttäohjesääntö tuli joukkojen käyttöön luonnosversiona kesällä 1940 ja sitä täydennettiin edelleen uudella luonnosversiolla keväällä 1941. Näiden luonnosten sisältö ei kuitenkaan poikennut huomattavasti vuoden 1936 väliaikaisesta kenttäohjesäännöstä, joka virallisesti korvattiin vasta vuoden 1943 kenttäohjesäännön luonnoksella.¹⁹⁰

Ennen operaatio Barbarossan alkua ohjesääntöluonnoksissa tarkennettiin esimerkiksi panssarivaunujen käyttöä siten, että tankeilla ajettaisiin vihollisen puolustuksen sisään vasta, kun onnistunut murto oli saatu aikaan. Joukkojen hyökkäysportaiden voimien keskittäminen sekä murron aikaansaaminen puolustuksen etureunaan koroistui ohjesääntöluonnoksissa Suomen talvisodan vaikutuksesta. Talvisota olikin puna-armeijan ainut laajempi taistelukokemus hyökkäyksestä organisoitua puolustusta vastaan. Maahanlaskujoukkoista todettiin, että niitä ei käytettäisi laskuvarjoperiaatteella, vaan pyrittäisiin tuomaan suoraan lentokoneilla viholliselta vallatuille lentokentille. Syvän taistelun nimi korvattiin maavoimien yleistaistelulla, mikä sinänsä ei ollut väärin koska nämä termit kuuluivat jo Tuhatshevskijin ajatuksissa kiinteästi yhteen. Maavoimien yleistaistelun merkitys aselajeja yhdistävänä toimintona korostui voimakkaasti Yleisesikunta-akatemian opetuksessa. Siellä maavoimien yleistaistelu sai seuraavan merkityksen: "Nykyaikainen sota koskettaa kaikkia aselajeja ja sitä tullaan käymään maalla, merellä ja ilmassa.

Menestys taistelussa riippuu jalkaväen, tykistön, panssarivaunujen, lentokoneiden, kemiallisten-, pioneeri- sekä muiden erikoisjoukkojen onnistuneesta yhteistoiminnasta. Tällä tavoin organisoitua taistelua kutsutaan maavoimien yleistaisteluksi".¹⁹¹

Timoshenko jatkoi syvän taistelun opin testausta ja kehittämistä. Hän vaati vielä runsaampaa tulen käyttöä ja liiketempoa kuin vuoden 1936 ohjesääntö oli edellyttänyt. Esimerkiksi armeijan tuli pystyä tunkeutumaan 30-100 kilometrin syvyyteen vihollisen puolustukseen ja rintaman 250 kilometriä. Armeijan iskun leveys oli 50-80 kilometriä ja rintaman 150-300 kilometriä. Jalkaväen etenemisnopeus oli 10-15 kilometriä vuorokaudessa ja moottoroiduilla joukoilla 40-50 kilometriä. Korkea liiketempo mahdollistaisi vihollisen saartamisen ja tuhoamisen. Harjoittelussa tuli ottaa huomioon kohtaamistaistelu saarrostaamiseen liittyen. Armeija- ja rintamatasoisten yhtymien johtamisvalmiutta pyrittiin kehittämään pitämällä uusia yleisesikuntajohtoisia operatiivis-strategisia sotapelejä ja neuvottelukokouksia.¹⁹²

Tämän lyhyen ajanjakson kuluessa, vuoden 1940 keväästä aina Saksan aloittamaan operaatio Barbarossaan asti 22.6.1941, ei luonnollisesti ennätetty suorittaa läheskään kaikkia tarvittavia valmisteluja taistelukyvyn palauttamiseksi puhdistusten ja organisaatiouudistusten seurauksista. Syvän taistelun opin uudelleen hyväksyminen näkyi operatiivisessa ajattelussa eniten maavoimien yleistaistelun ottamisessa päätaistelumenetelmäksi sekä mekanisoitujen joukkojen kehittämisen jatkamisessa. Saksan hyökkäyksen alkaessa puna-armeijalla oli käytössä edelleen vuoden 1936 väliaikaisesta kenttäohjesäännöstä muokatut ohjesääntöluonnokset.

Käytännössä joukkojen koulutuksellinen valmius toteuttaa syvän taistelun operatiivisia periaatteita ja ylimmän päällystön kyky johtaa rintamatasoisia operaatioita Saksan hyökkäyksen alkaessa oli puutteellista ja näin päädyttiinkin noudattamaan vuosien 1941-1942 aikana Svetshinin kulutus- ja tuhoamissodankäynnin teorioiden periaatteita. Vasta vuodesta 1943 eteenpäin alkoi maavoimien hyökkäyksellinen yleistaistelu ja suuret rintamaoperaatiot saada ratkaisevan aseman taistelumenetelmänä, samoin kuin läpimurtoon tähtäävä rintamahyökkäysperiaate. Näiden vaikutus asevoimien päätaistelumenetelmä säilyikin aina Neuvostoliiton valtion hajoamiseen vuoteen 1991 asti.

7 YHDISTELMÄ

Venäjällä on aina pyritty muodostamaan voimakkaat asevoimat. Venäjän suurvalta-asema tunnustettiin länsimaissa viimeistään Pietari Suuren valtakaudella 1700-luvun alussa. Tästä ajasta lähtien Venäjä jatkoi kasvamistaan suurvaltana, jolloin Neuvostoliiton valtakautena, esimerkiksi 1970-luvun lopussa, sen maantieteellinen koko oli 22,4 miljoonaa neliökilometriä ja väkiluku noin 262 miljoonaa asukasta.¹⁹³ Tsaarin vallan aikana asevoimia käytettiin länsimaisten suurvaltojen mallin mukaisesti imperialistisiin pyrkimyksiin ja suurvalta-aseman säilyttämiseen. Kommunistien valtakautena poliittinen ideologia pakotti ylläpitämään suurvalta-asemaa ja sitoi asevoimat tiiviisti mukaan yhteiskuntaelämään. Asevoimien tehtävänä oli paitsi suurvalta-aseman säilyttäminen, myös kommunistisen opin levittämisen turvaaminen maailmassa.

Nykyinen venäläinen sotataito pohjautuu 1920- ja 1930-lukujen aikana syntyneeseen sotilaalliseen ajatteluun. Tällöin määriteltiin taktiikan, operaatiotaidon ja strategian keskinäiset suhteet ja tehtävät. Samoin tuolloin syntyneet termit maavoimien yleistaistelu ja syvän taistelun oppi sekä taktiikan, operaatiotaidon ja strategian määritelmät ovat säilyneet Venäjän asevoimissa nykypäiviin asti. Hyökkäyksellisen doktriinin pohjalta päädyttiin toisen maailmansodan alkuun mennessä maavoimien yleistaisteluun, jonka toteuttamiskeinoina olivat syvän taistelun oppi, armeija- ja rintamakokoonpanoille tehdyt operatiiviset suunnitelmat sekä uutena aselajina panssarijoukot, joista parhaimpana esimerkkinä olivat mekanisoidut armeijakunnat.

Selkeitä murroskohtia puna-armeijan operatiivisen ajattelun kehityksessä ennen toista maailmansotaa ovat Neuvosto-Venäjän sisällissota (1918-1921), joka synnytti puna-armeijan rungon, puna-armeijan sotilaallinen reformi (1924-1928), jonka tuloksena saatiin yhtenäinen sotilasdoktriini asevoimille, vuoden 1929 kenttäohjesääntö, jossa hyödynnettiin peräkkäisten operaatioiden teoriaa, vuoden 1936 kenttäohjesääntö, joka perustui liikesodankäyntiin ja syvän taistelun oppiin, 1930-luvun lopussa tapahtunut liikesodankäynnin kehityksen taantumavaihe sekä vuoden 1940 joulukuussa pidetty puna-armeijan ylimmän johdon neuvottelukokous, jossa liikesodankäynti otetaan uudelleen kehityksen perusteeksi.

Näiden murroskohtien suoranaيسina aiheuttajia olivat vuoden 1917 Lokakuun vallankumous, 1920-luvun sisäpoliittinen valtataistelu, sotilaallinen yhteistyö Saksan kanssa 1930-luvun alussa ja liikesodankäyntiin liittyvien teorioiden itsenäinen kehittäminen sekä onnistunut soveltaminen käytäntöön 1930-luvun puolivälissä, Stalinin puhdistukset puna-armeijan keskuudessa

vuosina 1937-1941 sekä johtopäätökset omista ja muiden valtioiden sotakokemuksista vuoden 1939 syksystä vuoden 1940 kesään.

Puna-armeijan operatiivisen ajattelun kehittymiseen ennen toista maailmansotaa vaikuttivat monet tekijät. Maantieteelliset olosuhteet, väkiluku, kansanluonne sekä sotahistoriallinen perinne voidaan katsoa kuuluvaksi yleisiin vaikutustekijöihin. Venäjän suuri maantieteellinen koko ja maaston kulkukelpoisuus ohjasivat usein sotilasjohtajia käyttämään sekä hyökkäys- että puolustustaistelussa liikesodankäyntiä taistelutapana. Suuri väestömäärä on aina koettu Venäjällä vahvuutena ja siitä syystä joukkojen kokoonpanoissa pyrittiin massa-armeijan muodostamiseen. Massa-armeijan muodostamista helpotti slaavilaisen kansanluonteen yhtenäisyys maanpuolustuskysymyksissä. Venäjän sotalaitos juontaa juurensa jo 1100-luvulta ja sen tehtäviin on aina kuulunut suurvalta-aseman kehittäminen ja ylläpitäminen. Tästä syystä hyökkäys on taistelutapana koettu tärkeämmäksi kuin puolustus.

Voimakkaat yksilöt nousivat Lokakuun vallankumouksen myötä vaikuttamaan operatiiviseen ajatteluun. Ennen puna-armeijan syntymistä tunnettiin venäläisistä sotilasajattelijoina yleisesti vain marsalkka A. V. Suvorov (1730-1800). Kyvykkäitä sotapäälliköitä oli toki aina ollut olemassa, mutta ei Mahanin, Clausewitzin tai Jominin kaltaisia strategian tutkijoita. Armeijan kehittäminen oli tapahtunut soveltaen länsimaisia menetelmiä. Sisällissodan (1918-1921) jälkeen tapahtui tässäkin suhteessa jyrkkä muutos. Venäläinen operaatiotaito alkoi kehittyä hyvin pitkälle johtavien yksilöiden kautta. Frunze käynnisti yhtenäisellä sotilasdoktriinillaan armeijan reformin sisällissodan jälkeen. Triandafillov ja Tuhatsevsikij toivat liikesodankäynnin ja mekani-soinnin keskeiseksi osaksi operaatiotaitoa 1920- ja 1930-luvuilla. Heidän voimakas vaikutuksensa näkyi myös vuosien 1929 ja 1936 kenttäohjesäännöissä. Vaikka Stalin ei ollutkaan sota-teoreetikko pitää hänet huomioida tässä kohtaa vaikuttajajaksilönä, koska pelkästään hänen käskystään syvän taistelun oppi kiellettiin 1930-luvun lopussa ja otettiin uudelleen käyttöön 1940-luvun alussa.

Sotilasopetuslaitoksista etenkin Yleisesikunta-akatemialla oli merkittävä asema operaatiotaidon kehittämisessä. Sen ylemmän päällystön täydennyskoulutuskursseilla (KUVNAS) sekä operatiivisessa tiedekunnassa ja Sotatiedeyhteisössä (VNO) tutkittiin 1930-luvulla tulevan sodan kuvaa ja mekanisoituja joukkoja niin teoriassa kuin käytännön harjoituksissakin. Todennäköisesti sotilasopetuslaitokset kuitenkin keskittyivät ratkaisemaan enemmän käytännön kysymyksiä taisteluharjoituksissa valmiitten teoreettisten ongelmien pohjalta kuin luomaan uusia teorioita, koska venäläisessä sotilasajattelussa yksilöjohtajuus on aina ollut hallitsevassa roolissa ja näin

ollen syrjäyttänyt opettajakollegiot. Tosin tulee muistaa, että käsiteltävän ajanjakson johtavat sotateoreetikot olivat myös samalla Yleisesikunta-akatemian johtavia opettajia.

Julkinen kirjoittelu 1920- ja 1930- luvun sotilasaikakauslehdissä antoi varmasti tärkeää toimintavapautta tuoda esille erilaisia operatiivisia näkemyksiä. Mutta ainoastaan Frunzen ja Trotskin välisessä kamppailussa 1920- luvun alussa lehdistö näytteli tärkeää roolia mielipidevaikuttajana julkistaessaan vuoron perää kummankin kannanottoja oman linjansa puolesta. Puna-armeijan sotilaallisen reformin (1924-1928) jälkeen ei julkisuudessa esiintynyt enää eriäviä mielipiteitä noudatettavan doktriinin suhteen ja sotilasalan kirjoitusten painopiste olikin hyökkäystaistelun suorittamisessa.

Ulkovalloista Saksalla oli ylivoimaisesti suurin merkitys puna-armeijan operatiiviselle ajattelulle 1920- ja 1930 lukujen aikana. Englanti, Ranska ja Yhdysvallat toimivat esimerkkeinä mekani-soitujen joukkojen käytöstä aina 1930- luvun alkuun asti, kunnes ne alkoivat painottaa puolus-tuksellista doktriinia. Saksa sitävastoin omasi jatkuvasti hyökkäyksellisen doktriinin ja oli myös edelläkävijä mekani-soitujen joukkojen kehittämisessä. Osittain salainenkin sotilaallinen yhteis-työ Saksan kanssa pakotti vaihtamaan kokemuksia liikesodankäynnistä molemmin puolin. 1930- luvun puolivälissä puna-armeijan operaatiotaito alkoi painottua yhä enemmän massamai-seen tulen ja joukkojen käyttöön, kun taas Saksassa panostettiin nopeasti liikkuviin joukkoihin. Yksi syy kehityksen eriytymiseen saattoi olla siinä, että saksalaisille oli tärkeää vihollisen toi-mintojen lamauttaminen, mutta venäläisen näkemyksen mukaan vihollinen piti tuhota koko operatiivisessa syvyydessä mahdollisimman nopeasti.

Ulkomailta tulleet sotakokemukset vaikuttivat monin tavoin operatiivisen ajattelun kehityk-seen. Espanjan sisällissota (1936-1939) tulkittiin mekani-soitujen joukkojen tappioksi ja sitä käytettiin yhtenä pääsyynä syvän taistelun opin kieltämiseen. Rajasota Japanin kanssa vuonna 1939 Halhin-Golin joella osoitti mekani-soitujen joukkojen tehon, mutta se ei aiheuttanut syvän taistelun opin palauttamista operatiiviseen ajatteluun. Operaatiotaidon kannalta niinkin merkit-tävä tapahtuma kuin Saksan onnistunut hyökkäys Puolaan jäi suhteellisen pienelle huomiolle, koska se tapahtui samanaikaisesti Stalinin puhdistusten jälkimainingeissa ja Neuvostoliiton oman Puolan intervention kanssa. Neuvostoliiton johtopäätökset Suomen talvisodasta painot-tuivat puna-armeijan koulutuksessa havaittuihin puutteisiin ja operatiivinen ajattelu jäi vähem-mälle huomiolle. Saksan voittoisa sotaretki Ranskaan keväällä 1940 aiheutti syvän taistelun opin hyväksymisen takaisin käyttöön ja mekani-soitujen yhtymien uudelleen perustamisen.

Puna-armeijalle oli tyypillistä heti Neuvosto-Venäjän sisällissodasta alkaen muodostaa joukoista rintamakokoonpanoja, joiden päätehtävänä oli vihollisen mahdollisimman nopea tuhoaminen armeijojen porrastetuilla peräkkäisillä operaatioilla. Tällöin rintama (50 000 - 100 000 miestä) käsitti kahdesta - viiteen armeijaa. Armeijan iskevän osan (20 000 - 40 000 miestä) keskimääräinen taistelukokoonpano sisälsi neljästä viiteen jalkaväkidivisioonaa ja yhden ratsuväkidivisioonan. Rintaman hyökkäysalueen leveys oli 300-500 kilometriä ja pituus 200-300 kilometriä. Armeijan hyökkäysalueen leveys oli 100-150 kilometriä, murtoalueen leveys 35 kilometriä ja hyökkäysalueen pituus oli 100-200 kilometriä.

Hyökkäystaistelun portaittaisen taistelujärjestyksen sekä rintamakokoonpanojen kehittäminen itsenäiseen taisteluun kykeneviksi yhtymiksi jatkui sisällissodan jälkeen. Tämä kehitystyön tuloksena syntyi vuoden 1936 väliaikainen kenttäohjesääntö, jossa rintaman hyökkäystaistelu oli saanut entistä suuremmat mitat. Rintaman iskevä osa (500 000 - 600 000 miestä) käsitti 4-6 armeijaa, joista 1-2 oli mekanisoituja. Painopisteessä hyökkäävään armeijaan (100 000 - 150 000 miestä) kuului 4-5 jalkaväkiarmeijakuntaa ja 1-2 mekanisoitua armeijakuntaa. Rintaman hyökkäysalueen leveys oli 250-300 kilometriä ja pituus 150-250 kilometriä. Armeijan hyökkäysalueen leveys oli 50-80 kilometriä, murtoalueen leveys 20-30 kilometriä ja pituus 70-100 kilometriä.

Syvän taistelun taantumavaiheen jälkeen palattiin mekanisoitujen yhtymien käyttöön. Vuosien 1940-1941 aikana suunniteltiin rintaman (700 000 - 900 000 miestä) iskevään osaan kuuluvan jopa seitsemän armeijaa. Tällöin iskuarmeija (200 000 - 300 000 miestä) muodostui 4-6 jalkaväkiarmeijakunnasta, yhdestä mekanisoidusta armeijakunnasta, 6-8 panssarivaunuprikaatista, 2-3 ilmadivisioonasta ja 10-12 tykistörykmentistä. Rintaman hyökkäysalueen leveydeksi suunniteltiin 300-400 kilometriä ja pituus 250 kilometriä. Armeijan hyökkäysalueen ja samalla murtoalueen leveys oli 50 kilometriä ja syvyys 100 kilometriä.

Tästä puna-armeijan kokoonpanojen monipuolistumisesta, henkilöstömäärien kasvamisesta sekä hyökkäysalueen mittakaavan muutoksista nähdään, miten liikesodankäynti ja syvän taistelun oppi ohjasivat operatiivista ajattelua keskittämään voimaa kapealle alueelle ja tunkeutumaan syvälle vihollisen syvyyteen. Voimien keskittäminen oli tyypillistä Neuvostoliitolle ja Saksalle, jotka omasivat hyökkäyksellisen sotilasdoktriinin.

Henkilöstömäärän kasvaminen oli yhdistävä tekijä kaikkien Euroopan suurvaltojen asevoimissa ensimmäisen maailmansodan molemmin puolin, huolimatta valtioiden erillisistä sotilasdoktriini-

neista. Henkilöstömäärien kasvussa lieneekin ollut kysymys enemmän strategiasta kuin operatiotaidosta, koska sodan kuvan oli havaittu muuttuvan yhä totaalisemmaksi, koko yhteiskuntaa koskettavaksi asiaksi. Seuraavassa on esitetty Euroopan suurvaltojen asevoimien henkilöstön kehittymistä ennen toista maailmansotaa.

Vuonna 1885 olivat Venäjän, Saksan, Englannin ja Ranskan armeijoiden arvioidut liikekannallepanovahvuudet seuraavat:

- Venäjä 3 miljoonaa miestä
- Saksa 5 miljoonaa miestä
- Englanti 0,7 miljoonaa miestä ja
- Ranska 3,8 miljoonaa miestä.¹⁹⁴

Ensimmäisen maailmansodan syttyessä oli koulutettujen sotilaiden (asevelvolliset) arviovahvuudet Venäjän, Saksan, Englannin ja Ranskan armeijoissa seuraavat:

- Venäjä 4,5 miljoonaa miestä
- Saksa 5,5 miljoonaa miestä
- Englanti 0,8 miljoonaa miestä ja
- Ranska 4,5 miljoonaa miestä.¹⁹⁵

Vuoden 1938 alussa oli rauhan ajan palveluksessa olevien sotilaiden arviovahvuudet Neuvostoliiton, Saksan, Englannin ja Ranskan armeijoissa seuraavat:

- Neuvostoliitto 1,5 miljoonaa miestä
- Saksa 0,8 miljoonaa miestä
- Englanti 0,4 miljoonaa miestä ja
- Ranska 0,6 miljoonaa miestä.¹⁹⁶

Englanti tekee näissä tilastoissa poikkeuksen, koska sillä oli vapaaehtoisuuteen perustuva armeija, kun taas muilla suurvalloilla oli asevelvollisuuteen perustuvat järjestelmät. Englannin lukumäärissä ei myöskään ole huomioitu sen laivaston henkilöstön vahvuuksia. Sekä ensimmäisen että toisen maailmansodan syttyessä Englanti pystyi nostamaan asevoimiensa henkilöstömäärän muiden suurvaltojen tasolle.

Henkilöstömäärien kasvu mahdollisti kaikille suurvalloille suurten yhtymien muodostamisen. Neuvostoliitto ja Saksa suunnittelivat yhtymiensä käytön liikesodankäynnin periaatteille kun taas Englanti ja Ranska puolustussodankäyntiin. Stalinin puhdistustenkin aikana puna-armeijan

kokoonpanojen henkilöstövahvuus ei pienentynyt, vaan päinvastoin kasvoi. Esimerkiksi vuonna 1938 puna-armeijassa oli eri vahvuisia jalkaväkidivisioonia 86 kappaletta, joiden yhteisvahvuus oli 575 000 miestä. Vuoden 1939 syyskuussa oli vastaavasti 160 jalkaväkidivisioonia, joiden yhteisvahvuus oli 1 102 000 miestä.¹⁹⁷

Yhdistävänä tekijänä puna-armeijan operatiivisen ajattelun kehityksen aikana 1920- ja 1930-luvuilla oli pyrkimys tehostaa aselajien yhteistoimintaa. Venäläisessä ajattelussa aselajien yhteistoiminta tarkoitti maavoimien yleististelua. Pyrkimys maavoimien yleististeluun näkyy jo sisällissodan aikana ja korostuu etenkin vuoden 1936 väliaikaisessa kenttäohjesäännössä, koska sen onnistunut toteutus oli edellytyksenä syvän taistelun opin mukaiselle sodankäynnille. Aselajien yhteistoiminnan järjestäminen olikin pääongelma kehitettäessä operaatiotaitoa 1930-luvulla. Teoriatasolla yhteistoiminta oli suunniteltu hyvinkin pitkälle, mutta käytännössä sen toteuttaminen olisi edellyttänyt huomattavasti omaa aikaansa tehokkaampia ase- ja johtamisjärjestelmiä.

VIITTEET

- 1 Paret, Peter (toim.): *Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age*, New Jersey 1986, s. 674-676 ja 779.
- 2 Paret (1986), s. 815-862.
- Visuri, Pekka: *Turvallisuuspolitiikka ja strategia*, Juva 1997, s. 46-48.
- 3 Seppälä, Helge: *Puna-armeijasta sotilasmahdiksi*, Juva 1978, s. 93-95, 147-150, 154-156 ja 174-177.
- Toveri, Pekka - Välivehmas, Heikki: *Syvän taistelun oppi ja sen toteutus venäläisessä operaatiotaidossa*, Helsinki 1995, s. 5.
- 4 Paret (1986), s. 262-280.
- 5 Vladimirov, Viktor: *Näin se oli. Muistelmia ja havaintoja kulissientakaisesta diplomaattitoiminnasta Suomessa 1954-1984*, Keuruu 1993, s. 27.
- 6 Visuri (1997), s. 491.
- 7 Svetshin, A.: *Strategija (Strategia)*, Moskva 1926, s. 56-61.
- Kadishev, A. B. (toim.): *Voprosy strategii i operativnogo iskusstva v sovetskih voennyh trudah 1917-1940 (Strategian ja operaatiotaidon kysymyksiä Neuvostoliiton sotilastyössä vuosina 1917-1940)*, Moskva 1965, s. 227-232 (Svetshin: *Strategia*, 1927).
- Scott, Harriet - Scott, William: *The Soviet Art of War. Doctrine, Strategy and Tactics*, Colorado 1982, s. 35-39.
- 8 Toveri - Välivehmas (1995), s. 5-6.
- 9 Toveri - Välivehmas (1995), s. 6-7.
- 10 Paret (1986), s. 269.
- 11 Ogarkov N. V. (toim.): *Voennyj entshiklopeditsheskij slovar (Sotilasensyklopedia sanakirja)*, Moskva 1983, s. 500.
- Korotkov, I. A.: *Istorija sovetskoj voennoj mysl 1917-1941 (Neuvostoliittolaisen sotilasajattelun historia 1917-1941)*, Moskva 1980, s. 159.
- 12 Paret (1986), s. 262-264.
- 13 *Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö 1936 (PU-36)*, suomennos, Helsinki 1939, s. 12-13.
- Kadishev (1965), s. 569-573 (Kuznetshov: *Moottoroidut-mekanisoidut yhtymät*, 1930).

Kadishev (1965), s. 574-587 (Kryzhanovskij: Kevyt moottoroitu-mekanisoitu yhtymä armeijan operaatioissa , 1931).

¹⁴ Rajala, Veli: Panssariyhtymän käyttöajatuksen kehitys Suomessa ennen toista maailmansotaa, esiupeeerikurssi 52:n opinnäytetyö, 1999, s. 6.

¹⁵ Korotkov (1980), s. 146.

¹⁶ Strokov A. A.: Istorija voennogo iskusstva (Sotataidon historia), Moskva 1966, s. 8.

Ogarkov (1983), s. 514.

¹⁷ Rajala (1999), s. 6.

¹⁸ Triandafillov V. K.: Razmah operatshij sovremennyh armij (Nyky aikaisten armeijoiden operaatioiden mitat), Moskva 1926, s. 3-4 ja 25-27.

Triandafillov, V. K.: Harakter operatshij sovremennyh armij (Nyky aikaisten armeijoiden operaatioiden luonne, ensimmäinen painos 1929), Moskva 1932, s. 129-161 ja 180-181.

¹⁹ Ogarkov (1983), s. 251.

²⁰ Strokov (1966), s. 5.

Ogarkov (1983), s. 140.

²¹ Ogarkov (1983), s. 136.

²² Korotkov (1980), s. 5-7.

²³ Visuri (1997), s. 12.

²⁴ Strokov (1966), s. 6.

Ogarkov (1983), s. 711.

²⁵ Korotkov (1980), s. 150.

Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö 1936 (PU-36), s. 9, 14, 49-52, 77-79, 82, 85-86 ja 98-99.

²⁶ Glantz, David: Soviet Military Operational Art. In Pursuit of Deep Battle, London 1991, s. 24-26.

Simpkin, Richard - Erickson, John: Deep Battle. The Brainchild of Marshal Tukhachevskii, London 1987, s. 39-44.

Kadishev (1965), s. 407-417 (Isserson: Operaatiotaidon kehittyminen, 1937).

Zhukov, G. K.: Vospominaniya i razmyshleniya (Muistelmia ja mietteitä), Moskva 1969, s. 116-117.

- 27 Stokov (1966), s. 8.
Ogarkov (1983), s. 723.
- 28 Svetshin (1926), s. 56-61.
Kadishev (1965), s. 222-227 (Svetshin: Strategia, 1927)
Scott - Scott (1982), s. 35-39.
- 29 Zhukov (1969), s. 91.
Stokov (1966), s. 246 ja 298.
- 30 Kirkinen, Heikki: Venäjän ja Neuvostoliiton historia, Keuruu 1986, s. 273.
- 31 Stokov (1966), s. 201.
- 32 Zhukov (1969), s. 36-37.
- 33 Tomson, J: Puna-armeijan taisteludoktriini virallisten ohjesääntöjen ja sotilaskirjallisuuden valossa, Suomen Sotilasaikakauslehti (SAL) 1930, s. 357-359.
Kirkinen (1986), s. 278-286.
- 34 Kirkinen (1986), s. 334.
- 35 Kirkinen (1986), s. 337, 340 ja 354.
Radzinski, Edvard: Stalin, Juva 1997, s. 140-141.
- 36 Kirkinen (1986), s. 364.
Stokov (1966), s. 239.
Radzinski (1997), s. 177-179.
- 37 Kirkinen (1986), s. 335, 381 ja 451.
Radzinski (1997), s. 197-199.
- 38 Seppälä (1978), s. 33-34.
- 39 Stokov (1966), s. 238.
- 40 Movstin, I.: Komplektovanie krasnoj armii (Puna-armeijan täydentäminen), Moskova 1926, s. 8.
- 41 Korotkov (1980), s. 241.
- 42 Movstin (1926), s. 22.
- 43 Movstin (1926), s. 33.

44 Korotkov (1980), s. 242.

45 Kirkinen (1986), s. 334 ja 341.

46 Korotkov (1980), s. 242.

47 Movstin (1926), s. 31.

48 Movstin (1926), s. 31.

49 Strokov (1966), s. 243.

Paret (1986), s. 650.

50 Movstin (1926), s. 54.

51 Korotkov (1980), s. 243.

Strokov (1966), s. 246.

Zaharov, M. V.: Generalnyj shtab b predvoennye gody (Yleisesikunta sotaa edeltäneinä vuosina), Moskva 1989, s. 310-311.

52 Radzinski (1997), s. 150-153.

53 Glantz, David: The Military Strategy of the Soviet Union. A History, London 1992, s. 10-15.

Kirkinen (1986), s. 341-347.

Strokov (1966), s. 252-258.

54 Strokov (1966), s. 252.

55 Glantz (1992), s. 16.

Kirkinen (1986), s. 348-353.

56 Glantz (1992), s. 7-15.

Kirkinen (1986), s. 341-347.

Strokov (1966), s. 252-278.

57 Scott - Scott (1982), s. 24-25.

Lenin, V. I.: Voennaja programma proletarskoj revoljutshii (Proletaarisen vallankumouksen sotilasohjelma), Moskva 1937, s. 13-18.

58 Strokov (1966), s. 254-278.

59 Strokov (1966), s. 282.

- 60 Stokov (1966), s. 247.
- 61 Stokov (1966), s. 284.
- Glantz (1992), s. 19.
- 62 Stokov (1966), s. 254-292.
- Glantz (1992), s. 7-28.
- 63 Stokov (1966), s. 254-292.
- Glantz (1992), s. 7-28.
- 64 Kirkinen (1986), s. 313.
- 65 Frunze, M. V.: Izbrannye proizvedenija, tom II (Kootut teokset, osa 2), Moskva 1957, s. 177-178.
- Svetshin (1926), s. 18-19.
- Kadishev (1965), s. 74-80 (Tuhatshevskij: Kansallinen ja luokka strategia, 1920), s. 157-162 (Kamenev: Tärkeimmät sotilastehtävät, 1922), s. 166-169 (Ubovitsh: Tais-
teluliikkeiden merkitys sisällissodassa, 1921).
- 66 Stokov (1966), s. 293.
- 67 Kirkinen (1986), s. 354.
- 68 Kirkinen (1986), s. 358-361.
- 69 Grimberg, Carl: Kansojen historia, osa 22, Porvoo 1959, s. 201.
- Kirkinen (1986), s. 376.
- Radzinski (1997), s. 175-179, 195-197, 205-208, 223-225 ja 233-252.
- 70 Frunze, M. V.: Izbrannye proizvedenija, tom I (Kootut teokset, osa 1), Moskva 1957, s. 18-25.
- 71 Conquest, Robert: The Great Terror, Bristol 1968, s. 448.
- 72 Glantz (1992), s. 34-36.
- Paret (1986), s. 653-658.
- 73 Glantz (1992), s. 34-36.
- Paret (1986), s. 653-658.
- 74 Frunze (Kootut teokset, osa 1, 1957), s. 3-7.
- 75 Glantz (1992), s.35-36.

Scott - Scott (1982), s. 27-31.

Frunze (Kootut teokset, osa 2, 1957), s. 4-22.

76 Paret (1986), s. 653-658.

Frunze (Kootut teokset, osa 2, 1957), s. 3-4 ja 473.

77 Paret (1986), s. 654-656.

78 Stokov (1966), s. 295.

Paret (1986), s. 658-660.

79 Stokov (1966), s. 296.

80 Stokov (1966), s. 296-309.

81 Kirkinen (1986), s. 381-386.

82 Stokov (1966), s. 296-304.

83 Stokov (1966), s. 296-304.

84 Stokov (1966), s. 296-304.

85 Tomson (1930), s. 364-369.

86 Scott - Scott (1982), s. 27.

87 Radzievskij A. I.: Voennaja akademija imeni M. V. Frunze (Sotilas-akatemia nimetty M. V. Frunzelle), Moskva 1980, s. 266.

88 Ogarkov (1983), s. 163.

89 Paret (1986), s. 660.

Radzinski (1997), s. 242.

90 Kadishev (1965), s. 10-12.

91 Tomson (1930), s. 361-362 ja 408.

Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa, Joutsa 1996, s. 31.

92 Tomson (1930), s. 362 ja 408.

Tynkkynen (1996), s. 32.

Zeidler, Manfred: Reichswehr und Rote Armee 1920-1933. Wege und Stationen einer ungewöhnlichen Zusammenarbeit, München 1993, s. 42-43.

Työläis-talonpoikaisen puna-armeijan jalkaväen taisteluohjesääntö, II osa, Kustannusosuuskunta KIRJA, Leningrad 1928, s. 76-83.

- ⁹³ Tomson (1930), s. 362 ja 408.
- Tynkkynen (1996), s. 32.
- Zeidler (1993), s. 42-43.
- ⁹⁴ Korotkov (1980), s. 146.
- ⁹⁵ Lee, Kent D (toim.): Aleksander Andreevich Svechin. Strategy (A translation of: Strategiiä. Moscow: Voennyi vestnik, 1927), Minneapolis 1992, s. 2 ja 38-39.
- Kadishev (1965), s. 218-222 (Svetshin: Strategia, 1927).
- Svetshin (1926), s. 15-25.
- ⁹⁶ Svetshin (1926), s. 3-6.
- ⁹⁷ Lee (1992), s. 55.
- ⁹⁸ Scott - Scott (1982), s. 35-39.
- Kadishev (1965), s. 222-225 (Svetshin: Strategia, 1927).
- Svetshin (1926), s. 56-61.
- ⁹⁹ Scott - Scott (1982), s. 35-39.
- Kadishev (1965), s. 227-229 (Svetshin: Strategia, 1927).
- Svetshin (1926), s. 56-61.
- ¹⁰⁰ Kadishev (1965), s. 229-232 (Svetshin: Strategia, 1927).
- ¹⁰¹ Paret (1986), s. 665.
- ¹⁰² Lee (1992), s. 10.
- ¹⁰³ Simpkin - Erickson (1987), s. 32.
- ¹⁰⁴ Lee (1992), s. 2.
- ¹⁰⁵ Lee (1992), s. 23.
- ¹⁰⁶ Cavaleri, David P.: British Tradition vs. German Innovation: The Continued Development of Mechanized Doctrine During the Inter-War Years, Armor, March-April 1997, s. 8.
- ¹⁰⁷ Paret (1986), s. 602-603.

- ¹⁰⁸ Posen, Barry: *The Sources of Military Doctrine. France, Britain and Germany between the world wars*, London 1984, s. 130-132.
- Paret (1986), s. 604, 606-610 ja 613-623.
- Tynkkynen (1996), s. 54-55
- Kohanskij, V.: Tankovaja ataka. Zapadno-jevropejskaja mysl o roli i znatshenii tankov (Panssarivaunuhyökkäys. Länsieurooppalaisia ajatuksia panssarivaunujen rooleista ja merkityksistä.), *Pehota i Bronesily*, janvar 1929, s. 27-31.
- ¹⁰⁹ Posen (1984), s. 176-208.
- Paret (1986), s. 598-601.
- ¹¹⁰ Posen (1984), s. 176-208.
- Paret (1986), s. 598-602, 605-606, 610-612 ja 621-623.
- Cavaleri (*Armor*, March-April 1997), s. 8-10.
- Kohanskij (*Pehota i Bronesily*, janvar 1929), s. 27-31.
- ¹¹¹ Paret (1986), s. 469-477.
- ¹¹² Hofmann, George F.: *Combatant Arms vs. Combined Arms: The U.S. Army's Quest For Deep Offensive Operations And an Operational Level of Warfare*, *Armor*, January-February 1997, s. 6-7.
- Kantakoski, Pekka: *Punaiset panssarit. Puna-armeijan panssarijoukot 1918-1945*, Hämeenlinna 1998, s.71-72.
- ¹¹³ Hofmann (*Armor*, January-February 1997), s. 7-11.
- ¹¹⁴ Posen (1984), s. 183-184.
- Paret (1986), s. 554-564.
- Zeidler (1993), s. 37-38.
- ¹¹⁵ Posen (1984), s. 190.
- ¹¹⁶ Posen (1984), s. 208-209.
- Cavaleri (*Armor*, March-April 1997), s. 10-11.
- ¹¹⁷ Cavaleri (*Armor*, March-April 1997), s. 10-11.
- ¹¹⁸ Zeidler (1993), s. 33-46.
- ¹¹⁹ Zeidler (1993), s. 47-53.
- ¹²⁰ Zeidler (1993), s. 59-65.

- 121 Zeidler (1993), s. 67-69 ja 73-74.
- 122 Zeidler (1993), s. 109-111, 125-127 ja 135-136.
- 123 Zeidler (1993), s. 346, 208-227 ja 283-291.
- 124 Korotkov (1980), s. 146-147.
- 125 Tomson (1930), s. 362-365, 383-384 ja 408-414.
- 126 Ogarkov (1983), s. 752.
- 127 Triandafillov (1926), s. 3-4 ja 25-27.
- 128 Triandafillov (1926), s. 3-4 ja 25-27.
- Simpkin - Erickson (1987), s. 34-39.
- Glantz (1991), s. 18-25.
- Glantz (1992), s. 45-46.
- 129 Triandafillov (1932), s. 7-22, 24-27, 44-50 ja 64-68.
- 130 Triandafillov (1932), s. 91-108.
- 131 Triandafillov (1932), s. 91-95, 95-97, 108-119 ja 147-152.
- 132 Triandafillov (1932), s. 175-190.
- 133 Zhukov (1969), s. 122-123.
- 134 Kantakoski (1998), s. 69-75 ja 96-98.
- Hofmann (Armor, January-February 1997), s. 6-7.
- 135 Kulikov, V. G.: Akademija generalnogo shtaba (Yleisesikunta-akatemia, historiikki), Moskva 1976, s. 39.
- Glantz (1991), s. 21-22.
- 136 Paret (1986), s. 662.
- Glantz (1992), s. 40.
- Kadishev (1965), s. 190-202 (Shaposhnikov: Armeijan Aivot osa 1, 1927).
- 137 Kulikov (1976), s. 41.
- 138 Korotkov (1980), s. 149.
- Tomson (1930), s. 362-363, 383-385 ja 408-437.

- Glantz (1991), s. 24.
- Glantz (1992), s. 45-46.
- Simpkin - Erickson (1987), s. 37-39.
- Kadishev (1965), s. 106-110 (Tuhatshevskij: Kenttäohjesääntö 29, 1929).
- ¹³⁹ Jarov, S. V.: Vladimir Triandafillov i jego delo (Vladimir Triandafillov ja hänen työssä), Novyj Tshasovoj, 6-7/1998, s. 328-329.
- ¹⁴⁰ Conquest (1968), s. 202.
- Simpkin - Erickson (1987), s. 3-10.
- ¹⁴¹ Ogarkov (1983), s. 757.
- Paret (1986), s. 662.
- Simpkin - Erickson (1987), s. 3-10.
- ¹⁴² Kadishev (1965), s. 127-138 (Tuhatshevskij: Sodankäynnin uudet kysymykset 1931-1932).
- Tuhatshevskij M. N.: Izbrannye proizvedeniya 2 1928-1937 (Valitut teokset 2 1928-1937), Moskva 1964, s. 186.
- ¹⁴³ Lee (1992), s. 48.
- ¹⁴⁴ Korotkov (1980), s. 150.
- ¹⁴⁵ Stokov (1966), s. 311-312.
- Glantz (1992), s. 65-69 ja 101-103.
- ¹⁴⁶ Kadishev (1965), s. 173-177 (Ubovitsh: Panssarivaunujen operatiivinen käyttö, 1929).
- Kadishev (1965), s. 355-361 (Belitshkij: Strategiset reservit, 1930).
- Kadishev (1965), s. 569-573 (Kuznetshov: Moottoroidut-mekanisoidut yhtymät, 1930).
- Kadishev (1965), s. 555-558 (Kalinovskij: Liikesodankäynnin ongelmat mekanisoinnin ja moottorisoinnin näkökulmasta, 1930).
- Kadishev (1965), s. 558-568 (Kalinovskij: Nykyaikaisen armeijan moottorisoinnin ja mekanisoinnin ongelmia, 1931).
- Kadishev (1965), s. 370-373 (Volpe: Rintamaisku, 1931).
- Kadishev (1965), s. 574-587 (Kryzhanovskij: Kevyt moottoroitu-mekansoitu yhtymä armeijan operaatiossa, 1931).

Kadishev (1965), s. 588-593 (Ammosov: Moottoroidun-mekanisoidun yhtymän taktiikka, 1932).

Kadishev (1965), s. 588-593 (Ammosov: Panssarivaunut murto-operaatiossa, 1932).

Kadishev (1965), s. 377-384 (Jegorov: Väliaikaiset ohjeet syvän taistelun organisoimiseksi, 1933).

Kadishev (1965), s. 454-456 (Varfolomeev: Iskuarmeijan operaatiot, 1933).

Kadishev (1965), s. 478-484 (Krasilnikov: Suurten maavoimien yleistaisteluun tarkoitettujen yhtymien organisointi, 1933).

Kadishev (1965), s. 601-611 (Favitshkij: Mekanisoidujen joukkojen rooli nykyaikaisessa operaatiossa, 1933).

Vremennoe nastavlenie po polevoj sluzhbe vojskovyh shtabov 1935 (Väliaikainen ohjesääntö joukko-osastojen ja yhtymien esikuntien kenttäpalveluksesta 1935), Moskva 1935, s. 9-19.

¹⁴⁷ Kalinovskij, K. - Sedjakin, A.: Vzaimodeistvie mezhdu pehotoj i tankami (Jalkaväen ja panssarivaunujen yhteistoiminta), Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, janvar 1929, s. 21-26.

Lizjukov, A.: Tanki vo vstretshnom boju (Panssarivaunut kohtaamistaistelussa). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, avgust 1929, s. 27-30.

Slutshkij, A. - Ammosov, S.: Voprosy vzaimodejstvija tankov i pehoty (Panssarivaunujen ja jalkaväen yhteistoimintakysymyksiä). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, janvar 1930, s. 27-30.

Poblje, D: Massovoe primenenie tankov i ih boevaja rabota (Panssarivaunujen massainen käyttö ja niiden taistelutoiminta). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, april 1930, s. 23-29.

Potapov, A.: Borba tankov s batalonnoj artilleriej (Panssarivaunujen taistelu yhdessä pataljoonan tykistön kanssa). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, sentjabr 1930, s. 23-24.

Kirshin, G.: Voprosy ispolzovanija tankov pehotnym komandirom (Jalkaväkijohhtajan kysymyksiä panssarivaunujen käytöstä). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, ijul-avgust 1931, s. 8-12.

¹⁴⁸ Kohanskij, V.: Pohodnye dvizhenija tankovyh tshastej (Panssarivaunujoukko-osastojen marssi). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik, Pehota i Bronesily, maj 1929, s. 24-31.

¹⁴⁹ Korotkov (1980), s. 149.

Glantz (1991), s. 24-25.

Glantz (1992), s. 66.

- Simpkin - Erickson (1987), s. 43-44.
- Strokov (1966), s. 312.
- 150 Glantz (1992), s. 67.
- 151 Glantz (1992), s. 67.
- 152 Glantz (1992), s. 67.
- 153 Glantz (1992), s. 67.
- 154 Kantakoski (1998), s. 223-225.
- 155 Kantakoski (1998), s. 71-75.
- 156 Paret (1986), s. 667.
- 157 Tuhatshevskij (Valitut teokset 2 1928-1937), s. 247-248.
- Grimberg (1959 osa 22), s. 318.
- 158 Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö 1936 (PU-36), s. 9, 12, 14, 16-17, 49-53, 68-76, 77-98, 106-107, 127-129 ja 150-156.
- 159 Conquest (1968), s. 201.
- Kirkinen (1986), s. 389.
- 160 Conquest (1968), s. 201.
- 161 Paret (1986), s. 668.
- Suvenirov, O. F.: Tragedija RKKA 1937-1938 (Työläis-talonpoikaisen puna-armeijan tragedia 1937-1938), Moskva 1998, s. 302-305.
- 162 Suvenirov (1998), s. 302-305.
- 163 Suvenirov (1998), s. 305.
- Conquest (1968), s. 485.
- Paret (1986), s. 668.
- Radzinski (1997), s. 415-420.
- 164 Paret (1986), s. 669.
- Glantz (1991), s. 25-26.
- 165 Conquest (1968), s. 215.
- 166 Kantakoski (1998), s. 223-225.

- Seppälä (1978), s. 74-78.
- ¹⁶⁷ Kantakoski (1998), s. 74-75.
- ¹⁶⁸ Zhukov (1969), s. 74-78.
- Seppälä (1978), s. 109-145 ja 168.
- Strokov (1966), s. 313
- ¹⁶⁹ Strokov (1966), s. 313.
- Zhukov (1969), s. 152-169.
- ¹⁷⁰ Kantakoski (1998), s. 223-225.
- Strokov (1966), s. 303-304.
- ¹⁷¹ Kantakoski (1998), s. 223-225.
- Zhukov (1969), s. 197-205.
- Strokov (1966), s. 303-304.
- Kirkinen (1986), s. 397-400.
- ¹⁷² Kantakoski (1998), s. 11.
- ¹⁷³ Isserson, G. S.: Novye formy borby, opyt issledovanija sovremennyh vojn (Kamppailun uudet muodot, kokemuksia nykyaikaisista sodista), Moskva ijun-ijul 1940, s. 22-25 ja 64-75.
- Glantz (1992), s. 102.
- ¹⁷⁴ Korotkov (1980), s. 267.
- ¹⁷⁵ Manninen, Ohto - Rzesevski, Oleg: Puna-armeija Stalinin tentissä. Talvisodan jälkipuinti Kremlissä 1.4.-17.4.1940, Helsinki 1997, s. 458-459.
- ¹⁷⁶ Manninen - Rzesevski (1997), s. 24.
- ¹⁷⁷ Manninen - Rzesevski (1997), s. 461-464.
- ¹⁷⁸ Järvinen Y. A.: Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa, Porvoo 1948, s. 60-61.
- Tynkkynen (1996), s. 145-146.
- ¹⁷⁹ Ogarkov (1983), s. 739.
- Paret (1986), s. 670.
- Conquest (1968), s. 488.

- Tynkkynen (1996), s. 147.
- 180 Kantakoski (1998), s. 224-225.
- Glantz (1992), s. 91-92.
- Glantz (1991), s. 92-98.
- Zhukov (1969), s. 204-205.
- Strokov (1966), s. 303-304.
- Lenskij, A. G.: Suhoputnye sily RKKK v predvoennye gody, spravotshnik (työläis-talonpoikaisen puna-armeijan maavoimat toista maailmansotaa edeltävinä vuosina, hakuluettelo), Sankt-Peterburg 2000, s. 11-12.
- 181 Russkij arhiv (toim. Zolotarev V. A.): Velikaja Otetsestvennaja, Tom 12 (1). Nakanune vojny, materialy soveshanija vysshego rykovodjashego sostava RKKK 23-31 dekabnja 1940 g (Suuri Isänmaallinen Sota kirjasarjan osa 1, Sodan aattona, materiaalia työläis-talonpoikaisen puna-armeijan ylimmän johdon neuvottelukokouksesta 23.-31. joulukuuta vuonna 1941), Moskva Terra 1993, s. 7-10.
- Zhukov (1969), s. 190-196.
- Glantz (1992), s. 78-81.
- 182 Russkij arhiv (1993), s. 338-341.
- Lenskij (2000), s. 19-20.
- 183 Russkij arhiv (1993), s. 340-348.
- 184 Russkij arhiv (1993), s. 349-357.
- 185 Russkij arhiv (1993), s. 349-357.
- 186 Russkij arhiv (1993), s. 349-357.
- 187 Russkij arhiv (1993), s. 349-357.
- 188 Glantz (1991), s. 93.
- 189 Russkij arhiv (1993), s. 349-357.
- 190 Tynkkynen (1996), s. 147-149.
- Simpkin - Erickson (1987), s. 48-49 ja 58-59.
- 191 Korotkov (1980), s. 159.
- Kadishev (1965), s. 612-618 (Suhov: Panssarivaunut nykyaikaisessa sodassa, 1940).
- Strokov (1966), s. 318-319.

Kantakoski (1998), s. 237-238.

Tynkkynen (1996), s. 147-149.

Simpkin - Erickson (1987), s. 48-49 ja 58-59.

¹⁹² Stokov (1966), s. 316.

Glantz (1992), s. 81-90.

¹⁹³ Kirkinen (1986), s. 493.

¹⁹⁴ Arméernas världshistoria, del III 1700-1914, från Peter den store till Moltke (käännös alkuperäisteoksesta Histoire Universelle des Armées, éditions Robert Laffont 1966), Stockholm 1968, s. 294-295.

¹⁹⁵ Muutosten vuosisata, osa 2, I maailmansota (copyright J. M. Winter 1988), Porvoo 1993, s. 124.

¹⁹⁶ Juutilainen, Antti: Euroopan asevoimien valmius toiseen maailmansotaan, Maanpuolustuskorkeakoulu (MpKK) 1991, s. 141.

¹⁹⁷ Lenskij (2000), s. 4-9.

LÄHTEET

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Juutilainen, Antti: Euroopan asevoimien valmius toiseen maailmansotaan. Maanpuolustuskorkeakoulu (MpKK) 1991.

JULKAISTUT LÄHTEET

Työläis-talonpoikaisen puna-armeijan jalkaväen taisteluohjesääntö, II osa. S.S.S.R:n Sota- ja meriasiain kansankomissariaatti, Kustannusosuuskunta KIRJA, Leningrad 1928.

Puna-armeijan väliaikainen kenttäohjesääntö 1936 (PU 36), suomennos. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1939.

Vremenne nastavlenie po polevoj sluzhbe vojskovyh shtabov 1935 (Väliaikainen ohjesääntö joukko-osastojen ja yhtymien esikuntien kenttäpalveluksesta 1935). Otdel izdatelstva narodnogo komissariata oborony sojuza SSR, Moskva 1935.

KIRJALLISUUS, OPINNÄYTTEET JA ARTIKKELIT

Arméernas världshistoria, del III 1700-1914, från Peter den store till Moltke (käännös alkupe- räisteoksesta Histoire Universelle des Armées, éditions Robert Laffont 1966). AB Svensk Lit- teratur, Stockholm 1968.

Cavaleri, David P.: British Tradition vs. German Innovation: The Continued Development of Mechanized Doctrine During the Inter-War Years. The Professional Development Bulletin of the Armor Branch. U.S. Army Armor Center, Fort Knox. Armor, March-April 1997.

Conquest, Robert: The Great Terror. Macmillan and Co. Ltd., Bristol 1968.

Frunze, M. V.: Izbrannye proizvedeniija, tom I (Kootut teokset, osa 1). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony Sojuza SSR, Moskva 1957.

Frunze, M. V.: Izbrannye proizvedenija, tom II (Kootut teokset, osa 2). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony Sojuza SSR, Moskva 1957.

Glantz, David: Soviet Military Operational Art. In Pursuit of Deep Battle. Frank Cass & Co. Ltd., London 1991.

Glantz, David: The Military Strategy of the Soviet Union. A History. Frank Cass & Co. Ltd., London 1992.

Grimberg, Carl: Kansojen historia, osa 22. WSOY, Porvoo 1959.

Hofmann, George F.: Combatant Arms vs. Combined Arms: The U.S. Army's Quest For Deep Offensive Operations And an Operational Level of Warfare. The Professional Development Bulletin of the Armor Branch. U.S. Army Armor Center, Fort Knox. Armor, January-February 1997.

Isserson, G. S.: Novye formy borby, opyt issledovanija sovremennyh vojn (Kamppailun uudet muodot, kokemuksia nykyaikaisista sodista). Voennoe izdatelstvo Narodnogo Komissariata Oborony Sojuza SSR, Moskva ijun-ijul 1940.

Jarov, S. V.: Vladimir Triandafillov i jego delo (Vladimir Triandafillov ja hänen työnsä). Russkij voenno-istoritsheskij zhurnal. Izdatelstvo Sankt-Peterburgskogo universiteta. Novyj Tshasovoj, 6-7/1998.

Järvinen Y. A.: Suomalainen ja venäläinen taktiikka talvisodassa. WSOY, Porvoo 1948.

Kadishev, A. B. (toim.): Voprosy strategii i operativnogo iskusstva v sovetskih voennyh trudah 1917-1940 (Strategian ja operaatiotaidon kysymyksiä Neuvostoliiton sotilastyössä vuosina 1917-1940). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1965.

Kalinovskij, K. - Sedjakin, A.: Vzaimodeistvie mezhdju pehotoj i tankami (Jalkaväen ja panssarivaunujen yhteistoiminta). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, janvar 1929.

Kantakoski, Pekka: Punaiset panssarit. Puna-armeijan panssarijoukot 1918-1945. Ilves-Paino Oy, Hämeenlinna 1998.

Kirkinen, Heikki: Venäjän ja Neuvostoliiton historia. Otava, Keuruu 1986.

Kirshin, G.: Voprosy ispolzovanija tankov pehotnym komandirovom (Jalkaväkijohdajan kysymyksiä panssarivaunujen käytöstä). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, ijul-avgust 1931.

Kohanskij, V.: Tankovaja ataka. Zapadno-jevropeskaja mysl o roli i znatshenii tankov (Panssarivaunuhyökkäys. Länsi-Eurooppalaisia ajatuksia panssarivaunujen rooleista ja merkityksistä.). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, janvar 1929.

Kohanskij, V.: Pohodne dvizhenija tankovyh tshastej (Panssarivaunujoukko-osastojen marssi). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, maj 1929.

Korotkov, I. A.: Istorija sovetskoj voennoj mysl 1917-1941 (Neuvostoliittolaisen sotilasajattelun historia 1917-1941). Akademija nayk SSSR, Institut voennoj istorii, Ministerstvo oborony, Moskva 1980.

Kulikov, V. G.: Akademija generalnogo shtaba (Yleisesikunta-akatemia, historiikki). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1976.

Lee, Kent D. (toim.): Aleksander Andreevich Svechin. Strategy (A translation of Strategiiia. Moscow: Voennyi vestnik, 1927). East View Publication Inc., Minneapolis 1992.

Lenin, V. I.: Voennaja programma proletarskoj revoljutshii (Proletaarisen vallankumouksen sotilasohjelma). Izdatelstvo TshK VLKSM Molodaja Gvardija, Moskva 1937.

Lenskij, A. G.: Suhoputnye sily RKKK v predvoennye gody, spravotshnik (työläis-talonpoikaisen puna-armeijan maavoimat toista maailmansotaa edeltävinä vuosina, hakuluettelo). SPb.:B&K, Sankt-Peterburg 2000.

Lizjukov, A.: Tanki vo vstretshnom boju (Panssarivaunut kohtaamistaistelussa). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, avgust 1929.

Manninen, Ohto - Rzesevski, Oleg: Puna-armeija Stalinin tentissä. Talvisodan jälkipuinti Kressissä 1.4.-17.4.1940. Oy Edita Ab, Helsinki 1997.

Movstin, I.: Komplektovanie krasnoj armii (Puna-armeijan täydentäminen). Shtab Rabotshe-Krestjanskoj Krasnoj Armii, Moskva 1926.

Muutosten vuosisata, osa 2, I maailmansota (copyright J. M. Winter 1988). WSOY, Porvoo 1993.

Ogarkov, N. V. (toim.): Voennyj entshiklopeditsheskij slovar (Sotilasensyklopedia sanakirja). Ministerstvo oborony SSSR, Institut voennoj istorii, Moskva 1983.

Paret, Peter (toim.): Makers of Modern Strategy from Machiavelli to the Nuclear Age. Princeton University Press, Princeton, New Jersey 1986.

Poblje, D: Massovoe primenenie tankov i ih boevaja rabota (Panssarivaunujen massamainen käyttö ja niiden taistelutoiminta). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, april 1930.

Posen, Barry: The Sources of Military Doctrine. France, Brittain and Germany between the world wars. Cornell University Press Ltd., London 1984.

Potapov, A.: Borba tankov s batalonnoj artilleriej (Panssarivaunujen taistelu yhdessä pataljoonan tykistön kanssa). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, sentjabr 1930.

Radzievskij A. I.: Voennaja akademija imeni M. V. Frunze (Sotilas-akatemia nimetty M. V. Frunzelle). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1980.

Radzinski, Edvard: Stalin (1995). WSOY, Juva 1997.

Rajala, Veli: Panssariyhtymän käyttöajatuksen kehitys Suomessa ennen toista maailmansotaa. Esiupseerikurssi 52:n opinnäytetyö 1999.

Russkij arhiv (toim. Zolotarev V. A.): Velikaja Otetsestvennaja, Tom 12 (1). Nakanune vojny, materialy soveshanija vysshego rykovodjashego sostava RKKKA 23-31 dekabnja 1940 g (Suuri Isänmaallinen Sota kirjasarjan osa 1, Sodan aattona, materiaalia työläis-talonpoikaisen puna-armeijan ylimmän johdon neuvottelukokouksesta 23.-31. joulukuuta vuonna 1941). Institut voennoj istorii Ministerstva oborony Rossijskoj Federatsii, Rossijskij gosudarstvennyj voennyj arhiv, Moskva Terra 1993.

Scott, Harriet - Scott, William: The Soviet Art of War. Doctrine, Strategy and Tactics. Westview Press Inc., Colorado 1982.

Seppälä, Helge: Puna-armeijasta sotilasmahdiksi. WSOY, Juva 1978.

Simpkin, Richard - Erickson, John: Deep Battle. The Brainchild of Marshal Tukhachevskii. Brassey's Defence Publishers, London 1987.

Slutshkij, A. - Ammosov, S.: Voprosy vzaimodejstvija tankov i pehoty (Panssarivaunujen ja jalkaväen yhteistoimintakysymyksiä). Jezhemesjatshnoe prilozhenie k zhurnalu Voennyj Vestnik. Gosudarstvennoe izdatelstvo, Moskva. Pehota i Bronesily, janvar 1930.

Strokov, A. A.: Istorija voennogo iskusstva (Sotataidon historia). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1966.

Suvenirov, O. F.: Tragedija RKKKA 1937-1938 (Työläis-talonpoikaisen puna-armeijan tragedia 1937-1938). Institut voennoj istorii, Ministerstva oborony Rossijskoj Federatsii, Moskva "Terra" 1998.

Svetshin, A.: Strategija (Strategia). Gosudarstvennoe voennoe izdatelstvo, Moskva 1926.

Tomson, J: Puna-armeijan taisteludoktriini virallisten ohjesääntöjen ja sotilaskirjallisuuden valossa. Viron armeijan majuri J. Tomsonin maansa sotakorkeakoulussa suorittama diplomityö lyhennettynä käännösversiona. Suomen Sotilasaikakauslehti (SAL) - Finsk Militär Tidskrift

(FMT) 1921-1934. Vuosikerta 1930 s. 357-393, 405-437, 478-507 (Sotilasaikakauslehti käytti aina vuoteen 1939 vuosittain juoksevaa sivunumeroa).

Toveri, Pekka - Välievmas, Heikki: Syvän taistelun oppi ja sen toteutus venäläisessä operaatitaidossa. Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikanlaitoksen julkaisusarja 1 n:o 1/95, Helsinki 1995.

Triandafillov, V. K.: Razmah operatshij sovremennyh armij (Nyky aikaisten armeijoiden operatioiden mitat). Voennonaytshnoe obshestvo SSSR, Moskva 1926.

Triandafillov, V. K.: Harakter operatshij sovremennyh armij (Nyky aikaisten armeijoiden operatioiden luonne). Gosudarstvennoe voennoe izdatelstvo, Moskva 1932 (toinen painos, ensimmäinen julkaistiin vuonna 1929).

Tuhatshevskij M. N.: Izbrannye proizvedeniya 2 1928-1937 (Valitut teokset 2 1928-1937). Voennoe izdatelstvo Ministerstva oborony SSSR, Moskva 1964.

Tynkkynen, Vesa: Hyökkäyksestä puolustukseen. Taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikanlaitoksen julkaisusarja 1 n:o 1/96, Joutsa 1996.

Visuri, Pekka: Turvallisuuspolitiikka ja strategia. WSOY, Juva 1997.

Vladimirov, Viktor: Näin se oli. Muistelmia ja havaintoja kulissientakaisesta diplomaattitoiminnasta Suomessa 1954-1984. Otava, Keuruu 1993.

Zaharov, M. V.: Generalnyj shtab b predvoennye gody (Yleisesikunta sotaa edeltäneinä vuosina). Voennoe izdatelstvo, Moskva 1989.

Zhukov, G. K.: Vospominaniya i razmyshleniya (Muistelmia ja mietteitä). Izdatelstvo agentstva petshati Novosti, Moskva 1969.

Zeidler, Manfred: Reichswehr und Rote Armee 1920-1933. Wege und Stationen einer ungewöhnlichen Zusammenarbeit. R. Oldenbourg Verlag, München 1993.